

NARODOWY BANK POLSKI
DEPARTAMENT SYSTEMU PŁATNICZEGO

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEGO
SYSTEMU PŁATNICZEGO W II PÓŁROCZU 2011 ROKU

KWIECIEŃ 2012 R.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	1
WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW	2
STRESZCZENIE	4
INFORMACJE WSTĘPNE	8
1. SYSTEMY PŁATNOŚCI	9
1.1. Systemy płatności wysokokwotowych	9
1.1.1. System SORBNET	9
1.1.2. System TARGET2-NBP	16
1.1.3. System SORBNET-EURO	22
1.2. Systemy płatności detalicznych	24
1.2.1. System ELIXIR	24
1.2.2. System EuroELIXIR	26
1.3. Systemy autoryzacji i rozliczeń	29
2. SYSTEMY ROZLICZEŃ I ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH	30
2.1. Systemy rozrachunku papierów wartościowych	30
2.1.1. System kdpw_stream prowadzony przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.	30
2.1.2. Rejestr Papierów Wartościowych	32
2.2. System rozliczeń papierów wartościowych w KDPW_CCP S.A.	32
3. POZOSTAŁE ELEMENTY INFRASTRUKTURY POLSKIEGO SYSTEMU PŁATNICZEGO	33
3.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze	34
3.1.1. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze i ich placówek	35
3.1.2. Pośrednicy rozliczeniowi w zakresie wpłat na rachunki bankowe	36
3.1.3. Pośrednicy w zakresie krajowych i zagranicznych przekazów pieniężnych	39
3.2. Bankomaty	41
3.3. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze	42
3.4. Punkty <i>cash back</i>	46
4. RACHUNKI BANKOWE I BEZGOTÓWKOWE INSTRUMENTY PŁATNICZE	47
4.1. Rachunki bankowe	47
4.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze	49
4.2.1. Polecenie przelewu	49
4.2.2. Polecenie zapłaty	50
4.2.3. Karty płatnicze	51
4.2.4. Innowacyjne instrumenty płatnicze	56
4.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych	58
5. PIENIĄDZ BEZGOTÓWKOWY I GOTÓWKOWY	59
6. DZIAŁANIA W ZAKRESIE POLITYKI I ROZWOJU SYSTEMU PŁATNICZEGO	63
6.1. Zagadnienia prawne	63
6.2. Działania na rzecz wprowadzenia standardów SEPA	72
6.3. Działania w zakresie rozwoju rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych	73
7. DZIAŁANIA W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMEM PŁATNICZYM	75
7.1. Działania w zakresie nadzoru nad systemami płatności	75
7.2. Działania w zakresie nadzoru nad systemami autoryzacji i rozliczeń	76
7.3. Działania w zakresie nadzoru nad systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych	77
8. WYNIKI WYBRANYCH BADAŃ I ANALIZ W ZAKRESIE SYSTEMU PŁATNICZEGO	78
8.1. Badanie dziennikowe zwyczajów płatniczych Polaków	78
8.2. Badanie odporności systemu płatniczego i jej wpływu na stabilność sektora bankowego	81
8.3. Badanie na temat płatności detalicznych na rynku polskim	81
9. POZOSTAŁE DZIAŁANIA DOTYCZĄCE SYSTEMU PŁATNICZEGO	82

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW

A2A – Application-to-application – zautomatyzowane połączenie systemów.

BIC - *Business Identifier Code* (zgodnie z normą ISO 9362:2009) – nadawany przez SWIFT międzynarodowy kod umożliwiający jednoznaczną identyfikację instytucji finansowej i niefinansowej. Jest to jawny, stały i niezmienny kod danej instytucji.

CCP – Central Counterparty - partner centralny, tj. podmiot, który staje się jedynym kupującym dla wszystkich sprzedających i jedynym sprzedającym dla wszystkich kupujących.

CLS – Continues Linked Settlement - międzynarodowy system rozliczeń wielowalutowych.

CPA - Currency Participation Agreement – umowa zawierana z bankami centralnymi emitującymi walutę rozliczaną w ramach systemu TARGET2-Securities.

CRAKS1 – opcjonalny moduł hurtowni **CRSS** dostępny na platformie SSP (TARGET2) umożliwiający bankowi centralnemu dostęp do danych historycznych systemu TARGET2 i uzyskiwanie szerokiego zakresu raportów.

CRSS – (Customer Related Service System) – hurtownia danych systemu TARGET2.

DSP – Departament Systemu Płatniczego NBP.

DVP (*Delivery versus Payment*)- rozrachunek dotyczący transakcji na papierach wartościowych na zasadzie “dostawa za płatność”, tj. warunkujący rozrachunek w papierach wartościowych od rozrachunku pieniężnego.

EACHA – European Automated Clearing House Association (Europejskie Stowarzyszenie Izb Rozliczeniowych).

EBPP – Electronic Bill Presentment and Payment – elektroniczna prezentacja i płatność rachunków.

EMIR – *European Market Infrastructure Regulation*.

FOP - *Free of payment* - zasada rozrachunku papierów wartościowych bez warunkującego go rozrachunku pieniężnego.

KDPW S.A. – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.

KIR S.A. – Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

NBC – narodowy bank centralny.

NBP – Narodowy Bank Polski.

NBP-PHA – wewnętrzna aplikacja NBP (Proprietary Home Accounts), łącząca NBP z systemem TARGET2-NBP.

O/O NBP – Oddział Okręgowy NBP.

OTC – Over-the-counter – rynek pozagiełdowy.

PHA – Proprietary Home Accounts - aplikacja wewnętrzna banków centralnych łącząca je z systemem TARGET2.

PKB – Produkt Krajowy Brutto.

PLN – polski złoty.

PVP – Payment Versus Payment - płatność za płatność.

RPW – Rejestr Papierów Wartościowych.

RSP – Rada ds. Systemu Płatniczego.

RTGS – Real Time Gross Settlement - rozrachunek brutto w czasie rzeczywistym.

SCT – SEPA Credit Transfer (polecenie przelewu w standardzie SEPA).

S-E – system SORBNET-EURO.

SE-2012 – Projekt „SORBNET-EURO w wersji na rok 2012”.

SEPA – Single Euro Payment Area - Jednolity Obszar Płatności w Euro.

SORBNET – System Obsługi Rachunków Banków – wersja sieciowa, polski system RTGS dla płatności w złotych.

SORBNET-EURO – polski system RTGS dla płatności w euro.

SPAN - Standard Portfolio Analysis of Risk.

SRPN – **System Rozliczeń Płatności Natychmiastowych** – prowadzony przez KIR SA system płatności, rozliczający płatności w trybie natychmiastowym

SSP – Single Shared Platform - wspólna platforma technologiczna systemu TARGET2.

SWIFT - Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication - Stowarzyszenie na Rzecz Światowej Międzybankowej Telekomunikacji Finansowej.

SWAT – Szybka Warstwa Transportowa – platforma komunikacyjna dla krytycznych systemów NBP.

T2-NBP – system TARGET2-NBP.

T2-S – TARGET2-Securities.

TARGET2 - Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System.

TARGET2-NBP – polski komponent systemu TARGET2.

XML - Extensible Markup Language, w wolnym tłumaczeniu Rozszerzalny Język Znaczników.

XMD - XML Schema Definition, znane również jako "XML Schema" - opracowany i zatwierdzony przez W3 Consortium standard służący do opisu struktury dokumentów XML

ZSK-C - Zintegrowany System Księgowy (moduł centralny) – księga pomocnicza dla obsługi rachunków prowadzonych w Departamencie Operacyjno-Rachunkowym oraz w oddziałach okręgowych NBP.

STRESZCZENIE

Funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2011 r. należy ocenić generalnie pozytywnie, choć zarysowały się w II półroczu również zjawiska niepokojące.

W zakresie funkcjonowania polskich systemów RTGS w szczególności podkreślić należy znaczący wzrost w stosunku do I półroczu 2011 r. zarówno liczby (o 50,5%), jak i wartości (o 52,1%) zleceń zrealizowanych w systemach RTGS obsługujących płatności w euro, tj. SORBNET-EURO i TARGET2-NBP, liczonych łącznie. W systemie SORBNET również odnotowano wzrost zarówno liczby, jak i wartości zleceń, ale w nieco mniejszej skali, tj. odpowiednio o 22,4% i 5% w stosunku do poprzedniego półroczu. Stanowi to kontynuację tendencji wzrostowej, która miała miejsce w ostatnich latach (jedyny przypadek spadku liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w stosunku do poprzedniego półroczu zanotowano tylko w I półroczu 2009 r.). W II półroczu 2011 r. kontynuowano ważne z punktu widzenia przyszłości polskiego systemu płatniczego prace nad zamknięciem systemu SORBNET-EURO i pełną migracją ostatnich jego uczestników na platformę TARGET2 (co miało miejsce w listopadzie 2011 r.) oraz uruchomieniem w I kwartale 2013 r. nowego systemu SORBNET2, zastępującego system SORBNET.

Najistotniejszymi wydarzeniami w zakresie polskich systemów płatności detalicznych były przygotowania do uruchomienia dwóch nowych systemów płatności: systemu BlueCash prowadzonego przez spółkę Blue Media S.A. oraz Systemu Rozliczeń Płatności Natychmiastowych (SRPN), prowadzonego przez KIR S.A. W obu przypadkach miało miejsce, zgodnie z ustawą o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, złożenie wniosków przez ww. podmioty do NBP i wydanie przez Prezesa NBP, odpowiednio w dniu 25 listopada 2011 r. dla systemu BlueCash oraz w dniu 28 grudnia 2011 r. dla systemu SRPN, zgody na powstanie powyższych systemów. Istotnym wydarzeniem dotyczącym funkcjonowania polskich systemów płatności detalicznych w minionym półroczu było również podjęcie przez KIR S.A. działań związanych z wprowadzeniem zmian w zasadach funkcjonowania systemu płatności EuroELIXIR, tj. zmiany harmonogramu przebiegów rozliczeniowo-rozrachunkowych systemu. Zmiany te polegały przede wszystkim na wprowadzeniu dodatkowego trzeciego przebiegu rozliczeniowego. Jeśli chodzi o dane statystyczne dotyczące systemów płatności detalicznych, w II półroczu 2011 r. w systemie ELIXIR odnotowano wzrost liczby zrealizowanych zleceń (o 2,6%) oraz ich wartości (o 11,7%), również w systemie EuroELIXIR odnotowano wzrost zarówno liczby (o 15,1%), jak i wartości (o 14,4%) realizowanych zleceń. Ponadto podkreślić

należy, iż w II półroczu 2011 r. - w stosunku do I półrocza 2011 r. – w systemie EuroELIXIR wystąpił kolejny wzrost liczby poleceń przelewu SEPA (SEPA Credit Transfer – SCT), tj. o 28,67%. Udział liczby transakcji SCT w ogólnej liczbie transakcji rozliczanych w systemie EuroELIXIR w grudniu 2011 r. wzrósł do 97,88%.

W II półroczu 2011 r. kontynuowano prace nad ustawą o usługach płatniczych implementującą do prawa polskiego dyrektywę 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego. W dniu 19 sierpnia 2011 r. Sejm uchwalił tą ustawę, została ona podpisana przez Prezydenta RP w dniu 7 września 2011 r. Ustawa weszła w życie w podstawowej części w dniu 24 października 2011 r. Ustawa o usługach płatniczych zdefiniowała nową kategorię podmiotów oraz wprowadziła określone wymogi co do działalności tych podmiotów poprzez poddanie jej nadzorowi sprawowanemu przez Komisję Nadzoru Finansowego. Ustawa wprowadziła również zmiany w zasadach realizowania transakcji płatniczych przez dostawców usług płatniczych, w tym również banki. W ramach prac nad projektem ustawy podnoszono problem opłat *surcharge* oraz opłat *interchange*, ale ostatecznie, wskutek negatywnych opinii Ministerstwa Finansów i NBP i przy zadeklarowaniu próby znalezienia nieregulacyjnego rozwiązania kompromisowego między głównymi stronami systemu kartowego, w szczególności akceptantami i wydawcami kart, zapisy w tym zakresie nie znalazły się w przepisach ustawy. Narodowy Bank Polski podjął się w II półroczu 2011 r. roli mediatora pomiędzy uczestnikami rynku płatności kartowych, w celu doprowadzenia do porozumienia prowadzącego do zmniejszenia opłat *interchange*. Powyższa inicjatywa zaowocowała powstaniem przy Radzie ds. Systemu Płatniczego Zespołu Roboczego ds. Opłaty Interchange, przygotowaniem przez NBP kompleksowego raportu nt. opłaty interchange oraz przygotowanym przez NBP „Programem redukcji opłat kartowych w Polsce”, stanowiącym załącznik do raportu końcowego z prac Zespołu Roboczego ds. Opłaty Interchange.

Najistotniejszym działaniem w obszarze systemów rozrachunku papierów wartościowych było wydzielenie z dniem 1 lipca 2011 r. z KDPW S.A. funkcji rozliczeniowych, które przejęła odrębna spółka, zależna od KDPW S.A., o nazwie KDPW_CCP S.A. Wraz z rozpoczęciem działalności rozliczeniowej przez KDPW_CCP S.A. został wdrożony system zarządzania ryzykiem oparty na metodologii SPAN, polegającej na szacowaniu ryzyka rozliczeniowego dla transakcji gwarantowanych, zawartych zarówno na rynku terminowym, jak i kasowym. Rozdzielenie funkcji rozliczeniowej (realizowanej przez KDPW_CCP S.A.) od funkcji depozytowej i rozrachunkowej (realizowanej przez KDPW S.A.) jest istotnym dostosowaniem działalności polskiego centralnego depozytu papierów wartościowych do występujących na

innych rynkach rozwiązań organizacyjnych w tym zakresie i kolejnym krokiem na drodze do powstania izby rozliczeniowej CCP w Polsce, spełniającej nie tylko wymagania funkcjonalne i techniczne, charakterystyczne dla CCP, ale również wymagania prawne. W obszarze systemów rozrachunku papierów wartościowych prowadzone były również prace w celu dostosowania systemu SKARBNET do nowych rodzajów przetargów skarbowych papierów wartościowych organizowanych w imieniu Ministerstwa Finansów przez NBP. Zmiany te weszły w życie w styczniu 2012 r.

Niepokojące zjawiska wystąpiły w obszarze dotyczącym obrotu bezgotówkowego. W II półroczu 2011 r. nastąpiło wyhamowanie dynamiki wzrostu liczby rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych, zmniejszyła się ponownie liczba wydanych kart płatniczych, zwiększyła się liczba i wartość operacji oszukańczych na kartach płatniczych oraz zmniejszył się, po raz pierwszy od kilku lat nieprzerwanego wzrostu, udział depozytów gospodarstw domowych w agregacie pieniądza M1.

W II półroczu 2011 r. przyrost liczby rachunków bankowych wyniósł 0,3 mln (czyli 0,9%) i osiągnął poziom 36,5 mln (w poprzednim półroczu 36,2 mln). Natomiast aktywność posiadaczy rachunków, mierzona średnią liczbą transakcji bezgotówkowych w przeliczeniu na jeden rachunek, była nadal wysoka i wzrosła do poziomu 37,9 transakcji (w porównaniu do 35,5 transakcji w I półroczu 2011 r.).

Należy dodać, iż najczęściej wykorzystywanym przez posiadaczy rachunków bankowych instrumentem płatności bezgotówkowych było polecenie przelewu, stanowiące 60,1% ogółu transakcji bezgotówkowych. W II półroczu 2011 r. liczba transakcji przy użyciu polecenia przelewu wzrosła o 5,7% w stosunku do I półrocza 2011 r. W II półroczu 2011 r. odnotowano również niewielki wzrost (o 1,6% w stosunku do poprzedniego półrocza) liczby transakcji poleceniem zapłaty, co oznaczało, że polecenia zapłaty stanowiły jedynie 0,9% ogółu wszystkich transakcji bezgotówkowych w omawianym półroczu. Warto podkreślić również, iż ostatnie półrocze to dynamiczny rozwój rynku innowacyjnych instrumentów i usług płatniczych, do których w szczególności należą karty zbliżeniowe oraz płatności mobilne, mające na celu zastąpić płatności gotówkowe głównie w niskokwotowych transakcjach detalicznych.

W II półroczu 2011 r. odnotowany został spadek liczby wydanych kart płatniczych o 2,6% (do poziomu 32 mln). Spadek ten dotyczył wyłącznie kart kredytowych (spadek ich liczby o 17,5% w porównaniu do I półrocza 2011 r.), podczas gdy liczba kart debetowych wzrosła. Pomimo tego spadku, liczba i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych w II półroczu 2011 r.

znacząco wzrosła (odpowiednio o 11,1% i 15%). W omawianym okresie wzrosła liczba terminali POS o 5% oraz bankomatów o 3,2%.

Niepokojącym zjawiskiem odnotowanym w minionym półroczu był również wzrost liczby i wartości operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi (w porównaniu do poprzedniego półrocza wg danych przekazanych przez banki, liczba ta wzrosła o 31%, a wartość o 52%). Natomiast z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, iż odnotowano spadek liczby operacji oszukańczych o 5%, a ich wartości o 20%. Podkreślić należy, że transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowią tylko 0,005% ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez poszczególnych agentów.

W okresie II półrocza 2011 r. odnotowano wzrost udziału gotówki w agregacie M1 z 21,1% w czerwcu 2011 r. do 21,8% w grudniu 2011 r., a udział depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1 zmalał w okresie II półrocza 2011 r. z 51,5% w czerwcu 2011 r. do 50,2% w grudniu 2011 r., co nastąpiło po raz pierwszy od 2008 r.

Powyższe niepokojące zjawiska w zakresie obrotu bezgotówkowego sprawiają, że dalszy jego rozwój może wymagać jednak silniejszych bodźców, niż dotąd ma to miejsce, w tym również ponownego rozważenia przyjęcia przez rząd kompleksowego programu działań mających na celu rozwój obrotu bezgotówkowego w Polsce.

INFORMACJE WSTĘPNE

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia cykliczny materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w II półroczu 2011 r. Materiał ten ma na celu przedstawienie kompleksowej informacji dotyczącej stanu i poziomu rozwoju poszczególnych elementów polskiego systemu płatniczego w ciągu omawianego półrocza oraz najistotniejszych prac i wydarzeń w tym zakresie. Prezentowany materiał został uzupełniony o szereg nowych informacji i jest prezentowany od 2011 r. według nowej – w stosunku do lat wcześniejszych - struktury zawartości. Zawiera on informacje o:

- 1) funkcjonowaniu systemów RTGS, prowadzonych przez NBP, oraz systemów ELIXIR i EuroELIXIR, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- 2) systemach rozrachunku papierów wartościowych prowadzonych przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. i NBP oraz o systemie rozliczeń papierów wartościowych prowadzonych przez KDPW_CCP S.A.,
- 3) pozostałych elementach infrastruktury polskiego systemu płatniczego,
- 4) rachunkach bankowych i bezgotówkowych instrumentach płatniczych,
- 5) poziomie rozwoju obrotu bezgotówkowego i gotówkowego,
- 6) działaniach podjętych przez NBP w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego,
- 7) działaniach nadzorczych podjętych przez NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności, systemami autoryzacji i rozliczeń oraz systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych,
- 8) wynikach wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego,
- 9) innych niż wymienione w powyższych punktach istotnych kwestiach związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego.

1. SYSTEMY PŁATNOŚCI

1.1. Systemy płatności wysokokwotowych

1.1.1. System SORBNET

W II półroczu 2011 r. najważniejszymi pracami prowadzonymi w obszarze systemu SORBNET były prace projektowe dotyczące nowobudowanego systemu SORBNET2 oraz prace analityczne w obszarze systemu SORBNET.

Zadanie międzydepartamentalne SORBNET2

W II półroczu 2011 r. kontynuowane były, rozpoczęte w styczniu 2010 r., prace mające na celu uruchomienie nowego systemu RTGS o nazwie SORBNET2, który zastąpi obecnie funkcjonujący system SORBNET służący przeprowadzaniu rozrachunku płatności w złotych. Prace realizowane są w NBP w formie zadania międzydepartamentalnego SORBNET2. W dniu 30 czerwca 2011 r. zakończony został trzeci etap zarządczy i od dnia 1 lipca 2011 r. przystąpiono do kolejnego (czwartego) etapu zarządczego, którego zakończenie planowane jest na dzień 31 października 2012 r. Prace w ramach tego etapu obejmują budowę systemu, testy wewnętrzne NBP oraz pierwsze testy dotyczące uczestników, tj. testy łączności. W październiku 2012 r. zaplanowane zostało także przeprowadzenie szkoleń dla uczestników systemu.

W listopadzie 2011 r. została podjęta decyzja o przyjęciu daty uruchomienia systemu SORBNET2 na dzień **25 marca 2013 r.** oraz wynikająca stąd decyzja o zmodyfikowaniu pierwotnie zakładanego harmonogramu prac, poprzez wydłużenie o jeden miesiąc czwartego etapu zarządczego (etapu budowy systemu) oraz wydłużenie o około dwa miesiące, tj. do dnia 1 marca 2013 r. piątego etapu zarządczego zadania (etapu testów z uczestnikami).

W II półroczu 2011 r. prowadzone były intensywne prace związane z koniecznością uzupełnienia oraz doprecyzowania dotychczasowych założeń funkcjonalnych systemu SORBNET2. W związku z tym zaktualizowana została, opracowana na potrzeby uczestników, dokumentacja systemu, tj. *Specyfikacja funkcjonalna systemu SORBNET2 dla uczestników* wraz z załącznikami. W II półroczu 2011 r. uczestnikom została przekazana następująca dokumentacja:

- w dniu 15 lipca 2011 r. wersja 1.1 Specyfikacji wraz z załącznikami nr 1, 2a i 2b, (dotyczących przepływu komunikatów w systemie SORBNET2, struktury komunikatów SWIFT MT oraz przykładów adresowania komunikatów SWIFT MT),
- w dniu 31 sierpnia 2011 r. załącznik nr 3 dotyczący wymagań w zakresie struktury wykorzystywanych w systemie SORBNET2 plików MX (XML dla SWIFT) wraz z plikami XSD,

- w dniu 10 listopada 2011 r. wersja 1.2 załączników nr 2a i 2b do Specyfikacji (uzupełniona w szczególności o założenia dot. operacji przeprowadzanych na rachunkach własnych uczestników m.in. lokaty jednodniowej, kredytu technicznego oraz kredytu lombardowego) oraz operacji zakupu/sprzedaży przez uczestników papierów wartościowych na rynku pierwotnym i wtórnym,
- w dniu 30 grudnia 2011 r. wersja 1.3 Specyfikacji wraz z załącznikami nr 1, 2a, 2b oraz nowym załącznikiem zawierającym strukturę tabeli OS (załącznikiem nr 4); wersja 1.3 Specyfikacji, oprócz uzupełnienia i doprecyzowania istniejących już rozwiązań, wprowadziła także dwa nowe założenia dotyczące uwzględnienia:
 - 1) założeń ogólnych dotyczących uruchomienia projektowanego przez KIR S.A. Systemu Rozliczeń Płatności Natychmiastowych (SRPN) oraz
 - 2) założeń ogólnych dotyczących prowadzenia w systemie SORBNET2 rachunku własnego NBP dedykowanego do realizacji przez BFG operacji obsługiwanych przez KDPW (rachunku rozliczeniowego dla BFG).

Powyższa dokumentacja została zamieszczona na stronie internetowej NBP dedykowanej systemowi SORBNET2 (www.nbp.pl, część System płatniczy → SORBNET2).

W dniu 22 grudnia 2011 r. DSP skierował do środowiska bankowego pismo zapraszające na planowane na dzień 27 stycznia 2012 r. spotkanie poświęcone zagadnieniom związanym głównie z systemem SORBNET2. W piśmie DSP zwrócił się także z prośbą o wypełnienie i przekazanie ankiety dotyczącej stanu prac przygotowawczych po stronie uczestników związanych z planowanym uczestnictwem w systemie SORBNET2 (według stanu na dzień 31 grudnia 2011 r.). Z obowiązku tego wywiązało się 50 uczestników. NBP nie otrzymał odpowiedzi od 4 uczestników, natomiast 2 banki (obecni uczestnicy systemu SORBNET) nie planują uczestnictwa w systemie SORBNET2. Główne wyniki ankiety, otrzymane już w styczniu 2012 r. wskazują, iż spośród 50 podmiotów, które przesłały odpowiedzi na ankietę, 40 uczestników realizuje zadanie w formie projektu, w tym 33 uczestników realizuje go, korzystając z usług firmy zewnętrznej. Jeden bank nie podjął w tym czasie decyzji o sposobie realizacji projektu, dwa były jeszcze w trakcie wyboru tego sposobu. Z uzyskanych informacji wynika, że uczestnicy w celu przygotowania się do przejścia do nowego systemu SORBNET2 korzystają z usług 11 firm zewnętrznych (informatycznych). Biorąc pod uwagę całość zaawansowania prac w projekt, należy stwierdzić, że na dzień 31 grudnia 2011 r.:

- 31 uczestników oceniło swój stan zaawansowania prac na 10-20%,
- 14 uczestników gotowych było w 30-50%,
- 2 uczestników oceniło swój poziom zaawansowania aż na 60-70%,

- 2 uczestników nie rozpoczęło jeszcze w tym czasie prac.

Przekazane na dzień 31 grudnia 2011 r. wypełnione ankiety, były już drugim raportem mającym na celu ocenę stanu prac uczestników nad przejściem do systemu SORBNET2. Większość udzielonych przez uczestników odpowiedzi wskazuje, iż w ramach tych instytucji prace są już prowadzone, choć wykazują różny stopień zaawansowania. Na kolejny raport NBP oczekuje do dnia 31 maja 2012 r. Raport ten powinien zawierać informacje uczestników nt. przebiegu prac przygotowawczych po stronie uczestnika oraz potwierdzenie do NBP informacji o sposobie podłączenia uczestnika do sieci SWIFT. Następnie do dnia 20 września 2012 r. uczestnicy zobowiązani zostali do przekazania informacji o gotowości uczestników do udziału w testach systemu SORBNET2 z NBP.

W ramach prac związanych z budową systemu SORBNET2 w II półroczu 2011 r. kontynuowano także rozpoczęte w I półroczu 2011 r. prace analityczne mające na celu wypracowanie ogólnych wymagań technicznych i biznesowych dla tworzonej na potrzeby systemu SORBNET2 nowej hurtowni danych (systemu PAR-SORBNET2). W okresie tym podjęto decyzję o wyborze platformy analityczno – raportowej oraz przyjęto harmonogram prac. Opracowano dokumenty dla systemu PAR-SORBNET2: *Specyfikacja wymagań Gestora (wersja 0.7)* oraz *Specyfikacja uzupełniająca (wersja 1.0)*.

Prace analityczne w obszarze systemu SORBNET

Pomimo wcześniej przyjętego przez DSP założenia o niewprowadzaniu istotnych zmian funkcjonalnych w obecnym systemie SORBNET, w II połowie 2011 r. prowadzone były prace analityczne, które wynikały z konieczności wprowadzenia w systemie SORBNET nowych funkcjonalności. Planowane do wprowadzenia zmiany wyniknęły z czynników zewnętrznych niezależnych od DSP, tj. z:

- 1) otrzymanego przez NBP wniosku BFG o wypracowanie rozwiązania umożliwiającego BFG bezpośrednio uczestnictwo w przeprowadzanym przez KDPW S.A. rozrachunku operacji na papierach wartościowych na zasadzie DvP,
- 2) podjętej przez KIR S.A. decyzji o uruchomieniu SRPN,
- 3) zgłoszonej potrzeby dotyczącej pozyskiwania przez NBP informacji na temat funkcjonowania krajowego rynku niezabezpieczonych lokat międzybankowych (depozytów).

Ad 1)

W II półroczu 2011 r. przygotowywano rozwiązanie pozwalające na uczestniczenie BFG w rozrachunku operacji obsługiwanych przez KDPW S.A. na zasadzie DVP (*Delivery versus Payment*). Rozwiązanie to polegało na otwarciu w systemie SORBNET specjalnego rachunku własnego NBP, przeznaczonego wyłącznie do rozliczania przez KDPW S.A. transakcji BFG dokonywanych na papierach wartościowych na rynku wtórnym. NBP będzie pełnił dla BFG rolę banku – płatnika w rozliczaniu tych transakcji (zgodnie z ustawą o BFG, żaden inny bank poza NBP nie może prowadzić rachunku dla BFG). Rozwiązanie będzie umożliwiała rozliczanie transakcji BFG (zarówno w trybie sesyjnym, jak i w trybie RTGS) na papierach wartościowych w oparciu o zasadę DVP, co znacząco zwiększy bezpieczeństwo rozliczeń transakcji BFG (dotychczas musiały być one rozliczane na zasadzie FOP).

Wprowadzenie nowego rozwiązania nie ma bezpośredniego wpływu na pozostałych uczestników systemu. Modyfikacji uległ jedynie moduł bankowy dedykowany KDPW. Rozwiązanie zostało udostępnione w systemie SORBNET od dnia 15 lutego 2012 r.

Ad 2)

W związku z planowanym przez KIR S.A. uruchomieniem Systemu Rozliczeń Płatności Natychmiastowych (SRPN), w II półroczu 2011 r. przygotowywano założenia dla obsługi tego systemu przez system SORBNET. Na potrzeby obsługi nowego systemu, z dniem 2 kwietnia 2012 r., został otwarty w systemie SORBNET drugi rachunek dla KIR S.A. (obok rachunku pomocniczego dla rozrachunku systemu ELIXIR). Jest to rachunek o charakterze powierniczym, na który banki-uczestnicy SRPN będą przekazywać środki pieniężne, zapewniając niezbędną płynność do realizacji przez KIR S.A. zleceń klientów banków-uczestników SRPN rozliczanych w ramach tego systemu. Na rachunku powierniczym KIR S.A. utrzymywane będą środki, powierzone KIR S.A., zgodnie z limitami przyjętymi na podstawie umowy uczestnictwa w SRPN.

Ad 3)

W II półroczu 2011 r. NBP podjął działania zmierzające do opracowania sposobu wyznaczania stawek referencyjnych WIBID i WIBOR oraz możliwości wypracowania alternatywnych rozwiązań pozwalających określać cenę pieniądza na krajowym rynku niezabezpieczonych lokat międzybankowych. Wyznaczanie przez NBP stawek transakcyjnych niezabezpieczonych lokat międzybankowych będzie polegało na wyliczaniu średniego oprocentowania lokat o różnych terminach zapadalności na podstawie danych o rzeczywistych transakcjach

zawieranych na krajowym rynku pieniężnym przekazywanych przez banki w zleceniach płatniczych kierowanych do systemu SORBNET (a w niedalekiej przyszłości do systemu SORBNET2).

Informacja o tej decyzji została przekazana bankom pismem Pana Witolda Kozińskiego, Wiceprezesa NBP, w dniu 20 stycznia 2012 r. Zasady realizacji nowego wymagania i szczegóły operacyjne zostały przekazane bankom pismem DSP z dnia 24 stycznia 2012 r.

Przyjęcie powyższego rozwiązania wymagało zarówno od DSP, jak i od uczestników systemu SORBNET określonych prac przygotowawczych, tj.:

- dostosowania do obsługi nowych kodów tytułów zleceń wprowadzonych na potrzeby identyfikacji różnych rodzajów lokat międzybankowych, tj.:
 - a) 13 nowych kodów dotyczących złożenia depozytu w innym banku krajowym z podziałem na terminy zapadalności depozytów: O/N, T/N, S/N, S/W, 2W, 3W, 1M, 2M, 3M, 6M, 9M, 1Y, pozostałe terminy,
 - b) 13 nowych kodów dotyczących zwrotu depozytu (zlecenia dla kwoty nominalnej lub kwoty nominalnej i odsetek), z podziałem na terminy zapadalności depozytów: O/N, T/N, S/N, S/W, 2W, 3W, 1M, 2M, 3M, 6M, 9M, 1Y, pozostałe terminy,
 - c) 1 nowego kodu dotyczącego zwrotu odsetek od niezabezpieczonego depozytu międzybankowego (w przypadku odrębnego zwrotu kwoty nominalnej i odsetek).
- wprowadzenia do zlecenia, obok informacji o kodzie tytułu zlecenia, także informacji o wysokości oprocentowania składanej/zwracanej lokaty poprzez odpowiednie wypełnienie pola „Informacja dodatkowa”.

W module bankowym SORBNET_BW zostały wprowadzone odpowiednie zmiany umożliwiające kontrolę właściwego wypełnienia informacji dodatkowej dla odpowiednich kodów tytułów zleceń (kontrola nie będzie wykonywana w przypadku zasilania modułu bankowego zleceniami z sieci, ale i te zlecenia powinny zawierać ww. informacje wymagane przez NBP).

Nowe rozwiązania zostały wprowadzone w systemie SORBNET w dniu 2 kwietnia 2012 r., razem z wyżej opisaną zmianą wynikającą z uruchomienia rozliczeń w ramach SRPN.

Dane statystyczne – system SORBNET

W II półroczu 2011 r. w systemie SORBNET uczestniczyło 55 uczestników, tj. 52 banki, KIR S.A., KDPW S.A. oraz NBP.

W II półroczu 2011 r. w systemie SORBNET zrealizowano ogółem 1.442.031 zleceń (średnio dziennie 11.359 zleceń) o łącznej wartości 32,6 bln zł, co w porównaniu do 1.177.677 operacji o łącznej wartości 31,0 bln zł rozliczonych w I półroczu 2011 r. stanowi wzrost wolumenu

zleceń o 22,4% oraz ich wartości o 5,0%. Bardzo wysoki przyrost liczby zrealizowanych zleceń dotyczył w znacznej mierze zleceń klientów banków, co wynika m.in. z faktu, że w II półroczu 2011 r. niektóre banki zaoferowały, bez konsultacji z NBP, klientom bankowości elektronicznej automatyczny dostęp do rozliczeń poprzez system SORBNET. Znaczny wzrost zleceń klientów w systemie SORBNET nie spowodował negatywnych skutków dla podstawowej kategorii zleceń w systemie SORBNET, tj. dla płatności wysokokwotowych, ale NBP podjął działania techniczne i prawne, które zapobiegłyby w przyszłości negatywnym skutkom niekontrolowanego wzrostu takich zleceń. Wspomniane wzrosty stanowią kontynuację tendencji wzrostowej, która miała miejsce w ostatnich latach (z wyjątkiem zanotowanego jednorazowo spadku zarówno wolumenu, jak i wartości obrotów w systemie SORBNET w II półroczu 2009 r.). Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w II półroczu 2011 r. w porównaniu do I półroczu 2011 r., przedstawiają tabele 1 i 2. Liczbę zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET na przestrzeni lat 2003 – 2011 prezentuje wykres 1.

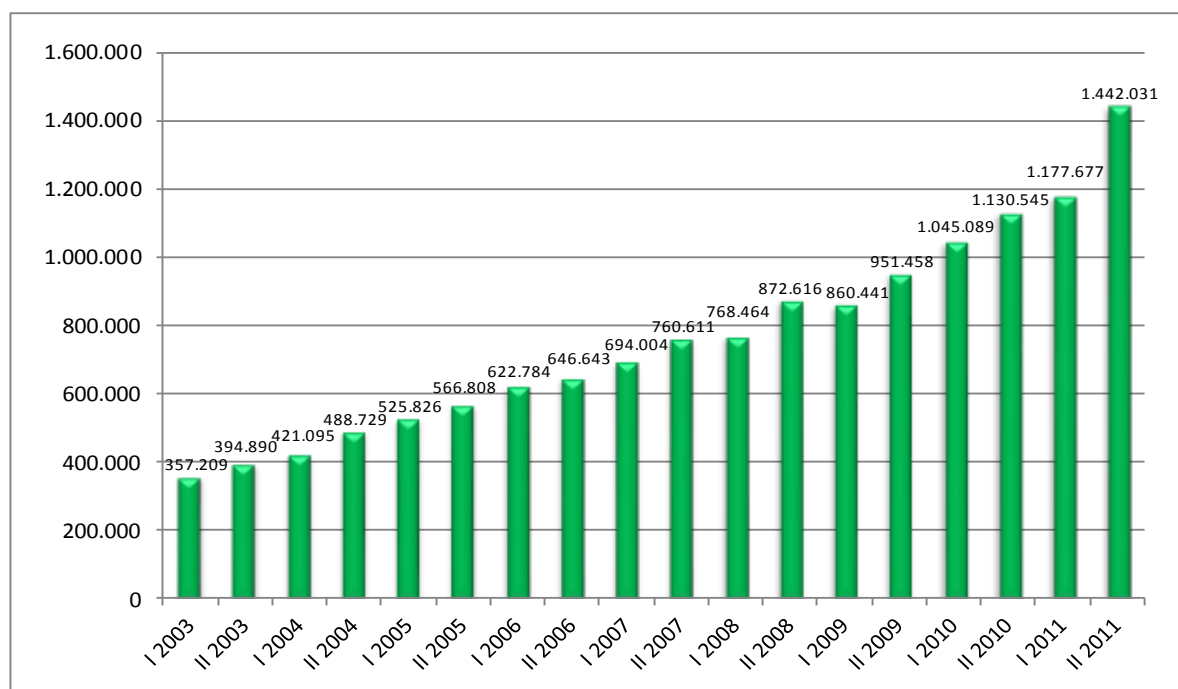
Tabela 1. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w I półroczu 2011 r. i II półroczu 2011 r.

	<i>I połowa 2011 r.</i>		<i>II połowa 2011 r.</i>		<i>Zmiana</i>	
	<i>Liczba zleceń</i>	<i>Udział %</i>	<i>Liczba zleceń</i>	<i>Udział %</i>		
OGÓLEM	1.177.677	100%	1.442.031	100%	↑	22,4%
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	143.765	12%	147.937	10,3%	↑	2,90%
⇒ klientowskie	1.033.912	88%	1.294.094	89,7%	↑	25,16 %
2/ W tym:						
⇒ zlecenia banków	1.071.891	91,0%	1.333.796	92,5%	↑	24,4%
⇒ zlecenia KIR	19.278	1,7% (*)	19.135	1,3%	↓	-0,7%
⇒ zlecenia KDPW	19.075	1,6%	21.083	1,5%	↑	10,5%
⇒ zlecenia NBP	67.433	5,7%	68.017	4,7%	↑	0,9%
Średnia dzienna liczba zleceń	9.421	–	11.359	–	↑	20,6%

Tabela 2. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w I półroczu 2011 r. i II półroczu 2011 r.¹

	I połowa 2011 r.		II połowa 2011 r.		Zmiana	
	Wartość zleceń (w bln zł)	Udział %	Wartość zleceń (w bln zł)	Udział %		
OGÓLEM	31,0	100%	32,6	100%	↑	5,0%
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	18,3	59%	19,7	60,3%	↑	7,5%
⇒ klientowskie	12,7	41%	12,9	39,7%	↑	1,4%
2/ W tym:						
⇒ zlecenia banków	14,2	45,6%	14,1	43,3%	↓	-0,2%
⇒ zlecenia KIR	0,8	2,6% (*)	0,9	2,7%	↑	8,5%
⇒ zlecenia KDPW	2,4	7,7% (*)	2,3	6,9%	↓	-6,4%
⇒ zlecenia NBP	13,7 (*)	44,1% (*)	15,3	47,1%	↑	12,2%
Średnie dzienne obroty	248,2 mld zł	–	256,5 mld zł	–	↑	3,4%
Średnia wartość jednego zlecenia	26,3 mln zł	–	22,6 mln zł	–	↓	-14,2%

Wykres 1. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w latach 2003 – 2011

¹ Dane za I półroczu 2011 r. oznaczone gwiazdką (*) zostały skorygowane w porównaniu do danych za I półroczu 2011 r. opublikowanych w *Ocenie funkcjonowania systemu płatniczego w I półroczu 2011 r.*

1.1.2. System TARGET2-NBP

W II półroczu 2011 r. najważniejszymi działaniami dotyczącymi systemu TARGET2-NBP były: migracja ostatniej grupy uczestników systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2, która miała miejsce w dniu 21 listopada 2011 r., rozpoczęcie przez NBP od dnia 1 listopada 2011 r. wykorzystywania modułu CRAKS1, oraz zmiany techniczne i funkcjonalne wprowadzone w systemie TARGET2 w ramach *SSP release 5.0*.

Migracja uczestników systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2

W II półroczu 2011 r. zakończył się proces migracji polskiego środowiska bankowego z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2. W okresie tym wyznaczone zostało na dzień 21 listopada 2011 r. piąte i ostatnie okienko migracyjne, w którym do systemu TARGET2-NBP, jako uczestnicy bezpośredni, przeszło kolejnych 7 banków (tj. Bank Pocztowy S.A., BOŚ S.A., GETIN NOBLE Bank S.A., SGB-Bank S.A., INVEST Bank S.A., DZ Bank Polska S.A., Credit Agricole Bank Polska S.A.) oraz KDPW S.A. Tym samym grono uczestników systemu TARGET2-NBP powiększyło się do 23 podmiotów (NBP, KIR S.A., KDPW S.A. i 20 banków komercyjnych).

Przejęcie ostatniej grupy uczestników do systemu TARGET2 kończy rozpoczęty w dniu 19 maja 2008 r. proces migracji polskiego środowiska bankowego do systemu TARGET2².

Wykorzystywanie przez NBP modułu opcjonalnego CRAKS1 (w ramach uczestnictwa NBP w systemie TARGET2)

W związku z zakończeniem w listopadzie 2011 r. procesu migracji polskich banków do systemu TARGET2 oraz zgodnie z podjętą jeszcze w 2010 r. decyzją, w dniu 1 listopada 2011 r. Narodowy Bank Polski rozpoczął korzystanie z modułu opcjonalnego hurtowni danych systemu TARGET2 (CRAKS1) oraz wcześniej przeprowadził niezbędne prace przygotowawcze i szkoleniowe w tym zakresie.

Zmiany techniczne i funkcjonalne w systemie TARGET2

W dniu 21 listopada 2011 r. w systemie TARGET2 miało miejsce wdrożenie nowej wersji oprogramowania platformy SSP (*SSP release 5.0*), które zsynchronizowane było z wprowadzeniem przez SWIFT tzw. *standard release 2011* oraz obejmowało 5 zmian wynikających ze zgłoszonych przez użytkowników systemu propozycji zmian funkcjonalnych (jako tzw. *change requests*). Wprowadzone w modułach PM, HAM, SD oraz ICM zmiany

² Oznacza to skrócenie o ok. pół roku 4-letniego okresu przejściowego, w którym NBP mógł pełnić rolę pośrednika dla banków w ich rozliczeniach w systemie TARGET2. Maksymalny koniec tego okresu został określony przez EBC na 18 maja 2012 r.

dotyczyły m. in. BIC'ów niepublikowalnych oraz przebiegowań między rachunkami RTGS i rachunkami w module HAM. W ramach *SSP release 5.0* wdrożone także zostały techniczne i funkcjonalne zmiany w niektórych modułach statystycznych hurtowni CRSS.

Wdrożenie nowej wersji platformy SSP poprzedzone było procesem testów prowadzonych przez 3CB³ i EBC, w których uczestniczyły także banki centralne oraz uczestnicy systemu TARGET2. W testach uczestniczył również NBP oraz dotychczasowi uczestnicy bezpośredni systemu TARGET2-NBP, jak również nowi uczestnicy, którzy podjęli decyzję o migracji do systemu TARGET2-NBP w dniu 21 listopada 2011 r. Testy biznesowe *SSP release 5.0* zostały przeprowadzone w dniach od 26 września 2011 r. do 21 października 2011 r.

Zmiany w zasadach rozrachunku NBP na platformie SSP

W związku z uruchomieniem w dniu 1 stycznia 2012 r. aplikacji NBP-PHA oraz migracją, tj. przeniesieniem rachunków krajowych podmiotów do systemu TARGET2-NBP w zgodzie z przyjętymi w tym systemie rozwiązaniami, NBP zdecydował o zmianie koncepcji przeprowadzania przez NBP rozrachunku na platformie SSP. Zmiana ta polegała na otwarciu przez NBP, poza dotychczas funkcjonującymi dwoma rachunkami RTGS, kolejnego rachunku RTGS na platformie SSP przeznaczonego do gromadzenia środków banków, w tym m. in. dotyczących depozytu *intraday* otrzymywanego przez NBP ze strefy euro, udzielania i spłaty kredytu w ciągu dnia w euro oraz środków wydzielonych na rozliczenia systemu EuroELIXIR w STEP2. Przyjęte rozwiązanie pozwoliło na rozdzielenie środków własnych NBP i środków banków wykorzystywanych przez NBP do poszczególnych rozliczeń. W związku z nowymi zasadami rozrachunku, NBP wystąpił do SWIFT o przyznanie NBP nowego kodu BIC, tj. NBPLPLWBAN. Dotychczasowy rachunek NBP na platformie SSP (z przyporządkowanym kodem BIC NBPLPLWXXX) służy od 1 stycznia 2012 r. gromadzeniu jedynie środków własnych NBP i jest wykorzystywany do przeprowadzania rozrachunku zleceń własnych NBP oraz zleceń klientów NBP. Nowe rozwiązanie zostało uwzględnione w rozliczeniach systemu EuroELIXIR (przy współpracy z KIR S.A.) oraz STEP2 (przy współpracy z EBA Clearing). W związku z powyższym, od dnia 1 stycznia 2012 r. NBP ma otwarte trzy rachunki RTGS w systemie TARGET2-NBP:

- główny rachunek służący do rozliczania transakcji własnych i klientów NBP z innymi uczestnikami systemu TARGET2 – NBPLPLWXXX,
- rachunek rozliczeniowy służący do gromadzenia środków banków (dotyczący m.in. depozytu *intraday*, udzielania i spłaty przez banki kredytu w ciągu dnia w euro oraz rozliczeń zobowiązań i należności banków w STEP2) – NBPLPLWBAN,

³ 3CB to banki centralne Niemiec, Francji i Włoch, które zbudowały i obsługują platformę SSP.

- dodatkowy rachunek, który służy do rozrachunku zleceń KIR S.A. wymienianych w ramach EACHA – NBPLPLPWKIR.

Dane statystyczne – systemy TARGET2-NBP i SORBNET-EURO ⁴

W związku z ostatnią turą migracji uczestników systemu SORBNET-EURO (S-E) do systemu TARGET2-NBP (T2-NBP), od dnia 21 listopada 2011 r. miały miejsce pewne zmiany w metodyce opracowania danych statystycznych. Od dnia 21 listopada 2011 r. do dnia 31 grudnia 2011 r. w systemie S-E przetwarzane były jeszcze zlecenia kredytu w ciągu dnia w euro udzielanego bankom, zlecenia własne NBP oraz zlecenia klientów NBP. Wymienione płatności po zamknięciu w dniu 31 grudnia 2011 r. systemu S-E są przetwarzane w nowej aplikacji wewnętrznej NBP o nazwie NBP-PHA. Począwszy od dnia 21 listopada 2011 r. zostały one jednak przyporządkowane do statystyk systemu T2-NBP. Analogicznie jak dla systemu S-E od dnia 21 listopada 2011 r., z uwagi na fakt, że rozrachunek wymienionych płatności ma miejsce w systemie T2-NBP, dla aplikacji NBP-PHA również nie będą tworzone żadne raporty statystyczne.

Zgodnie z metodyką EBC, prezentowane dane nie zawierają technicznych przelewów płynności, które mają miejsce w systemie T2 i dotyczą m.in. przeksięgowań z rachunków RTGS uczestników na odpowiednie subkonta i odwrotnie w ramach rozrachunku systemu EuroELIXIR oraz nie zawierają transakcji związanych z depozytem *intraday*.

W II półroczu 2011 r. w systemach S-E i T2-NBP został odnotowany bardzo wysoki 50,5% wzrost liczby zrealizowanych transakcji w euro oraz 52,1% wzrost ich wartości. Oba powyższe wzrosty wynikały jednak ze wzrostu innych rodzajów zleceń. Wzrost liczby zrealizowanych transakcji wynikał głównie ze wzrostu transgranicznych płatności klientowskich. Wzrost wartości zleceń wynikał z kolei ze wzrostu zleceń międzybankowych, co było skutkiem głównie faktu, że część banków, które w ostatnich dwóch okienkach migracyjnych (zwłaszcza w czerwcu 2011 r.) przeniosły swoje rachunki bankowe w euro z systemu S-E na system TARGET2-NBP, do systemu TARGET2 przeniosły również swoje pozostałe rozliczenia w euro, w szczególności wysokokwotowe rozliczenia międzybankowe z rynków finansowych, dokonywane dotąd poprzez bankowość korespondencką, zwłaszcza przez banki-matki. Zaprezentowane dane potwierdzają obserwowaną od II półrocza 2010 r. tendencję wzrostową liczby przetwarzanych zleceń w obu systemach łącznie, którą przedstawia wykres 2.

⁴ Dane statystyczne dla systemów TARGET2-NBP i SORBNET-EURO są pokazywane dla obu systemów łącznie ze względu na uniknięcie pokazywania dwukrotnie zleceń transgranicznych w euro, wysyłanych i otrzymywanych przez uczestników systemu SORBNET-EURO, rozliczanych w obu systemach.

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w II półroczu 2011 r. w porównaniu do I półrocza 2011 r., przedstawiają tabele 3 i 4.

Wykres 2. Liczba zleceń w euro zrealizowanych w latach 2005 – 2011 w systemach SORBNET-EURO (do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.)

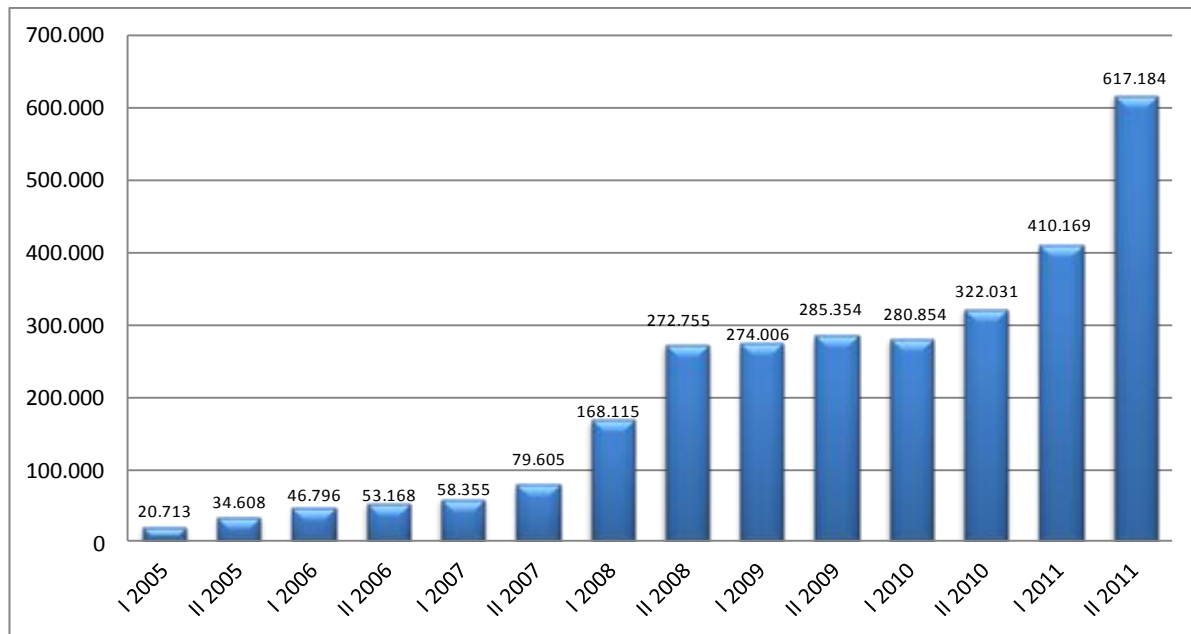

Tabela 3. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP w I półroczu 2011 r. i II półroczu 2011 r.

	<i>I połowa 2011 r.</i>		<i>II połowa 2011 r.</i>		<i>Zmiana</i>	
	<i>Liczba zleceń</i>	<i>Udział %</i>	<i>Liczba zleceń</i>	<i>Udział %</i>		
OGÓŁEM	410.169	100%	617.184	100%	↑	50,5%
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	75.721	18,5%	98.161	15,9%	↑	29,6%
⇒ klientowskie	334.448	81,5%	519.023	84,1%	↑	55,2%
2/ W tym:						
⇒ zlecenia krajowe	25.129	6,1%	49.124	8,0%	↑	95,5%
⇒ zlecenia transgraniczne	385.040	93,9%	568.060	92,0%	↑	47,5%
• wysłane	162.242	39,6%	276.388	44,8%	↑	70,4%
• otrzymane	222.798	54,3%	291.672	47,2%	↑	30,9%
Średnia dzienna liczba zleceń	3.228	–	4.759	–	↑	47,4%

Tabela 4. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP w I półroczu 2011 r. i II półroczu 2011 r.

	<i>I połowa 2011 r.</i>		<i>II połowa 2011 r.</i>		<i>Zmiana</i>	
	<i>Wartość zleceń (w mln euro)</i>	<i>Udział %</i>	<i>Wartość zleceń (w mln euro)</i>	<i>Udział %</i>		
OGÓŁEM	219.849,2	100%	334.424,3	100%	↑	52,1%
1/ W tym:						
⇒ międzybankowe	205.406,8	93,4%	310.437,4	92,8%	↑	51,1%
⇒ klientowskie	14.442,4	6,6%	23.986,9	7,2%	↑	66,1%
2/ W tym:						
⇒ zlecenia krajowe	31.217,3	14,2%	35.353,6	10,6%	↑	13,3%
⇒ zlecenia transgraniczne	188.631,9	85,8%	299.070,7	89,4%	↑	58,5%
• wysłane	94.278,6	42,9%	154.397,2	46,2%	↑	63,8%
• otrzymane	94.353,3	42,9%	144.673,5	43,2%	↑	53,3%
Średnie dzienne obroty	1.843,1	–	2.637,9	–	↑	43,1%
Średnia wartość jednego zlecenia	0,54	–	0,54	–	–	0%

W omawianym okresie w obu systemach łącznie zrealizowanych zostało 617.184 zleceń w euro (w poprzednim półroczu 410.169 zleceń), w tym 32.080 zleceń (tj. 5,2% ogółu zleceń) w systemie S-E i 585.104 zleceń (tj. 94,8% ogółu zleceń) w systemie T2-NBP⁵. Liczba zleceń zrealizowanych w systemach S-E i T2-NBP łącznie wzrosła o 50,5% w porównaniu do okresu poprzedniego. W systemie S-E w porównaniu do pierwszego półrocza 2011 r. miał miejsce znaczny spadek (o 67,0%) liczby przetwarzanych zleceń. Przy analizie tych danych należy jednak pamiętać, że dane dla systemu S-E były wykazywane w II półroczu 2011 r. tylko do dnia 18 listopada 2011 r. Drugim elementem wyjaśniającym tendencję spadkową liczby zleceń przetworzonych w systemie S-E w II półroczu 2011 r. jest mniejsza liczba uczestników systemu w porównaniu do I półrocza 2011 r. W tym samym okresie w systemie T2-NBP został odnotowany bardzo znaczny wzrost (o 87,6%) liczby zleceń. Wynikał on głównie z migracji banków z systemu S-E do systemu T2-NBP w czerwcu i listopadzie 2011 r. oraz z faktu, że od dnia 21 listopada 2011 r. wszelkie płatności przetwarzane w systemie S-E były wykazywane jako płatności systemu T2-NBP.

⁵ Dane dotyczą uczestników systemu T2-NBP (tj. 15 podmiotów od 6 czerwca 2011 r. i 23 podmiotów od 21 listopada 2011 r.). Od 21 listopada 2011 r. w statystykach systemu T2-NBP uwzględniane są także zlecenia kredytu w ciągu dnia w euro, zlecenia własne NBP oraz klientów NBP (zlecenia te wcześniej wykazywane były w obrotach systemu SORBNET-EURO).

W II półroczu 2011 r., w porównaniu do I półrocza 2011 r. odnotowany został 95,5% wzrost liczby zrealizowanych zleceń krajowych. W obszarze zleceń transgranicznych również został odnotowany wzrost liczby zrealizowanych zleceń, który wyniósł 47,5% i dotyczył zarówno zleceń transgranicznych wysłanych (wzrost o 70,4%), jak i otrzymanych (wzrost o 30,9%). Powyższe zmiany oznaczały przesunięcia w strukturze wolumenu zleceń zrealizowanych w systemach S-E i T2-NBP, tj. nieznaczny wzrost udziału zleceń krajowych do poziomu 8% i tym samym nieznaczny spadek do poziomu 92,0% udziału zleceń transgranicznych (w obu przypadkach zmiana o około 1,9 punktu procentowego w porównaniu do I półrocza 2011 r.).

W II półroczu 2011 r. większą dynamikę wzrostu miały zlecenia klientowskie (wzrost o 55,2%) niż zlecenia międzybankowe (wzrost o 29,6%).

Dynamicznemu wzrostowi liczby zleceń rozliczonych w systemach S-E i T2-NBP towarzyszył porównywalny wzrost ich wartości. W omawianym okresie wartość płatności rozliczonych w obu systemach wyniosła 334.424,3 mln euro (w poprzednim półroczu 219.849,2 mln euro), stanowiąc tym samym blisko 52,1% wzrost w porównaniu do I półrocza 2011 r.

Wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO w II półroczu 2011 r. wyniosła 38.519,6 mln euro, stanowiąc tym samym 11,5% zleceń zrealizowanych w obu systemach łącznie, i spadła o 36,2% w porównaniu do I półrocza 2011 r. Przy analizie tych danych należy pamiętać o migracji uczestników w czerwcu i listopadzie 2011 r. z systemu S-E do systemu T2-NBP oraz o opisanym wyżej założeniu, że dane dla systemu S-E były wykazywane w II półroczu 2011 r. tylko do dnia 18 listopada 2011 r.

Wartość zleceń zrealizowanych w systemie T2-NBP w II półroczu 2011 r. w porównaniu do I półrocza 2011 r. wzrosła o 103,4% do poziomu 295.904,7 mln euro, stanowiąc tym samym 88,5% sumy wartości wszystkich zleceń zrealizowanych w obu systemach.

W ramach zleceń krajowych zrealizowanych w II półroczu 2011 r. odnotowany został przyrost ich wartości o 13,3%. W obszarze zleceń transgranicznych w II półroczu 2011 r. w porównaniu do I półrocza 2011 r. został odnotowany znaczny wzrost liczby zrealizowanych zleceń, który wyniósł 58,5% i dotyczył zarówno zleceń transgranicznych wysłanych (wzrost o 63,8%), jak i otrzymanych (wzrost o 53,3%). Powyższe zmiany oznaczały przesunięcia w strukturze wartości zleceń zrealizowanych w systemach S-E i T2-NBP, tj. nieznaczny spadek udziału wartości zleceń krajowych do poziomu 10,6% i tym samym nieznaczny wzrost do poziomu 89,4% udziału wartości zleceń transgranicznych (w obu przypadkach zmiana o około 3,6 punktu procentowego w porównaniu do I półrocza 2011 r.).

W II półroczu 2011 r. większą dynamiką wzrostu miały zlecenia klientowskie (wzrost o 66,1%) niż zlecenia międzybankowe (wzrost o 51,1%).

1.1.3. System SORBNET-EURO

W II półroczu 2011 r. najważniejszymi działaniami dotyczącymi systemu SORBNET-EURO były: migracja ostatniej grupy uczestników systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2, która miała miejsce w dniu 21 listopada 2011 r., zamknięcie systemu SORBNET-EURO w dniu 31 grudnia 2011 r. oraz uruchomienie aplikacji NBP-PHA w dniu 1 stycznia 2012 r.

Zamknięcie systemu SORBNET-EURO

Zgodnie z przyjętym przez NBP założeniem, system SORBNET-EURO został zamknięty dla usług pośrednictwa w rozliczeniach TARGET2 dla banków i KDPW S.A. w dniu 21 listopada 2011 r., natomiast całkowite zamknięcie systemu SORBNET-EURO nastąpiło z dniem 31 grudnia 2011 r. Utrzymanie funkcjonowania systemu SORBNET-EURO do końca 2011 r. podyktowane było następującymi względami:

- rozdzielenie procesu migracji uczestników SORBNET-EURO, która miała miejsce 21 listopada br. od procesu zmiany środowiska technologicznego w NBP, w którym funkcjonuje od 1 stycznia 2012 r. nowa aplikacja NBP-PHA,
- uproszczenie prac związanych z przeprowadzaniem zamknięć rocznych (zadania dotyczące roku 2011 – realizowane były w systemie SORBNET-EURO, a dotyczące roku 2012 – w aplikacji NBP-PHA).

Projekt SORBNET-EURO-2012

W II półroczu 2011 r. kontynuowany był trzeci etap zarządczy projektu SE-2012. W tym okresie zostały pomyślnie przeprowadzone testy wewnętrzne (testy akceptacyjne gestora) oraz testy zewnętrzne z uczestnikami systemu TARGET2-NBP, które zostały zakończone w dniu 30 listopada 2011 r. Została opracowana także odpowiednia dokumentacja dla nowego systemu (tj. dokumentacja eksploatacyjna, wdrożeniowa, bezpieczeństwa systemu oraz instrukcja użytkownika). Uruchomienie aplikacji NBP-PHA nastąpiło w dniu 1 stycznia 2012 r.

Funkcjonalność aplikacji NBP-PHA (odpowiadająca funkcjonalności systemu SORBNET-EURO, z wyjątkiem funkcji dotyczących obsługi zleceń i prowadzenia rachunków banków, KIR S.A. i KDPW S.A.) dostosowana jest do wymagań stawianych aplikacji PHA funkcjonującym w ramach systemu TARGET2, po zakończeniu czteroletniego okresu przejściowego, w którym NBP mógł pełnić rolę pośrednika dla banków w ich rozliczeniach w systemie TARGET2-NBP (poprzez system SORBNET-EURO). Oznacza to brak możliwości prowadzenia rachunków RTGS oraz pośredniczenia przez NBP w rozrachunkach banków w TARGET2. Aplikacja NBP-PHA umożliwia:

- obsługę rozliczeń własnych NBP oraz rozliczeń klientów NBP, przeprowadzanych w systemie TARGET2,
- realizację operacji z bankami, uznanych za nieobowiązkowe do rozliczania na platformie SSP, tj.:
 - operacji związanych z obsługą depozytu *intraday* oraz kredytu w ciągu dnia w euro,
 - *po* wejściu Polski do strefy euro także operacji depozytowo – kredytowych (*standing facilities*), operacji związanych z obsługą rezerwy obowiązkowej oraz operacji dotyczących zasileń i odsileń gotówkowych banków,
- realizację funkcji księgowych w NBP.

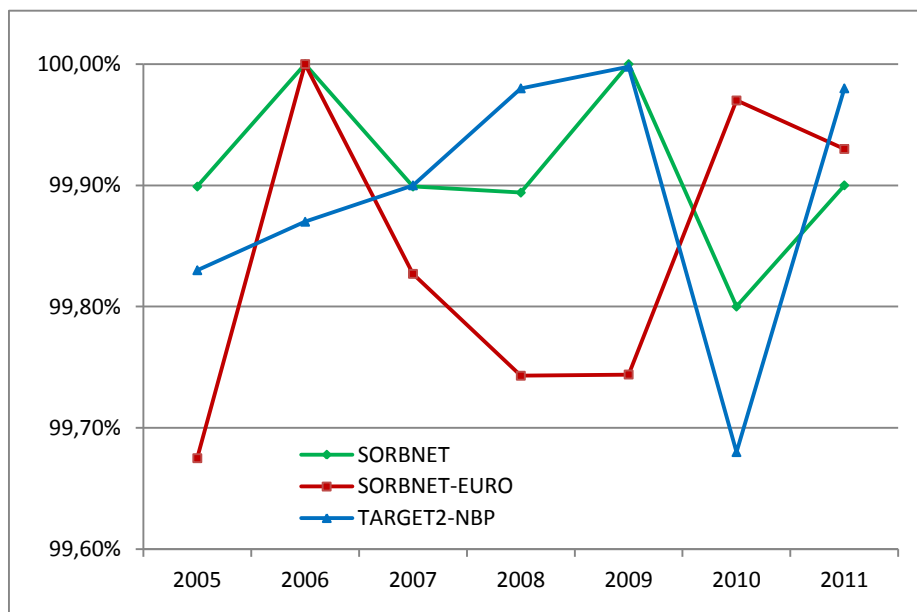
Główne korzyści wynikające z uruchomienia aplikacji NBP-PHA:

- spełnienie przez NBP wymagań EBC ograniczających do czterech lat możliwość pośrednictwa banku centralnego w dostępie banków komercyjnych do rozliczeń w systemie TARGET2,
- zapewnienie kontynuacji obsługi zleceń własnych NBP oraz zleceń klientów NBP i realizacji obowiązków w zakresie rachunkowości w NBP,
- zapewnienie kontynuacji realizacji obowiązków NBP w zakresie udostępniania uczestnikom kredytu w ciągu dnia w euro,
- przygotowanie NBP do realizacji funkcji wymaganych po przejściu Polski do strefy euro, dotyczących m.in. obsługi rezerwy obowiązkowej oraz funkcji depozytowo-kredytowych (*standing facilities*),
- dzięki oparciu o najnowsze rozwiązania technologiczne zapewnienie bezpieczeństwa technologicznego funkcjonowania aplikacji NBP-PHA oraz zwiększenie jego bezpieczeństwa w zakresie zapewnienia ciągłości jego działania.

Dostępność systemu SORBNET w 2011 r. wyniosła 99,90%, systemu SORBNET-EURO 99,93%, zaś systemu TARGET2-NBP w 2011 r. – 99,98%⁶. Dane obrazujące dostępność ww. systemów w ujęciu rocznym, począwszy od 2005 r., przedstawia wykres 3.

⁶ Dane w tym zakresie nie zostały jeszcze opublikowane w ostatecznej wersji raportu rocznego EBC za 2011 r.

Wykres 3. Dostępność systemów SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP w poszczególnych latach

1.2. Systemy płatności detalicznych

1.2.1. System ELIXIR

Według stanu na koniec grudnia 2011 r. bezpośrednimi uczestnikami wymiany zleceń płatniczych w systemie ELIXIR było 50 banków (w tym NBP), tj. liczba uczestników w stosunku do sytuacji z czerwca 2011 r. uległa zmniejszeniu o jeden bank - Mazowiecki Bank Regionalny S.A. W II półroczu 2011 r., w porównaniu do poprzedniego półrocza, został odnotowany wzrost liczby zrealizowanych zleceń o 2,6%, przy równoczesnym wzroście wartości obrotów o 11,7%.

Dane statystyczne – system ELIXIR

W II półroczu 2011 r. w systemie ELIXIR obroty wyniosły 1.906,1 mld zł (w poprzednim półroczu 1.706,9 mld zł), co oznacza wzrost o 11,7%, natomiast liczba zleceń wyniosła 710,2 mln szt. (w poprzednim półroczu 691,9 mln), co oznacza wzrost o 2,6%.

Średnia dzienna liczba transakcji w systemie ELIXIR w omawianym okresie wyniosła 5,592 mln (5,535 mln w I półroczu 2011 r.), tj. zwiększyła się o 1,0%.

W analizowanym półroczu miesiącem, w którym w systemie ELIXIR rozliczono najwięcej transakcji, (tj. 126,2 mln szt.) był grudzień 2011 r. Oznacza to nieznaczny wzrost w porównaniu do marca 2011 r. (123,1 mln szt.), który był dominującym miesiącem w pierwszym półroczu 2011 r. Średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń była najwyższa na przestrzeni całego roku w grudniu 2011 r. i wyniosła 6,0 mln zleceń.

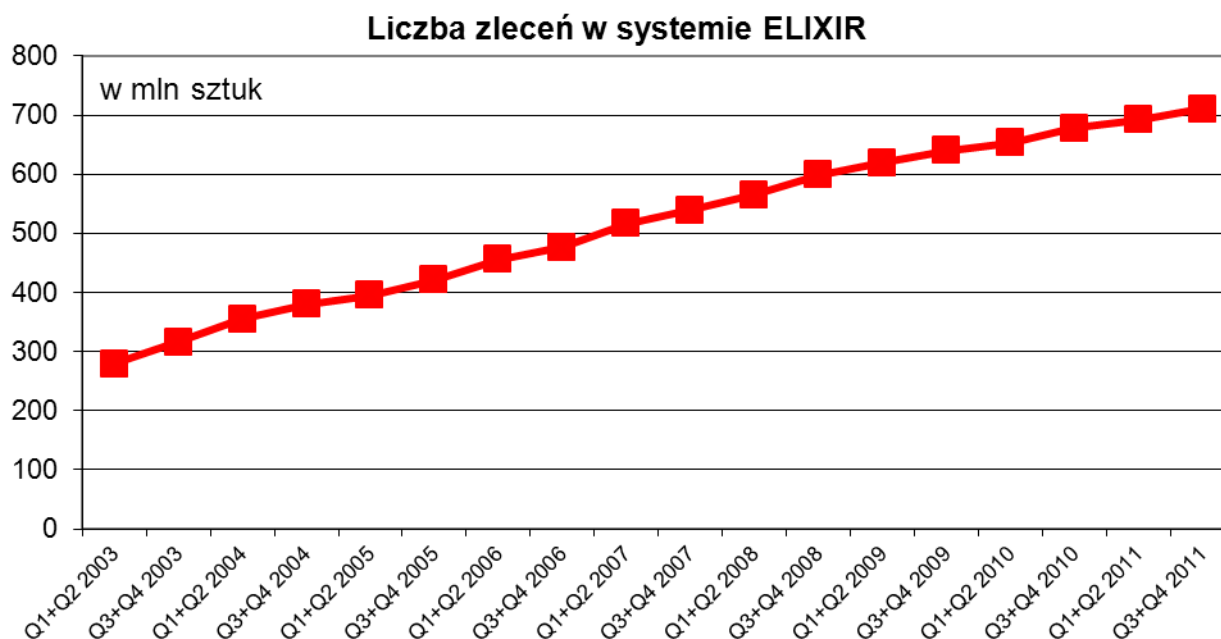
Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2011 r. w porównaniu do II półrocza 2011 r., przedstawia tabela nr 5.

Tabela 5. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie ELIXIR w I półroczu 2011 r. oraz w II półroczu 2011 r.

System ELIXIR	2011 Q1 +Q2	ZMIANA	2011 Q3 + Q4
Liczba dni roboczych:	125 dni		127 dni
Wartość zleceń (zł)			
Ogółem	1.706,87 mld	↑+ 11,7%	1.906,13 mld
Średnia miesięczna	284,48 mld	↑+ 11,7%	317,69 mld
Średnia dzienna	13,66 mld	↑+ 9,9%	15,01 mld
Liczba zleceń			
Ogółem	691,9 mln	↑+ 2,6%	710,2 mln
Średnia miesięczna	115,3 mln	↑+ 2,6%	118,4 mln
Średnia dzienna	5,5 mln	↑+ 1,0%	5,6 mln
Średnia kwota zlecenia (zł)	2.467	↑+ 8,8%	2.684
Transakcje uznaniowe			
Wartość transakcji (w zł)	1.698,1 mld	↑+ 11,7%	1.897,3 mld
Udział w obrotach KIR	99,5%		99,5%
Liczba transakcji	681,3 mln	↑+ 2,7%	699,5 mln
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	98,5%		98,5%
Transakcje obciążeniowe			
Wartość transakcji (w zł)	8,78 mld	↑+1,1%	8,88 mld
Udział w ogólnych obrotach KIR	0,5%		0,5%
Liczba transakcji	10,6 mln	↑+0,7%	10,7 mln
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	1,5%		1,5%

Liczbę zleceń zrealizowanych w systemie ELIXIR w latach 2003 – 2011 przedstawia wykres 4.

Wykres 4. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie ELIXIR w latach 2003 – 2011

1.2.2. System EuroELIXIR

Według stanu na koniec grudnia 2011 r. bezpośrednimi uczestnikami wymiany zleceń płatniczych w systemie EuroELIXIR było 25 banków (w tym NBP), tj. liczba uczestników w stosunku do sytuacji z czerwca 2011 r. uległa zmniejszeniu o dwa banki - Mazowiecki Bank Regionalny S.A. oraz Pekao Bank Hipoteczny S.A. Drugie półrocze 2011 roku w systemie EuroELIXIR stanowiło okres trendu wzrostowego w zakresie wielkości obrotów i liczby rozliczanych płatności.

Dane statystyczne – system EuroELIXIR

W drugim półroczu 2011 r. w systemie EuroELIXIR obroty wyniosły 22,286 mld euro (w poprzednim półroczu 19,476 mld euro), co oznacza wzrost o 14,4%. Natomiast liczba zleceń wyniosła 4,266 mln szt. (w poprzednim półroczu 3,707 mln), co oznacza wzrost o 15,1 %. W analizowanym półroczu miesiącem, w którym w systemie EuroELIXIR rozliczono najwięcej transakcji (tj. 745 tys. szt.), był listopad 2011 r., w którym rozliczono więcej transakcji niż w maju 2011 r. (707 tys. szt.), który był dominującym miesiącem w pierwszym półroczu 2011 r. Średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń była najwyższa na przestrzeni całego roku w październiku 2011 r. i wyniosła 34,6 tys. zleceń.

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w II półroczu 2011 r. w porównaniu do I półrocza 2011 r., przedstawia tabela 6.

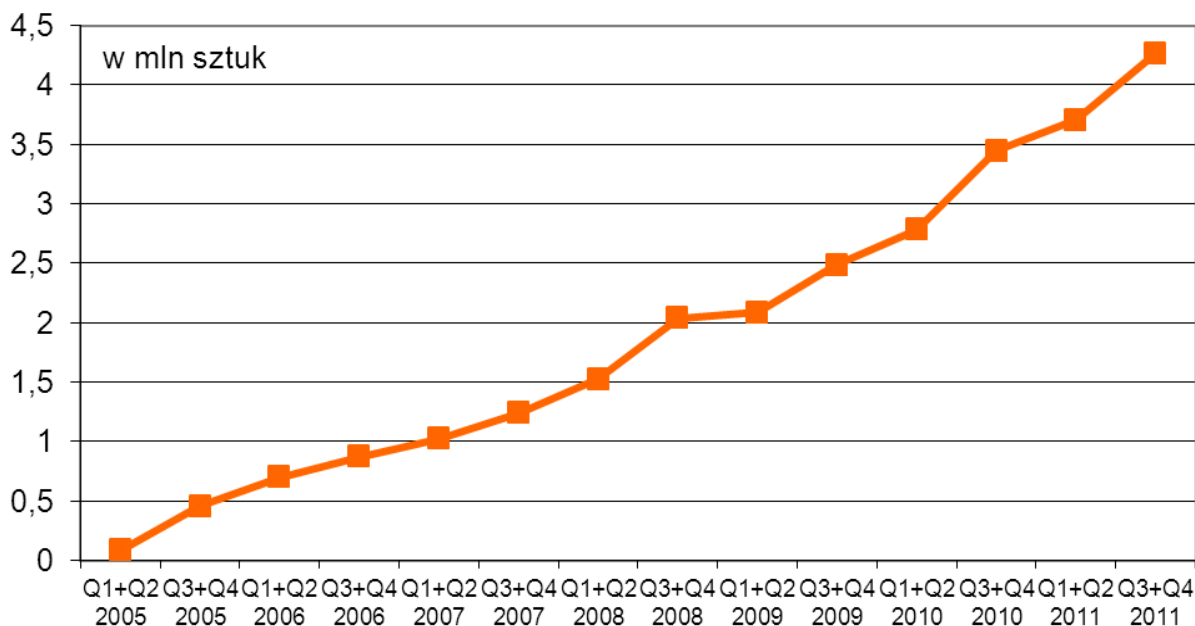
Tabela 6. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w I półroczu 2011 r. oraz w II półroczu 2011 r.

System EuroELIXIR	2011 Q1 + Q2	ZMIANA	2011 Q3 + Q4
Liczba dni roboczych:	126 dni		129 dni
Wartość zleceń (euro)			
Ogółem	19,48 mld	↗+ 14,4%	22,29 mld
Średnia miesięczna	3,25 mld	↗+ 14,4%	3,71 mld
Średnia dzienna	154,6 mln	↗+ 11,8%	172,8 mln
Liczba zleceń			
Ogółem	3.707.170	↗+ 15,1%	4.265.927
Średnia miesięczna	617.862	↗+ 15,1%	710.988
Średnia dzienna	29.422	↗+ 12,4%	33.069
Średnia kwota zlecenia (euro)	5.254	↘- 0,6%	5.224
Transakcje transgraniczne			
Wartość transakcji (euro)	17,13 mld	↗+ 15,9%	19,85 mld
Udział w ogólnych obrotach KIR	88,0%		89,1 %
Liczba transakcji	3.301.531	↗+ 15,4%	4.040.474
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	94,5%		94,7%
Średnia dzienna liczba transakcji	27.790	↗+ 12,7%	31.322
Średnia wartość transakcji (euro)	4.892	↗+ 0,4%	4.913
Transakcje krajowe			
Wartość transakcji (euro)	2,345 mld	↗+ 3,9%	2,436 mld
Udział w obrotach KIR	12,0%		10,9%
Liczba transakcji	205.648	↗+ 9,6%	225.453
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	5,5%		5,3%
Średnia dzienna liczba transakcji	1.632	↗+ 7,1%	1.748
Średnia wartość transakcji (euro)	11.402,3	↘- 5,2%	10.804,7

Liczbę zleceń zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w latach 2005 – 2011 przedstawia wykres 5.

Wykres 5. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie EuroELIXIR w latach 2005 – 2011

Liczba zleceń w systemie EuroELIXIR

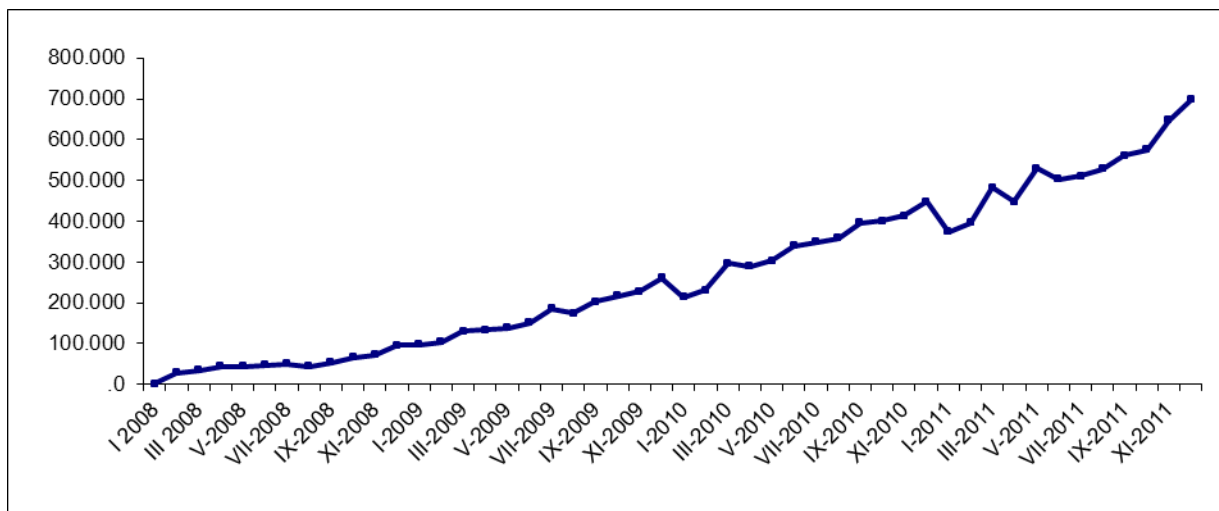

W zakresie dotyczącym transakcji SEPA w II półroczu 2011 r. kontynuowany był wzrost udziału tych transakcji w całości płatności rozliczanych w systemie EuroELIXIR. W ostatnim miesiącu analizowanego półrocza, tj. w grudniu 2011 r., udział liczby transakcji SEPA w ogólnej liczbie transakcji rozliczanych przez system EuroELIXIR wyniósł 97,88%. Udział wartości transakcji SEPA w wartości wszystkich płatności rozliczanych w systemie EuroELIXIR osiągnął najwyższą wartość (94,56%) w grudniu 2011 r.

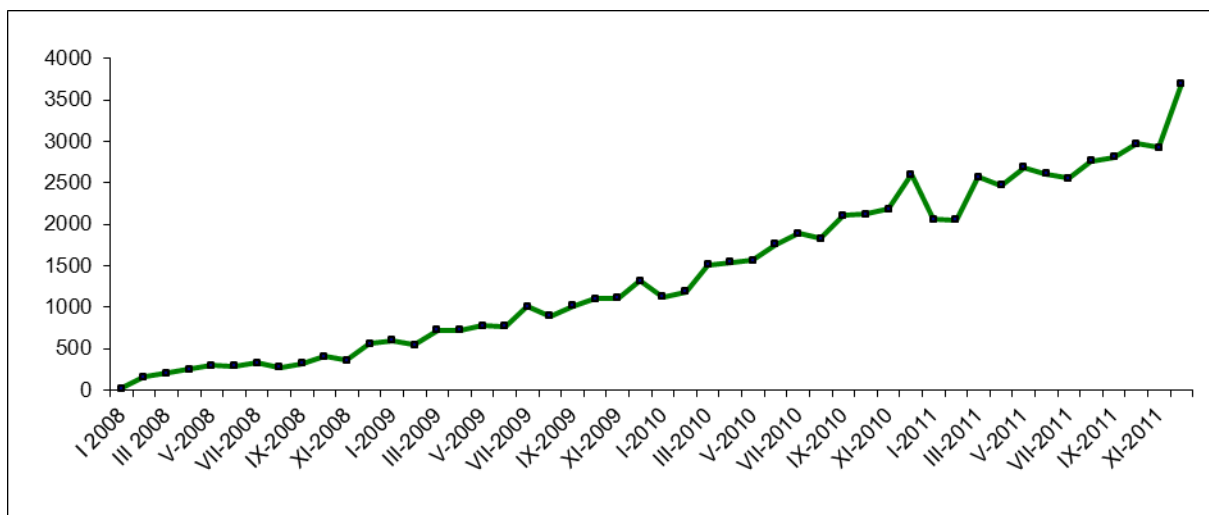
W okresie od uruchomienia obsługi SCT w Polsce, tj. od dnia 28 stycznia 2008 r. do grudnia 2011 r., w systemie EuroELIXIR zrealizowano 12,9 mln przelewów w standardzie SEPA o łącznej wartości 67,6 mld euro, w tym w II półroczu 2011 r. 3,5 mln przelewów o łącznej wartości 17,7 mld euro, co stanowi wzrost w stosunku do poprzedniego półrocza odpowiednio o 28,67% i 22,75%. W grudniu 2011 r. w systemie EuroELIXIR zrealizowanych zostało ponad 697,1 tys. poleceń przelewu SEPA, co stanowi najwyższą miesięczną liczbę poleceń przelewu SEPA zrealizowanych w systemie EuroELIXIR od momentu uruchomienia obsługi tego instrumentu.

Trend odnoszący się do liczby i wartości transakcji SCT od dnia 28 stycznia 2008 r. odzwierciedlają odpowiednio wykresy 6 i 7 przedstawiające miesięczne dane nt. tych transakcji w systemie EuroELIXIR.

Wykres 6. Liczba transakcji SEPA w systemie EuroELIXIR

Wykres 7. Wartość transakcji SEPA w systemie EuroELIXIR (w mln euro)

1.3. Systemy autoryzacji i rozliczeń

Systemy autoryzacji i rozliczeń, zdefiniowane na gruncie prawa polskiego w art. 2 pkt 17 ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych jako „podlegające prawu polskiemu prawne powiązania pomiędzy agentem rozliczeniowym, akceptantami i wydawcami elektronicznych instrumentów płatniczych, w ramach których określa się wspólne zasady przyjmowania zapłaty przy użyciu elektronicznych instrumentów płatniczych i rozliczeń z tego tytułu”, oraz uznane przez ustawę o usługach płatniczych wprost jako systemy płatności w rozumieniu tej ustawy, stanowią ważny element infrastruktury systemu płatniczego. Nadzór nad systemami autoryzacji i rozliczeń prowadzonymi przez agentów rozliczeniowych niebędących bankami sprawuje Prezes NBP (szerzej patrz pkt 7.2).

Liczba podmiotów prowadzących działalność agenta rozliczeniowego w drugim półroczu 2011 r. nie uległa zmianie i wynosi 19. Dane uzyskane od agentów rozliczeniowych, dotyczące płatności kartowych, przedstawione są w pkt 4.2.3 i 4.3.

2. SYSTEMY ROZLICZEŃ I ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

2.1. Systemy rozrachunku papierów wartościowych

2.1.1. System kdpw_stream prowadzony przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.

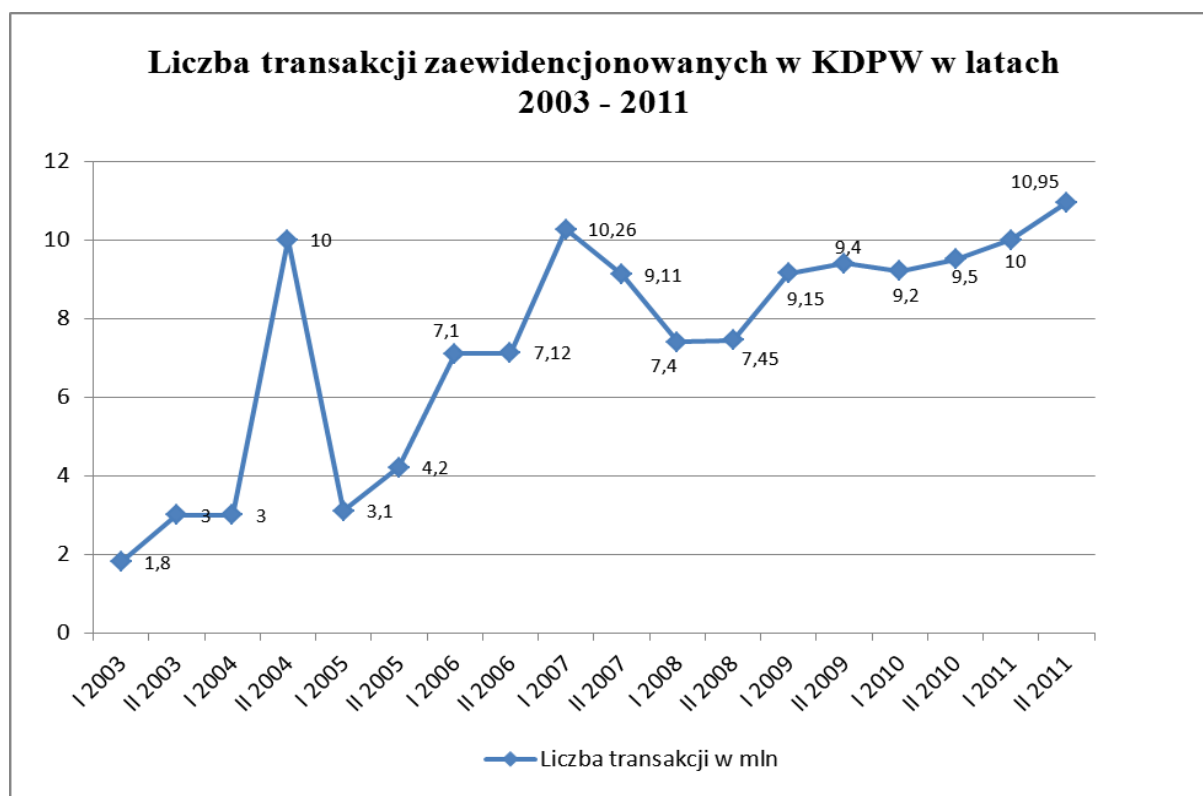
W II półroczu 2011 r. w funkcjonowaniu systemu kdpw_stream prowadzonym przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. wprowadzono nowe regulacje wewnętrzne polegające na:

1. Zmianie systemu płatności wykorzystywanego do rozrachunku w euro operacji obsługiwanych przez KDPW, związanej z migracją KDPW z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2, a w szczególności:
 - a) rozszerzeniu liczby sesji, podczas których dokonywany jest rozrachunek w euro z jednej do dwóch (o godz. 10.30 i 13.00),
 - b) wprowadzeniu możliwości dokonywania rozrachunku w euro transakcji w trybie RTGS,
 - c) umożliwieniu wskazywania przez uczestników KDPW banku płatnika w euro niebędącego uczestnikiem KDPW.
2. Zmianie cyklu rozrachunkowego z T+3 na T+2 transakcji zawartych w alternatywnym systemie obrotu organizowanym przez GPW S.A., których przedmiotem są prawa poboru (§ 53 Szczegółowych Zasad Działania KDPW).
3. Zmianie w zakresie obsługi systemu automatycznych pożyczek papierów wartościowych wprowadzającej:
 - a) fakultatywność uczestnictwa w systemie pożyczek papierów wartościowych organizowanym przez KDPW_CCP S.A. we współpracy z Krajowym Depozytem – złożenie przez uczestników do KDPW pisemnej deklaracji przystąpienia do systemu pożyczek zarówno jako pożyczkodawca, jak i pożyczkobiorca;
 - b) ograniczenie udzielania automatycznych pożyczek papierów wartościowych wyłącznie podczas ostatniej sesji rozrachunkowej, na której są przetwarzane transakcje z rynku zorganizowanego, tj. na sesji o godzinie 15.30;
 - c) objęcie systemem automatycznych pożyczek papierów wartościowych, obok transakcji z rynku regulowanego, również transakcji zawartych w alternatywnym systemie obrotu.

4. Zmianie kodyfikacji operacji dotyczących przeniesienia papierów wartościowych w związku z umową pożyczki zawartą poza systemem zabezpieczania płynności rozliczeń transakcji. Powyższa zmiana umożliwia obsługę częściowego zwrotu ww. pożyczki. W stosunku do nowego typu operacji nie będą stosowane mechanizmy wykorzystywane do obsługi operacji repo, np. generowanie przez system kdpw_stream instrukcji zamknięcia;
5. Zmianie polegającej na dodaniu nowej operacji dotyczącej rozrachunku transakcji nabycia znacznego pakietu akcji zawartej w alternatywnym systemie obrotu organizowanym przez GPW oraz rozszerzeniu liczby sesji z trzech do czterech, na których dokonywany jest rozrachunek transakcji zawartych w ramach przetargów zamiany obligacji skarbowych lub obligacji BGK poręczanych przez Skarb Państwa,
6. Zmianach zrealizowanych w ramach wdrożenia I etapu projektu „Hold-release”, w tym:
 - a) możliwości przekazywania instrukcji rozrachunku ze wsteczną datą rozrachunku,
 - b) nowych zasadach obsługi instrukcji niezestawionych w zakresie przeterminowania – instrukcje te oczekują na zestawienie 30 dni kalendarzowych od oczekiwanej daty rozrachunku bądź daty ostatniej zmiany statusu.

W II półroczu 2011 r. KDPW S.A. przetworzył 10.952.086 transakcji na łączną wartość 4.977,3 mld zł (w I półroczu 2011 r. odpowiednio 10.022.591 transakcji o wartości 5.923,8 mld zł), co oznacza odpowiednio wzrost o 9,3% i spadek o 16%. Przedstawia to wykres 8.

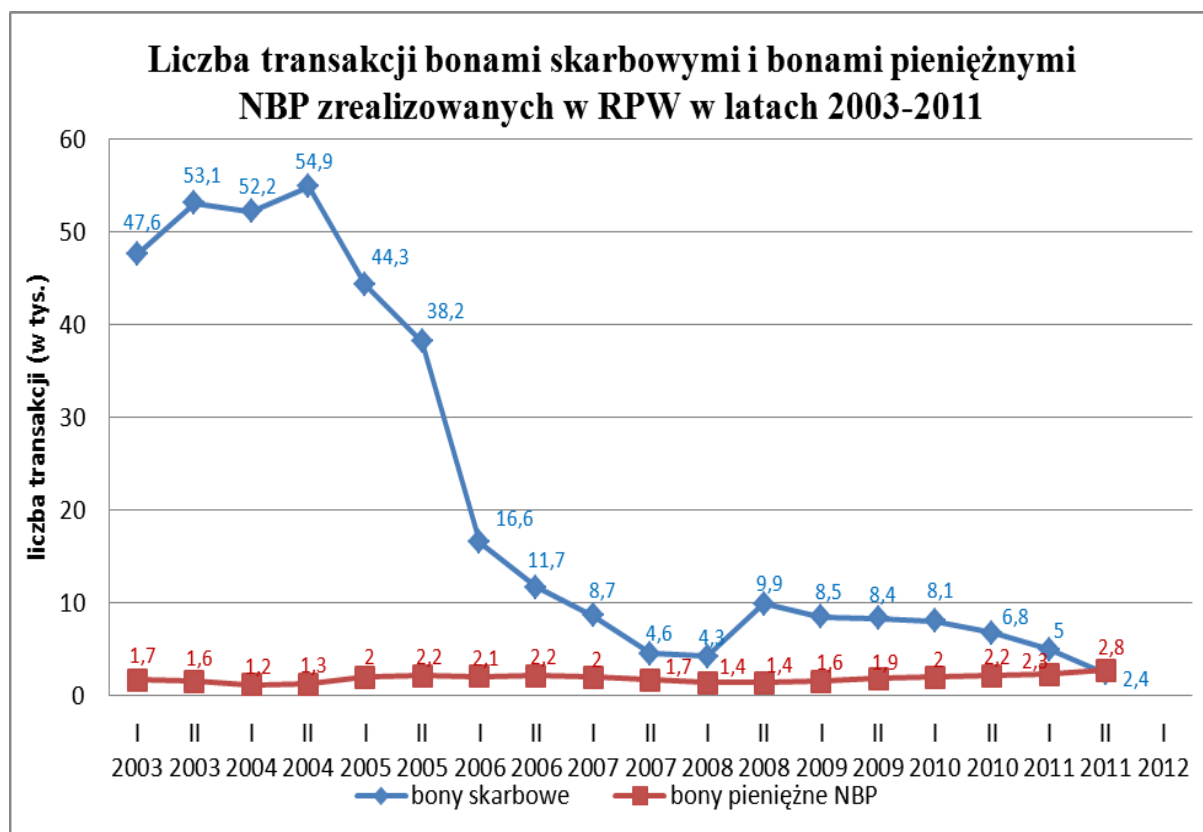
Wykres 8. Liczba transakcji zaewidencjonowanych w KDPW w latach 2003 - 2011

2.1.2. Rejestr Papierów Wartościowych

W II półroczu 2011 r. w funkcjonowaniu systemu rozrachunku papierów wartościowych obsługiwanych przez Departament Operacji Krajowych w Narodowym Banku Polskim zaszły zmiany polegające na dostosowaniu systemu SKARBNET do nowych rodzajów przetargów skarbowych papierów wartościowych organizowanych w imieniu Ministerstwa Finansów przez NBP oraz przeprowadzono związane z tym testy. Zmiany te weszły w życie w styczniu 2012 r. W omawianym okresie RPW przetworzył 2.390 transakcji bonami skarbowymi o wartości 157,2 mld zł (w I półroczu 2011 r. 5.037 transakcji o wartości 388,3 mld zł.) oraz 2.750 transakcji bonami pieniężnymi NBP na kwotę 5.428,2 mld zł (w I półroczu 2011 r. 2341 transakcji o wartości 4.855,5 mld zł). Przedstawia to wykres 9.

Wykres 9. Liczba transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi NBP zrealizowanych w RPW w latach 2003 - 2011

2.2. System rozliczeń papierów wartościowych w KDPW_CCP S.A.

W dniu 1 lipca 2011 r., zgodnie z planami zawartymi w dokumencie pt. „Strategia KDPW S.A. na lata 2010-2013”, nastąpiło wydzielenie z KDPW S.A. działalności rozliczeniowej do odrębnej spółki KDPW_CCP S.A. Poprzez tą zmianę na rynku polskim wprowadzono istniejącą standardowo na innych rynkach zasadę oddzielenia działalności depozytowej i rozrachunkowej (którą obsługuje nadal KDPW S.A.) od działalności rozliczeniowej (którą zaczął obsługiwać

KDPW_CCP S.A.). Wraz z rozpoczęciem działalności rozliczeniowej przez KDPW_CCP S.A. został wdrożony system zarządzania ryzykiem oparty na metodologii SPAN stosowanej w wielu zagranicznych izbach rozliczeniowych. Dzięki zastosowanym rozwiązaniom, wprowadzono nowoczesną metodologię szacowania ryzyka rozliczeniowego dla transakcji gwarantowanych, zawartych zarówno na rynku terminowym, jak i kasowym. Ujednolicone zostały zasady zarządzania ryzykiem rozliczeniowym na rynku regulowanym, poprzez wprowadzenie wielostopniowego modelu gwarantowania rozliczeń, opartego na depozytach zabezpieczających, funduszu rozliczeniowym oraz kapitale KDPW_CCP S.A.

KDPW_CCP S.A. w drugim półroczu 2011 r. prowadził szereg prac projektowych, mających na celu rozwój i doskonalenie narzędzi do rozliczeń transakcji gwarantowanych oraz wyjście naprzeciw zapotrzebowaniu obsługiwanych rynków. W szczególności prowadzone prace dotyczyły przygotowań do rozliczania i gwarantowania transakcji (derywaty, REPO) na rynku OTC.

Informacje dotyczące transakcji zarejestrowanych i rozliczonych przez KDPW_CCP S.A. w drugiej połowie 2011 roku (liczonych pojedynczo), w podziale na rynek kasowy i terminowy, przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Liczba i wartość transakcji rozliczonych przez KDPW_CCP S.A. w II półroczu 2011 r.

	Liczba transakcji	Wartość transakcji (PLN)
Rynek kasowy		
GPW	7 135 739	125 014 464 114
ASO GPW	444 541	657 809 639
ASO BondSpot	52	35 694 353
Rynek terminowy		
GPW	2 671 556	180 177 947 732
RAZEM	10 251 888	305 885 915 838

3. POZOSTAŁE ELEMENTY INFRASTRUKTURY POLSKIEGO SYSTEMU PŁATNICZEGO

Pod pojęciem pozostałych elementów infrastruktury systemu płatniczego rozumiane są, dla potrzeb niniejszego materiału, w szczególności: instytucje świadczące usługi płatnicze, punkty handlowo-usługowe akceptujące transakcje wykonywane kartami płatniczymi, bankomaty oraz punkty świadczące usługę cash back.

3.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze

Do instytucji świadczących usługi płatnicze należą przede wszystkim banki, które, zgodnie z przepisami ustawy – Prawo bankowe, prowadzą rachunki bankowe i świadczą ww. usługi w najszerszym możliwym zakresie.

Pozostałe instytucje to w szczególności:

- Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (SKOK-i), działające na podstawie ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych z dnia 14 grudnia 1995 r.; z prowadzonych przez nie rachunków pieniężnych zarówno osoby fizyczne, jak i prawne mogą dokonywać rozliczeń w drodze bezgotówkowej, a niektóre kasy oferują również swoim członkom debetowe karty płatnicze.
- Poczta Polska S.A. wykonująca niektóre usługi bankowe na podstawie ustawy z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” oraz zgodnie ze statutem Spółki. Spółka ta posiada możliwość wykonywania niektórych czynności bankowych, spośród których najważniejszą i najpowszechniejszą jest przyjmowanie wpłat na rachunki bankowe. Poza tym popularną usługą jest przekaz pocztowy, czyli przekazanie gotówki od wpłacającego do odbiorcy. Ponadto, w placówkach Poczty Polskiej S.A. są świadczone usługi bankowe Banku Pocztowego S.A., którego jednym z głównych akcjonariuszy jest Poczta Polska S.A.
- agenci rozliczeniowi, których podstawowa działalność została, zgodnie z ustawą o usługach płatniczych, uznana za usługę płatniczą.
- pośrednicy finansowi, którzy działali dotychczas na podstawie ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, zaś z dniem 24 października 2011 r., czyli z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, zostali objęci nowymi regulacjami. Podmioty, które wykonują usługę przyjmowania wpłat gotówkowych na rachunki bankowe, najczęściej dla tzw. masowych wierzycieli, mogą działać, zgodnie z ustawą, jako instytucje płatnicze lub biura usług płatniczych – podmioty umożliwiające opłacanie rachunków, prowadzące działalność jedynie w Polsce, których miesięczna wartość transakcji nie przekracza 500 tys. euro. Działalność biur prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru Komisji Nadzoru Finansowego. Podmioty te mają obowiązek zabezpieczenia środków użytkowników poprzez polisę lub gwarancję bankową.

- instytucje realizujące przekazy pieniężne (np. Western Union, MoneyGram), wykonujące usługi przekazania gotówki, w różnych walutach, najczęściej w obrocie międzynarodowym, ale świadczące je również w zakresie przekazów krajowych.

Poza ww. katalogiem podmiotów świadczących podstawowe usługi płatnicze mogą funkcjonować, zgodnie z ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, która weszła w życie z dniem 24 października 2011 r., również inne podmioty działające jako:

- a) instytucje płatnicze, czyli podmioty działające na podstawie zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego oferujące wszystkie usługi płatnicze, w tym także usługi zarezerwowane do tej pory dla banków, m.in. prowadzenie rachunków płatniczych, realizacja przelewów lub poleceń zapłaty z wyłączeniem przyjmowania depozytów. Działalność instytucji płatniczej prowadzona jest po uzyskaniu zezwolenia od KNF.
- b) zagraniczne instytucje płatnicze, czyli podmioty, które w pozostałych krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego uzyskały licencję na świadczenie usług płatniczych i na zasadzie tzw. jednolitego paszportu mogą świadczyć takie usługi również w innych krajach.

3.1.1. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze i ich placówek

Według danych Komisji Nadzoru Finansowego w omawianym półroczu zanotowano niewielkie zmiany liczby banków komercyjnych (spadek o 1 bank) i spółdzielczych działających na terenie Polski (zmniejszenie o 1 bank). Wzrosła liczba oddziałów banków z 6.981 do 7.070, co stanowi wzrost o 1,3%. Znacznie spadła liczba mniejszych placówek i filii bankowych z 6.860 na koniec czerwca 2011 r. do 6.568 na koniec 2011 r., czyli o 4,4%.

Wzrosła liczba placówek Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo-Kredytowych z 1.870 do 1.930, co stanowi wzrost o 3,2%.

Poczta Polska zmniejszyła sieć placówek do 8.383, co stanowi spadek w porównaniu do czerwca 2011 r. o 0,3%.

Liczbę podmiotów świadczących wybrane podstawowe usługi płatnicze i ich placówek przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Liczba banków, SKOK-ów, placówek Poczty Polskiej oraz pośredników finansowych przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe wg stanu na koniec czerwca 2011 r. i grudnia 2011 r.

Banki, SKOK-i, placówki Poczty Polskiej, oraz pośrednicy finansowi	VI 2011	XII 2011
Liczba banków i oddziałów instytucji komercyjnych		
Liczba banków komercyjnych	48	47
Liczba banków spółdzielczych	575	574
Liczba oddziałów instytucji kredytowych	21	19
Sieć bankowa		
Liczba oddziałów w kraju	6 981	7 070
Liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta w kraju	6 860	6 568
SKOK-i		
Liczba instytucji	59	59
Liczba placówek	1 870	1 930
Poczta Polska		
Liczba instytucji	1	1
Liczba placówek	8 409	8 383
Pośrednicy finansowi		
Liczba instytucji	340	381
Liczba placówek	15 087	15 774
RAZEM		
Liczba instytucji	1 044	1 081
Liczba placówek	39 207	39 725

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KNF, NBP, Poczty Polskiej, www.skok.pl

3.1.2. Pośrednicy rozliczeniowi w zakresie wpłat na rachunki bankowe

Dane przekazane do NBP przez firmy przyjmujące wpłaty na rachunki bankowe za II półrocze 2011 r. pokazują, że na koniec grudnia 2011 r. funkcjonowało 381 podmiotów, które dysponowały siecią 15.774 punktów. Liczba pośredników zwiększyła się w II półroczu 2011 r. o 50. W II półroczu 2011 r. przyjęły one 36,3 mln wpłat gotówkowych o łącznej wartości 4,858 mld zł, co oznacza wzrost liczby transakcji w porównaniu do I półrocza 2011 r. o 4,9% oraz wzrost wartości transakcji o 3,4%.

Należy zaznaczyć, że uzyskany przez NBP wzrost liczby firm przyjmujących wpłaty wynika przede wszystkim z faktu rozpoczęcia przesyłania sprawozdawczości do NBP przez podmioty działające już wcześniej na rynku, lecz nieprzekazujące dotąd do NBP danych statystycznych. Wzrost liczby transakcji w analizowanych podmiotach wskazuje, że na rynku nadal jest zapotrzebowanie na alternatywne wobec poczty, kas bankowych czy kas wierzycieli opłacanie rachunków przy użyciu gotówki.

Szczegółowe dane statystyczne dotyczące pośredników rozliczeniowych w zakresie wpłat na rachunki bankowe od 2005 roku prezentuje tabela 9 oraz wykres 10, 11 i 12.

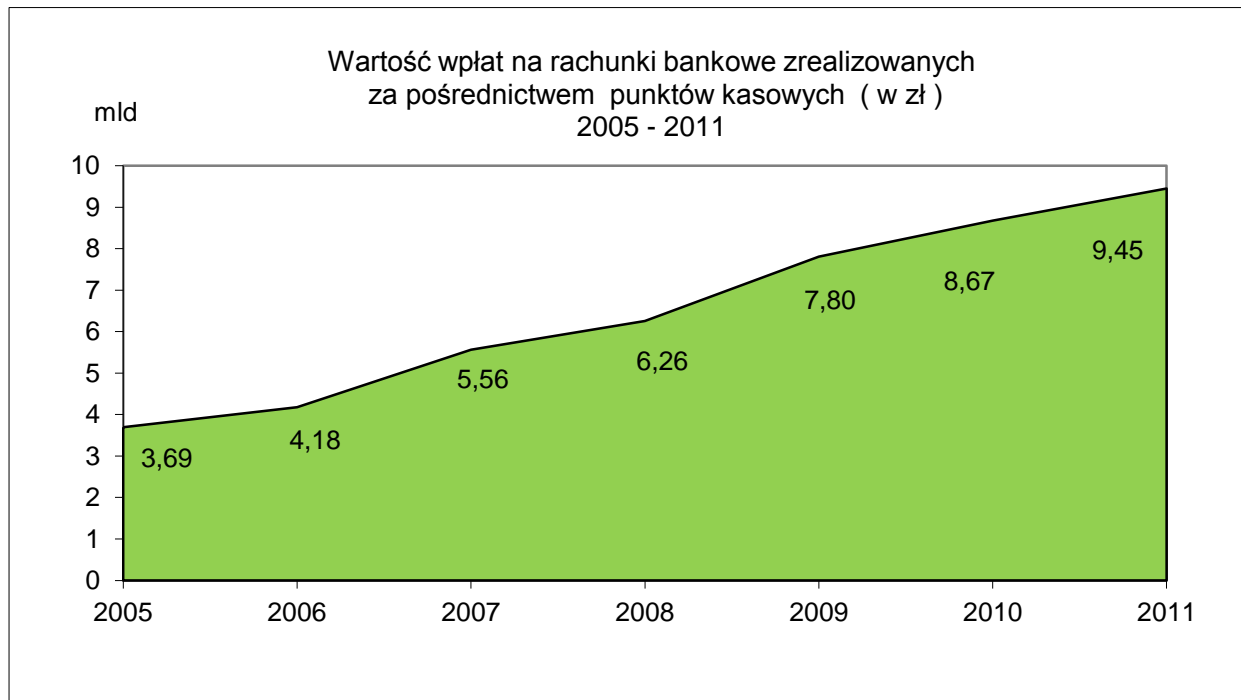
Tabela 9. Liczba firm przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe, liczba i wartość dokonanych wpłat w latach 2005-2011

Okresy rozliczeniowe		Liczba firm *	Liczba punktów przyjmujących wpłaty	Liczba transakcji /w szt./	Wartość transakcji /w zł/	Średnia wartość /w zł/
2005	I półrocze	154	6.167	15.964.263	1.962.433.615	122,9
	II półrocze	169	5.837	15.978.429	1.732.170.943	108,4
	Razem 2005	x	x	31.942.692	3.694.604.558	115,7
2006	I półrocze	157	9.703	18.054.560	1.901.404.091	105,3
	II półrocze	151	9.849	21.287.427	2.275.686.408	106,9
	Razem 2006	x	x	39.341.987	4.177.090.499	106,2
2007	I półrocze	150	9.966	22.903.124	2.545.604.239	111,1
	II półrocze	141	10.387	23.855.532	3.017.652.675	126,5
	Razem 2007	x	x	46.758.656	5.563.256.914	119,0
2008	I półrocze	132	11.103	23.999.112	2.939.627.710	122,5
	II półrocze	143	12.040	26.187.502	3.316.641.582	126,6
	Razem 2008	x	x	50.186.614	6.256.269.292	124,7
2009	I półrocze	171	13.042	27.533.890	3.671.120.500	133,3
	II półrocze	224	13.913	30.565.380	4.136.912.900	135,3
	Razem 2009	x	x	58.099.270	7.808.033.400	134,4
2010	I półrocze	196	13.747	31.836.987	4.365.345.734	137,1
	II półrocze	237	14.774	32.355.455	4.311.083.151	133,2
	Razem 2010	x	x	64.192.442	8.676.428.885	135,2
2011	I półrocze	340	15.087	34.503.679	4.692.108.683	136,0
	II półrocze	381	15.774	36.281.320	4.857.914.544	133,9
	Razem 2011	x	x	69.982.220	9.450.707.050	135,0

* w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą

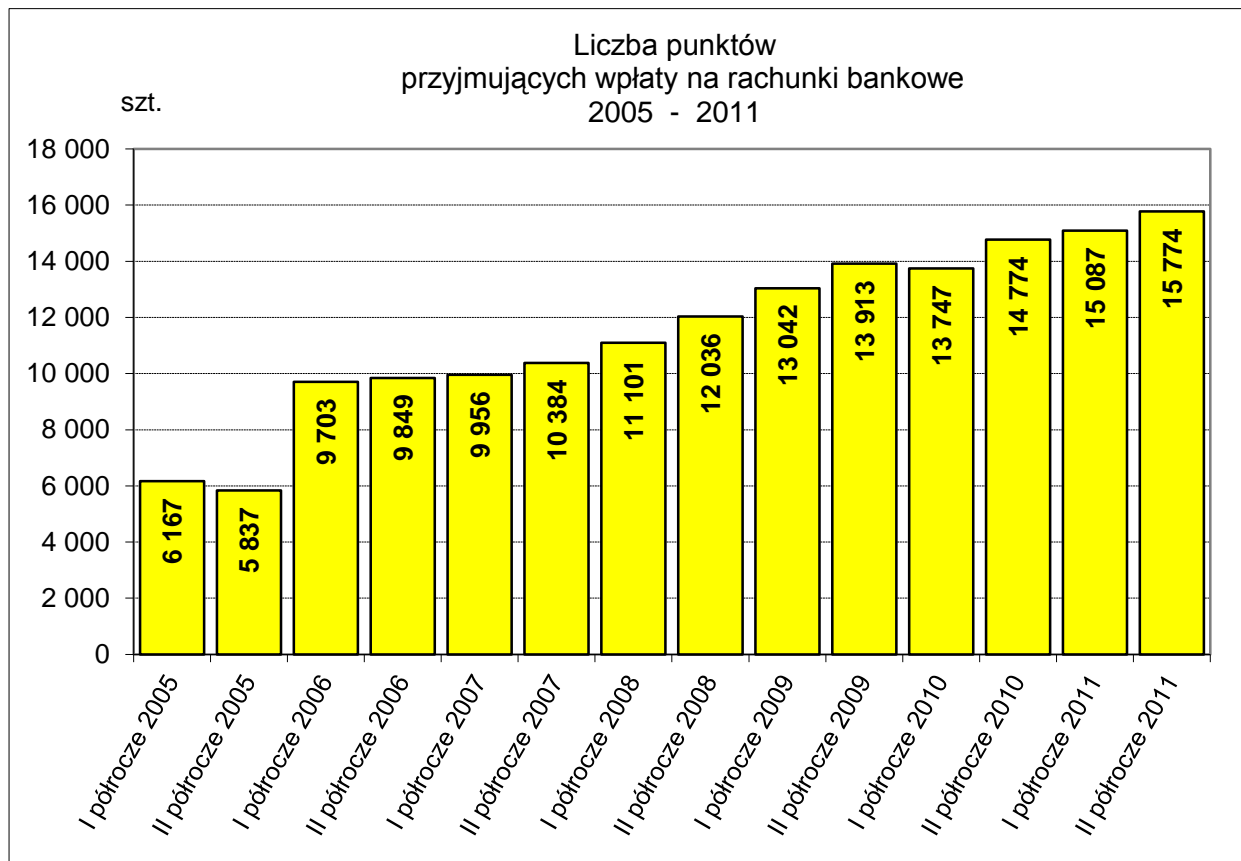
Źródło: Opracowanie własne, DSP

Wykres 10. Wartość wpłat na rachunki bankowe zrealizowanych za pośrednictwem punktów kasowych (w mld zł) w latach 2005 - 2011

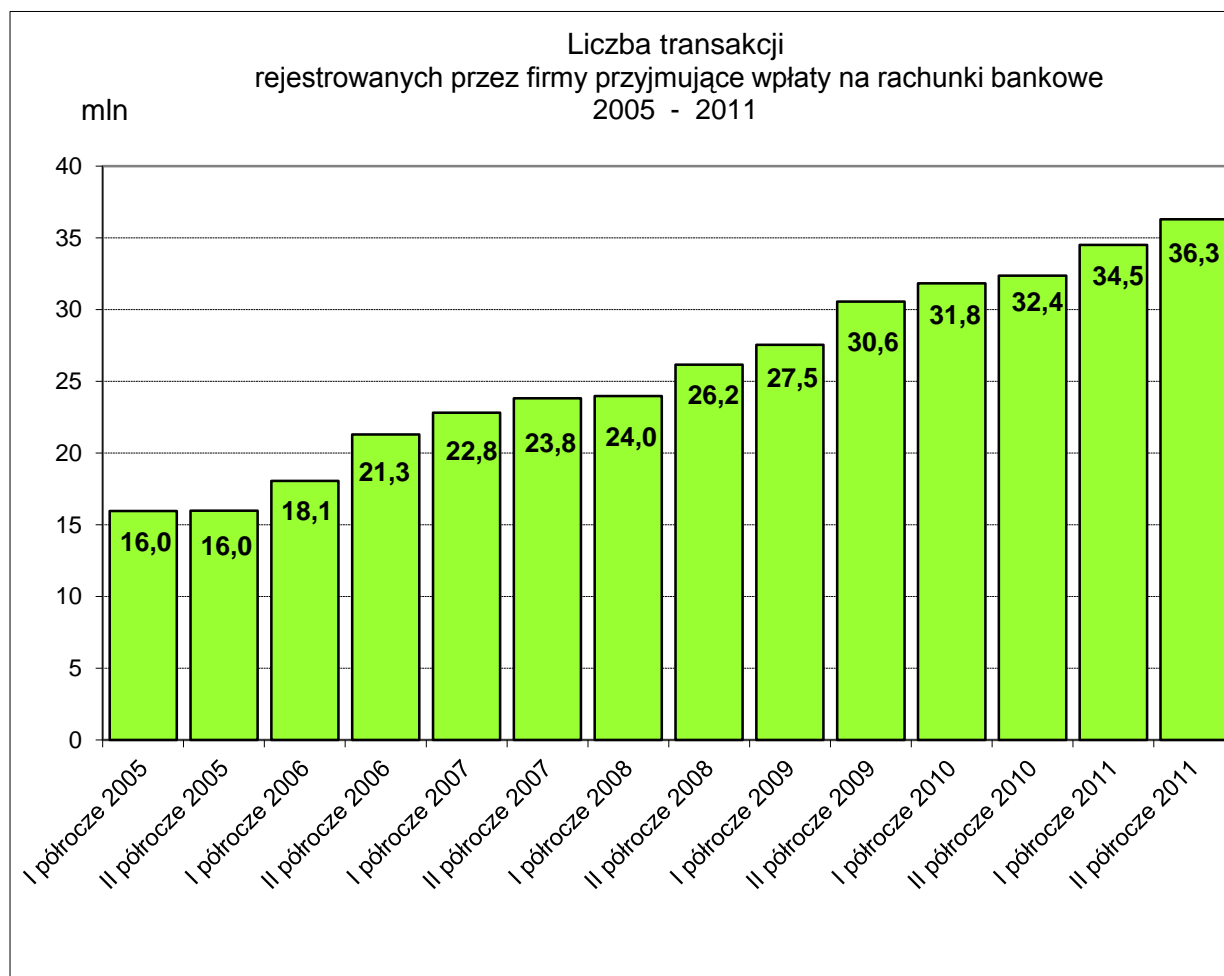
Źródło: Opracowanie własne, DSP

Wykres 11. Liczba punktów przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe 2005 - 2011

Źródło: Opracowanie własne, DSP

Wykres 12. Liczba transakcji rejestrowanych przez firmy przyjmujące wpłaty na rachunki bankowe w latach 2005 – 2011

Źródło: Opracowanie własne, DSP

3.1.3. Pośrednicy w zakresie krajowych i zagranicznych przekazów pieniężnych

Dane za II półrocze 2011 r. przekazało do NBP 21 podmiotów pośredniczących w przekazach transgranicznych. W II półroczu 2011 r. w obrocie międzynarodowym zrealizowano 166.778 szt. transakcji wysłanych, co oznacza wzrost liczby transakcji w porównaniu do końca I półrocza 2011 r. o 5,7% oraz wzrost wartości transakcji wysłanych z 254,4 mln zł do 305,5 mln zł, tj. o 20,1%. W przypadku liczby transakcji otrzymanych nastąpił wzrost o 44,0 mln szt. oraz wzrost wartości transakcji otrzymanych o 265,8 mln zł do poziomu 1,6 mld zł, co oznacza wzrost wartości otrzymanych transakcji o 19,5% w porównaniu do I półrocza 2011 r.

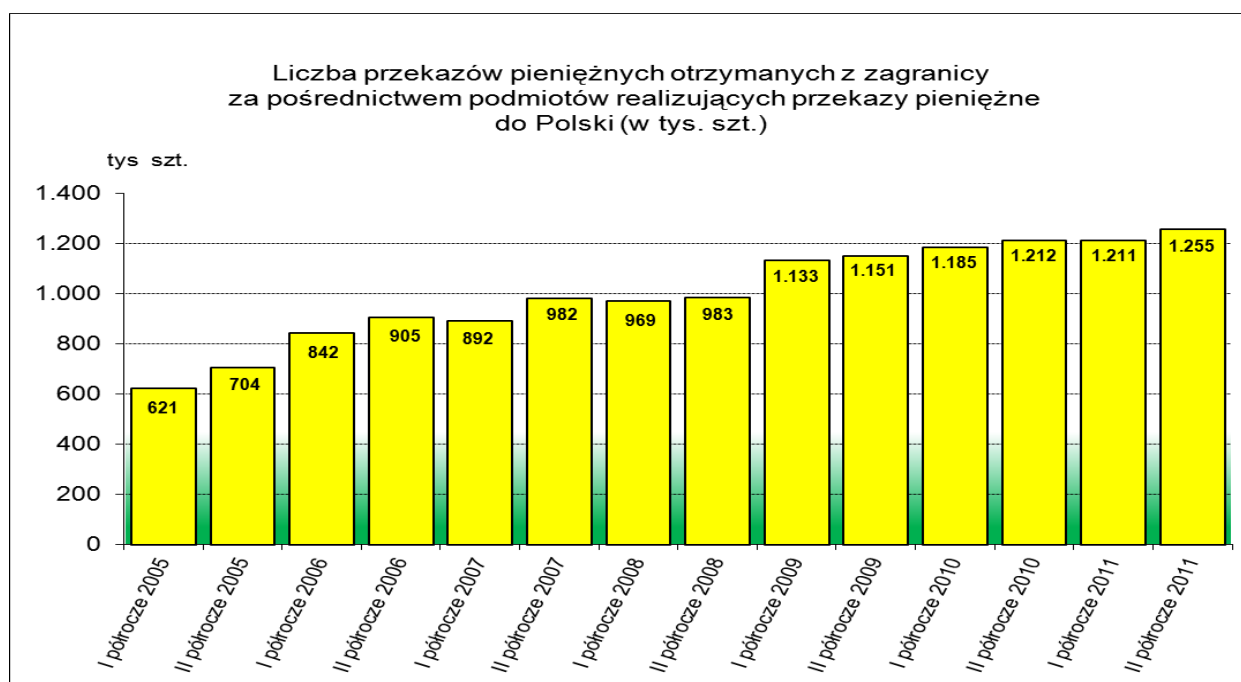
Szczegółowe dane statystyczne dotyczące liczby i wartości przekazów pieniężnych wysłanych i otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski od 2005 roku prezentuje tabela 10 oraz wykres 13 i 14.

Tabela 10. Przekazy pieniężne zrealizowane w obrocie międzynarodowym w latach 2005-2011

Okresy rozliczeniowe	Przekazy pieniężne zrealizowane w obrocie międzynarodowym			
	wysłane		otrzymane	
	liczba	wartość (w zł)	liczba	wartość (w zł)
I półrocze 2005	51.140	88.988.226,73	621.371	800.892.633,26
II półrocze 2005	59.783	117.965.605,48	703.980	956.302.171,00
I półrocze 2006	65.239	136.440.513,22	841.908	1.029.074.986,00
II półrocze 2006	79.170	185.340.920,69	904.699	1.139.072.558,77
I półrocze 2007	79.330	177.101.254,57	891.613	1.143.173.849,54
II półrocze 2007	103.480	180.464.029,55	982.236	1.116.388.122,55
I półrocze 2008	120.413	239.531.433,42	969.021	1.098.021.951,38
II półrocze 2008	137.310	286.888.894,24	983.460	1.207.506.036,22
I półrocze 2009	123.756	245.843.399,21	1.133.340	1.685.179.542,43
II półrocze 2009	141.337	263.967.899,82	1.151.113	1.371.592.877,83
I półrocze 2010	137.896	234.005.269,52	1.185.343	1.428.090.894,20
II półrocze 2010	152.909	272.682.916,62	1.211.665	1.437.017.509,01
I półrocze 2011	157.824	254.387.415,80	1.211.457	1.364.144.807,02
II półrocze 2011	166.778	305.503.482,21	1.255.415	1.629.927.692,97

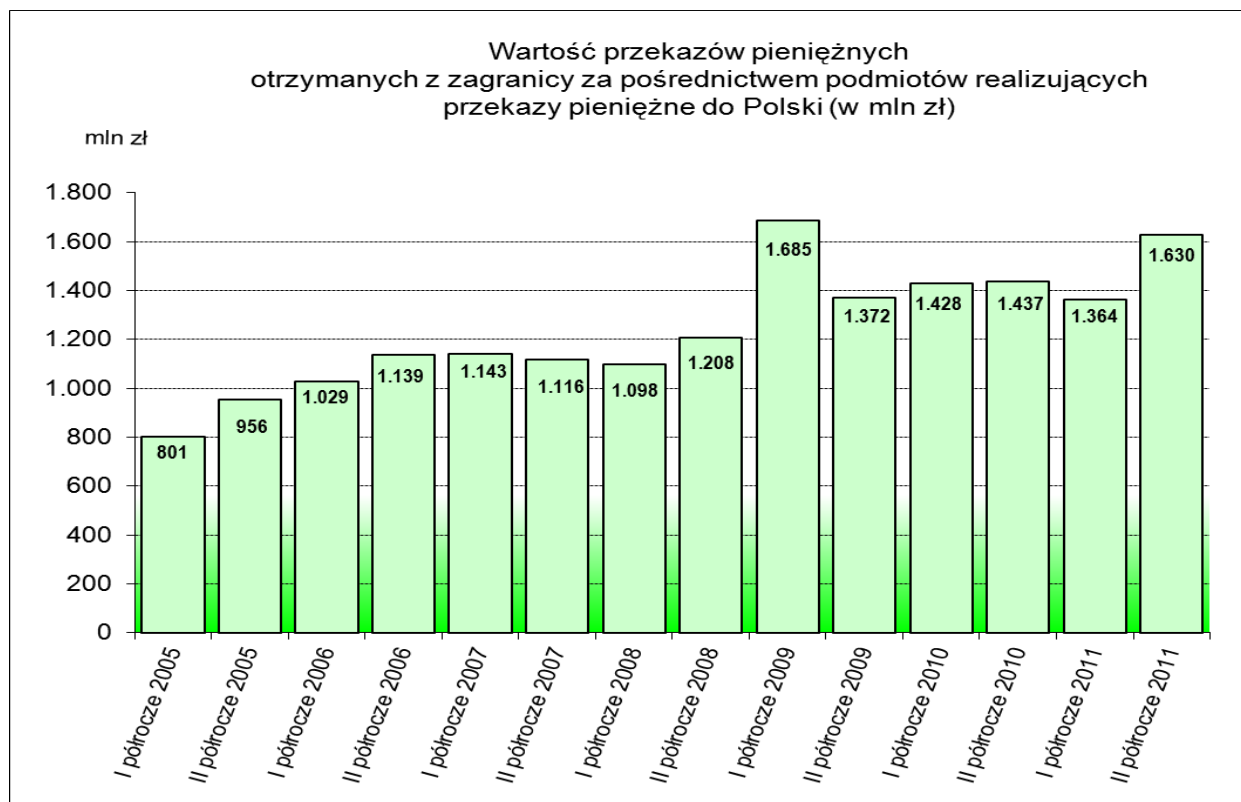
Źródło: Opracowanie własne, DSP

Wykres 13. Liczba przekazów pieniężnych otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski (w tys. szt.) w latach 2005-2011

Źródło: Opracowanie własne, DSP

Wykres 14. Wartość przekazów pieniężnych otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski (w mln. zł) w latach 2005-2011

Źródło: Opracowanie własne, DSP

3.2. Bankomaty

Według danych otrzymanych od banków i niebankowych operatorów bankomatów, w II półroczu 2011 r. wzrosła liczba bankomatów w Polsce. Na koniec grudnia 2011 r. posiadacze kart mieli na terenie kraju dostęp do 17.500 bankomatów, co oznacza wzrost liczby bankomatów o 547 w porównaniu do czerwca 2011 r., co stanowi wzrost o 3,2%.

W I półroczu 2010 roku międzynarodowe organizacje płatnicze działające na terenie Polski zdecydowały o obniżeniu opłaty interchange od transakcji bankomatowych (opłata uzyskiwana przez właściciela bankomatu za transakcję dokonaną przez klienta „obcego” banku). Opłaty spadły z poziomu 3,5 zł do poziomu 1,20 - 1,60 zł, co przyczyniło się do zmiany polityki banków, w wyniku czego coraz więcej banków oferuje swoim klientom możliwość bezpłatnego korzystania ze wszystkich bankomatów w Polsce. Dane zbierane przez NBP wskazują, iż pomimo wcześniejszych głosów o możliwym wpływie obniżki tych opłat na regres na rynku bankomatów, obniżenie opłat nie wpłynęło ujemnie na rozwój sieci bankomatów zarówno w 2010 r., jak i w całym roku 2011. Z drugiej strony te obniżki wpłynęły pozytywnie na przedstawione ze strony niektórych banków oferty darmowego lub taniego dostępu do szerszej sieci bankomatów w Polsce i na świecie niż tylko własna sieć bankomatów, co, zachęcając do

posiadania rachunku bankowego, ma pozytywny wpływ na ograniczenie wykluczenia finansowego.

W II półroczu 2011 r. transakcje w bankomatach zostały zrealizowane w liczbie 358,5 mln sztuk i było ich o 9,644 mln więcej w porównaniu do I półrocza 2011 r., co oznacza wzrost o 2,8%. W bankomatach dokonano transakcji na łączną kwotę 141,1 mld zł, czyli o 11,3 mld więcej w porównaniu do poprzedniego półrocza, co oznacza wzrost o 8,7%.

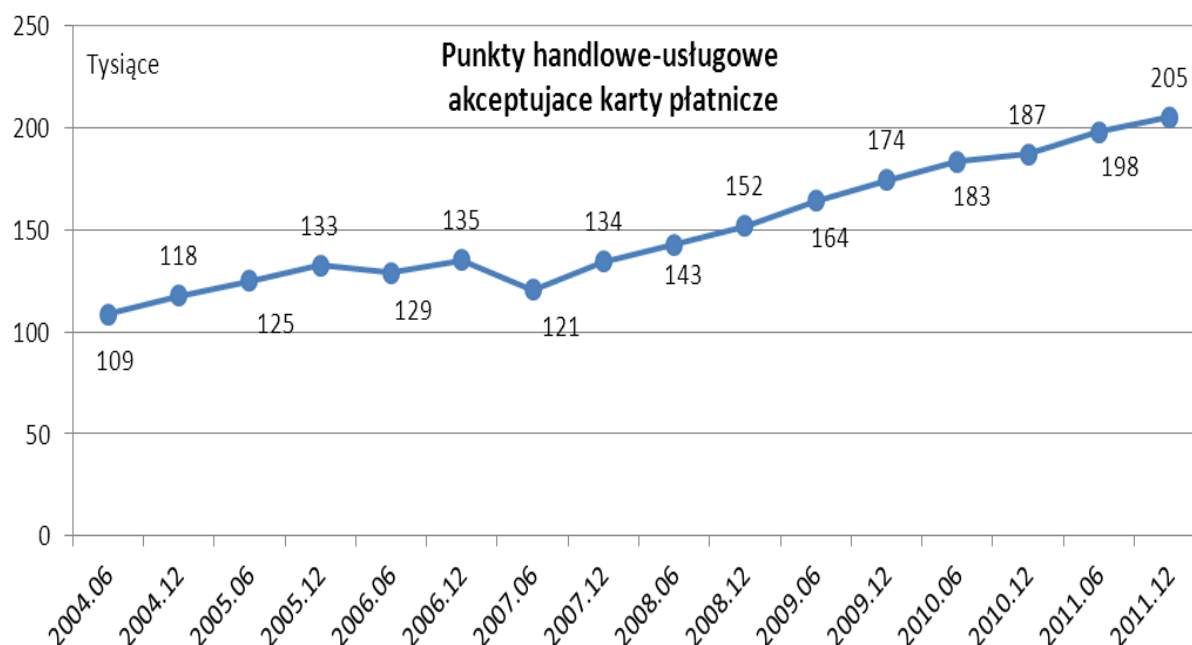
Średnia wartość pojedynczej transakcji w bankomacie wynosiła 394 zł, czyli o 22 zł więcej niż w poprzednim półroczu, co stanowi wzrost o 5,9%.

W II półroczu 2011 r. zrealizowano średnio dziennie w jednym bankomacie 111 transakcji wypłaty gotówki (w I półroczu 2011 r. średnia wynosiła 113).

3.3. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze

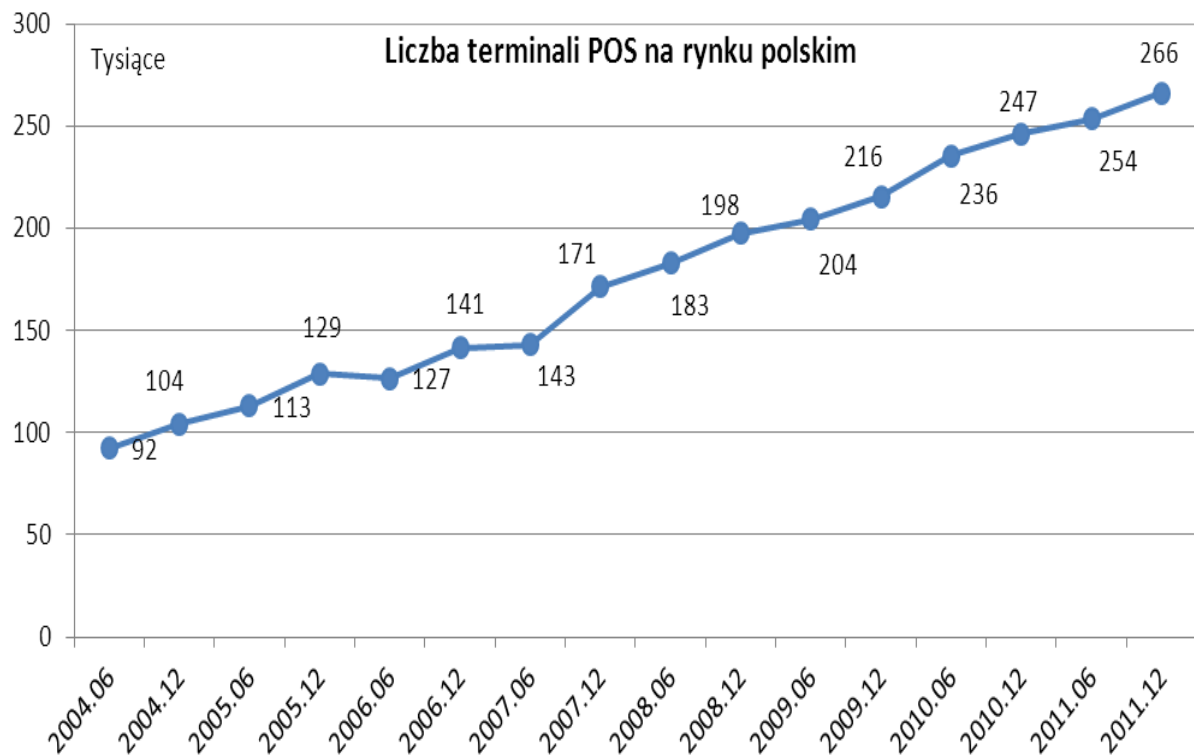
Z danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych wynika, iż na koniec grudnia 2011 r. na rynku polskim łącznie funkcjonowało 205 tys. punktów handlowo-usługowych akceptujących płatności dokonywane przy użyciu kart płatniczych. W stosunku do czerwca 2011 r. liczba tych punktów zwiększyła się o 7,3 tys. placówek, co stanowi wzrost o 3,7%. Liczba punktów handlowo-usługowych od kilku lat systematycznie wzrasta, choć osiągnęte dynamiki wzrostu są znacząco niższe niż innych wskaźników rozwoju rynku kartowego (takich jak np. liczba i wartość transakcji kartowych). W przeciągu ostatniego roku liczba punktów handlowo-usługowych wzrosła o 9,7%, a na przestrzeni ostatnich dwóch lat o 18,2%.

Wykres nr 15. Liczba punktów handlowo-usługowych (wyposażonych w terminale POS lub imprintery) akceptujących płatności kartowe na koniec kolejnych półroczy od czerwca 2004 roku

Na koniec grudnia 2011 r. funkcjonowało na polskim rynku 266,4 tys. terminali POS i było ich o 13 tys. szt. więcej w porównaniu do czerwca 2011 r., co oznacza wzrost o 5,0%. Porównując do analogicznego okresu lat ubiegłych, tj. 2010 oraz 2009, liczba terminali POS na rynku polskim wzrosła odpowiednio o 8,0% oraz o 23,6% (vide wykres 16).

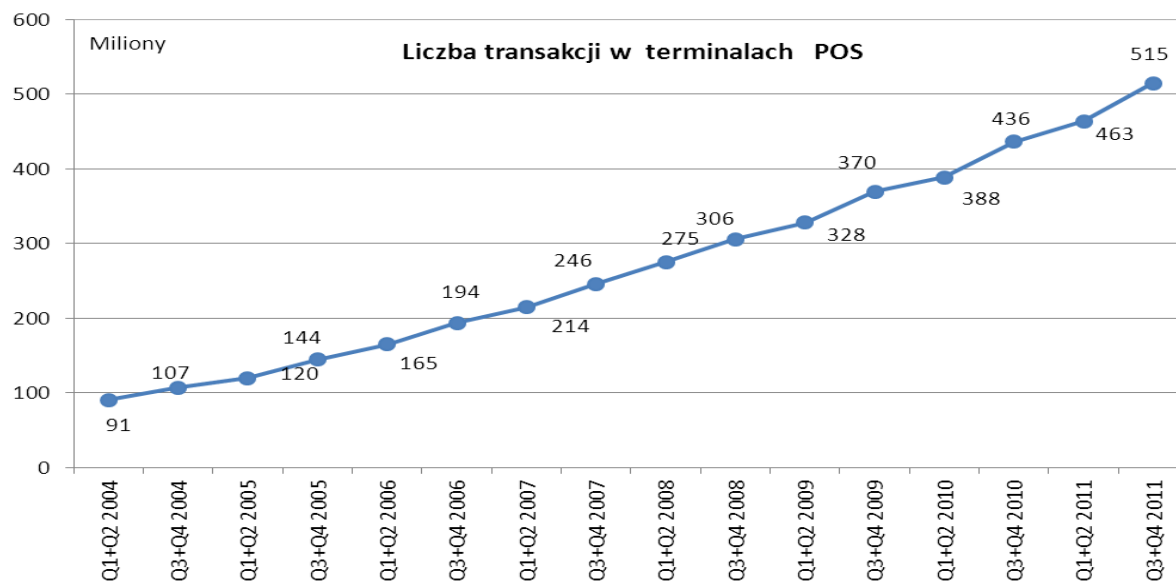
Wykres nr 16. Liczba terminali POS na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od czerwca 2004 r.

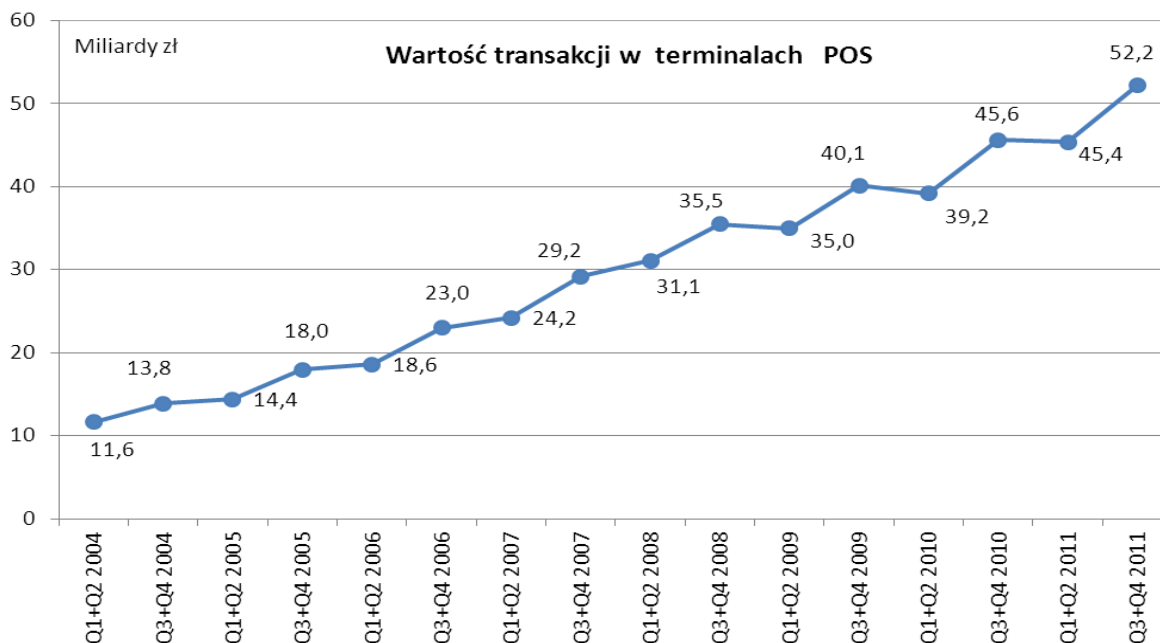
Wraz ze wzrostem liczby dostępnych na rynku terminali POS, a nawet niezależnie od tego wzrostu, zwiększa się liczba transakcji kartowych dokonywanych przy użyciu POSów. I tak, w drugim półroczu 2011 roku klienci punktów handlowo-usługowych dokonali 515,0 mln transakcji z użyciem karty płatniczej, czyli o 51,5 mln transakcji więcej niż w pierwszym półroczu 2011 r. (vide wykres 17). Stanowiło to wzrost na poziomie 11,1%.

Podobnie znaczący wzrost odnotowano w wartości transakcji dokonywanych przy użyciu kart płatniczych w terminalach POS. W drugim półroczu 2011 roku dokonano transakcji na łączną kwotę 52,2 mld zł, czyli o 6,8 mld zł więcej niż w pierwszym półroczu 2011 r. (vide wykres 18). Stanowiło to wzrost na poziomie 15%.

Wykres nr 17. Liczba transakcji kartowych w terminalach POS w kolejnych półroczach od czerwca 2004 r.

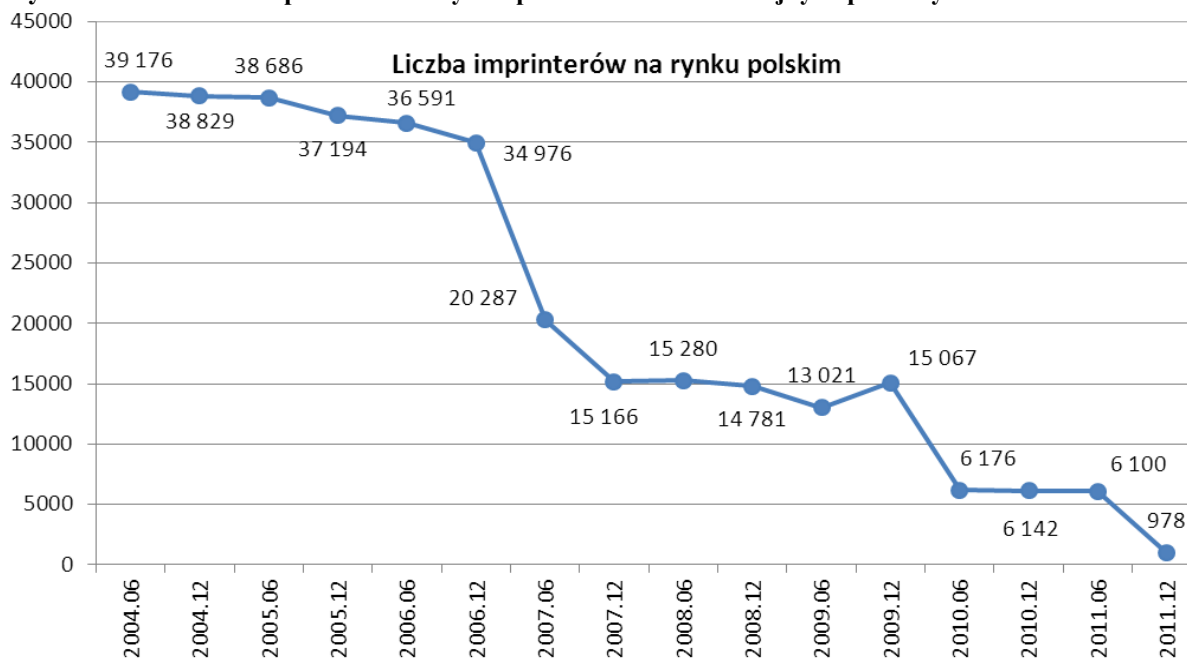
Wykres nr 18. Wartość transakcji kartowych w terminalach POS w kolejnych półroczach od czerwca 2004 r.

Według stanu na koniec grudnia 2011 r. w Polsce było zainstalowanych 978 imprinterów (vide wykres 19), osiągając najniższą od bardzo wielu lat liczbę. W przeciągu ostatniego półrocza liczba imprinterów zmniejszyła się o 5,1 tys. sztuk, czyli o 84%. Przy stale rosnącej liczbie terminali POS udział imprinterów w ogólnej liczbie urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze wykazuje tendencję spadkową do udziałów bliskich zeru. Jest to zjawisko

jednoznacznie pozytywne, gdyż imprintery, jako urządzenia starszego typu, mniej wygodne w użyciu i stwarzające więcej ryzyk i problemów operacyjnych, a równocześnie niemogące być dostosowane do nowych standardów na rynku kartowym (np. standardu EMV, wymagającego odczytu z chipa zawartego w karcie), są systematycznie zastępowane przez terminale POS reprezentujące nowsze rozwiązania technologiczne. Udział imprinterów wśród urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze wyniósł zaledwie 0,4% (dla porównania wskaźnik ten w analogicznych okresach w 2009 r. i 2010 r. wynosił odpowiednio 6,5% i 2,4%). Obecnie liczba transakcji zrealizowanych przy użyciu imprinterów stanowi zaledwie 0,003% wszystkich transakcji.

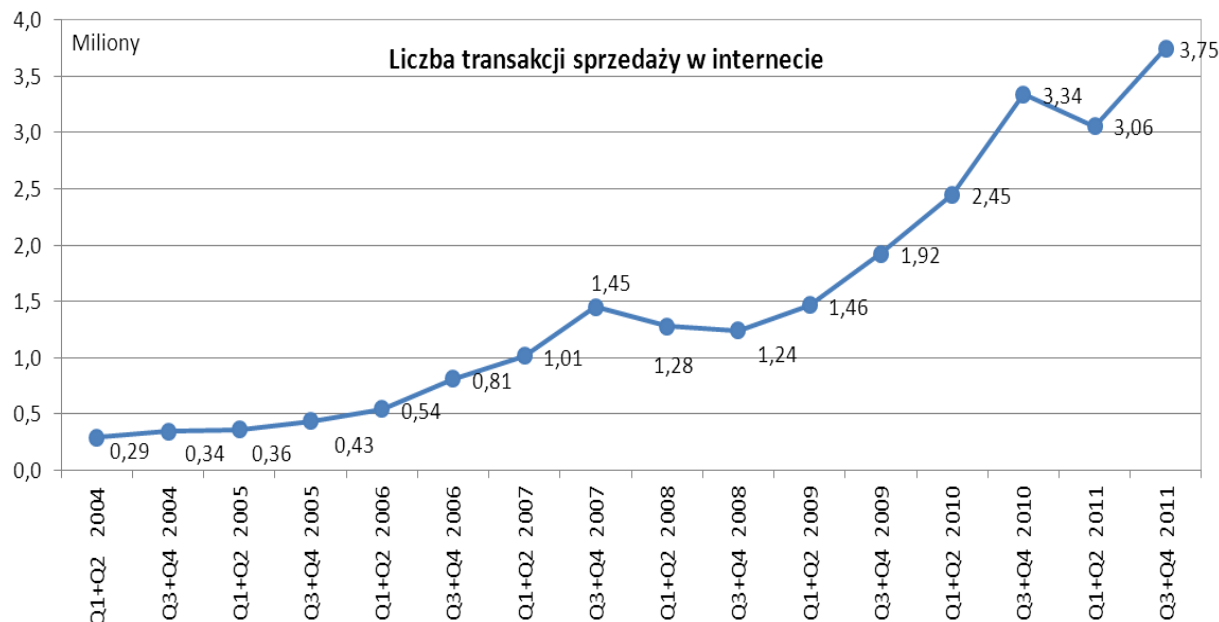
Wykres nr 19. Liczba imprinterów na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od czerwca 2004 r.

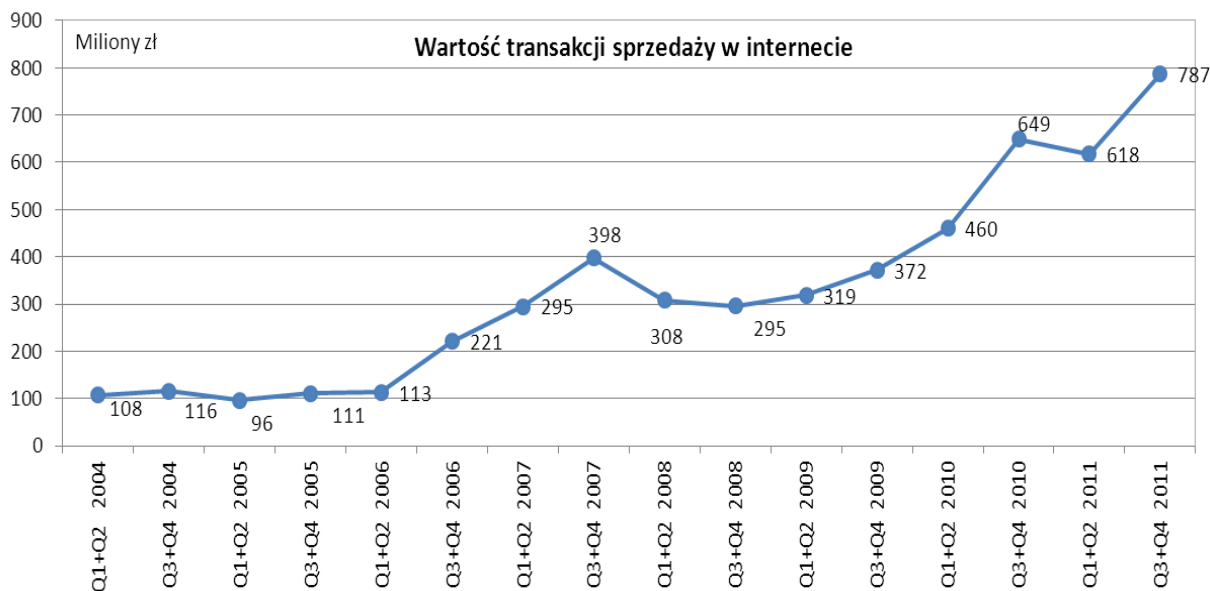
Klient może dokonać płatności przy użyciu karty płatniczej w placówkach handlowo-usługowych, o ile te są wyposażone w terminale POS bądź imprintery. Możliwość płacenia kartą oferują także sklepy internetowe. Najbardziej dynamicznie rośnie liczba punktów oferujących sprzedaż w internecie. Ta forma sprzedaży przyczynia się do upowszechnienia realizacji płatności z wykorzystaniem karty płatniczej. Na koniec grudnia 2011 r. liczba punktów sprzedaży w internecie obsługiwanych przez agentów rozliczeniowych wynosiła 5.609. W porównaniu do końca I półrocza 2011 r. liczba ta wzrosła o 1.731, co stanowi wzrost na poziomie 44,6%. Rośnie także liczba i wartość transakcji przeprowadzanych w internecie. I tak w przeciągu II półrocza 2011 r. rozliczono 3,7 mln transakcji na łączną kwotę 787,2 mln zł. W stosunku do poprzedniego półrocza stanowiło to odpowiednio wzrost w liczbie transakcji o

22,6% oraz wzrost w wartości transakcji o 27,4%. Rosnącą liczbę transakcji w sklepach internetowych przedstawia wykres 20.

Wykres nr 20. Liczba transakcji sprzedaży w internecie na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od 2004 r.

Wykres nr 21. Wartość transakcji sprzedaży w internecie na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od 2004 r.

3.4. Punkty cash back

Systematycznie wzrasta zainteresowanie usługą *cash back*, która umożliwia posiadaczom kart wypłatę gotówki w ponad 30 tys. punktów handlowych przy okazji płacenia za zakupy kartą. W II półroczu 2011 r. dokonano 904,7 tys. transakcji *cash back* o łącznej wartości 105 mln zł, co oznacza w stosunku do I półrocza 2011 r. odpowiednio wzrost liczby transakcji o 14,5% oraz

wzrost wartości transakcji o 18,7%. Pomimo odnotowanego bardzo dynamicznego wzrostu w II półroczu 2011 r., liczba transakcji *cash back* stanowi jedynie 0,25% liczby transakcji wypłaty gotówki w bankomatach (których było 356 mln).

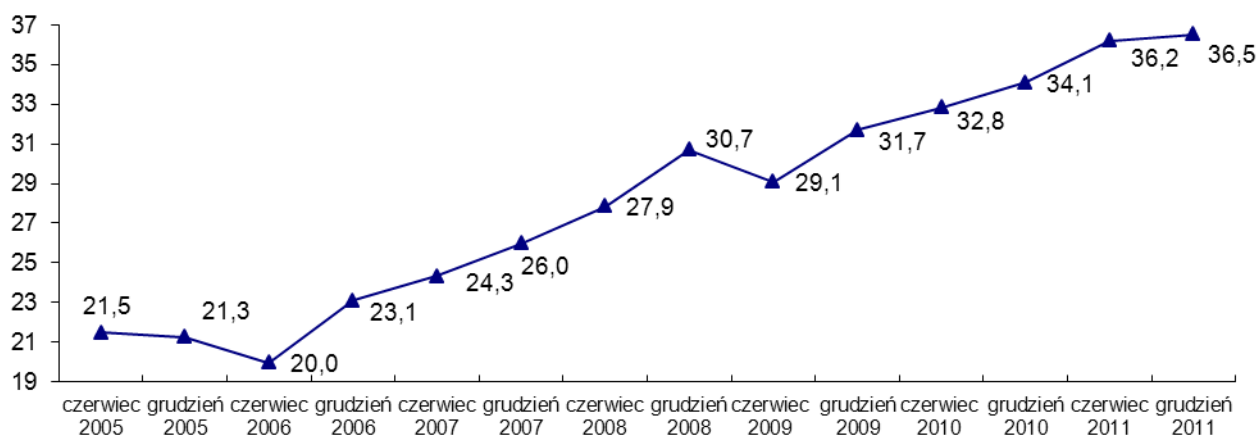
W II półroczu 2011 r. wartość pojedynczej transakcji *cash back* dokonywanej przy użyciu karty wynosiła średnio 116 zł, czyli o 4 zł więcej niż w poprzednim półroczu.

4. RACHUNKI BANKOWE I BEZGOTÓWKOWE INSTRUMENTY PŁATNICZE

4.1. Rachunki bankowe

Jednym z podstawowych mierników rozwoju obrotu bezgotówkowego jest liczba rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych oraz liczba transakcji bezgotówkowych przypadających średnio na jeden taki rachunek. Z uwagi na to, że posiadanie rachunku bankowego jest konieczne dla korzystania z instrumentów obrotu bezgotówkowego, wskaźnik ten ma podstawowe znaczenie dla rozwoju systemu płatniczego, wzrostu ubankowienia polskiego społeczeństwa oraz ograniczenia wykluczenia finansowego. Według danych NBP, liczba rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych (bez książeczek oszczędnościowych) od początku 2005 r. kształtuje się następująco:

Wykres 22. Liczba rachunków bankowych *a vista* osób fizycznych (w mln) w okresie czerwiec 2005 – grudzień 2011

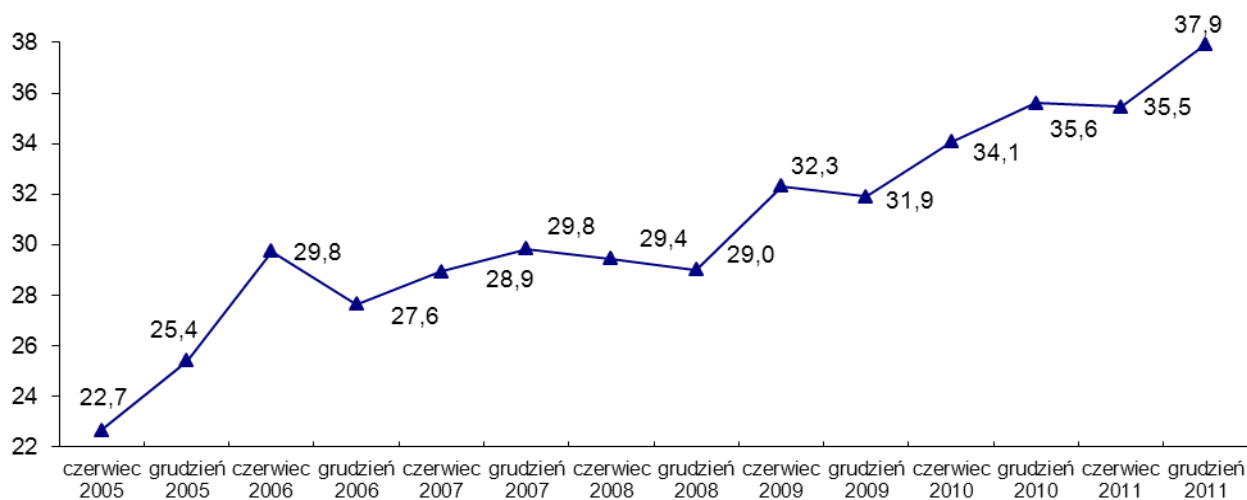

Powyższy wykres wskazuje na pewne zahamowanie dynamiki wzrostu liczby rachunków bankowych w drugim półroczu 2011 r. W okresie czerwiec – grudzień 2011 r. przyrost liczby rachunków bankowych wyniósł jedynie 0,3 mln, czyli 0,9%.

Samo posiadanie rachunku nie jest jednoznaczne z aktywnym z niego korzystaniem. W pewnym zakresie utrzymywane są rachunki bankowe, które nie są wykorzystywane wcale bądź

wykorzystywane są w minimalnym stopniu. Aby móc w przybliżeniu wskazać, jak wygląda aktywność posiadaczy rachunków *a vista*, należy pokazać liczbę transakcji bezgotówkowych (zrealizowanych za pośrednictwem poleceń przelewu, poleceń zapłaty i kart płatniczych) przeprowadzanych średnio na jednym rachunku bankowym, czyli liczby operacji bezgotówkowych podzielonych przez liczbę rachunków bankowych. Wskaźnik ten jest w rzeczywistości wyższy od faktycznej aktywności posiadacza rachunku, ponieważ z ogólnej liczby przelewów realizowanych zarówno w obrocie międzybankowym, jak i międzyoddziałowym, nie ma możliwości wyodrębnienia płatności osób fizycznych od płatności związanych z obrotem gospodarczym. Niemniej jednak takie ujęcie jest przydatne do pokazania obrazu aktywności przeciętnego posiadacza rachunku bankowego i dostarcza kolejnych danych niezbędnych do bardziej precyzyjnego określenia stanu obrotu bezgotówkowego w Polsce. Liczba transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych na jednym rachunku bankowym w ciągu danego półrocza w okresie od czerwca 2005 r. do grudnia 2011 r. została przedstawiona na wykresie nr 23.

Wykres 23. Średnia liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym w okresie czerwiec 2005 r.- grudzień 2011 r.

W II połowie 2011 r., w porównaniu do I półrocza 2011 r., prezentowany wskaźnik transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym wzrósł do poziomu 37,9 transakcji (w porównaniu do 35,5 transakcji w I półrocza 2011 r.). Zatem nieznacznemu wzrostowi liczby rachunków bankowych o 0,3 mln, czyli o 0,9% (vide wykres 22), towarzyszył istotny (o 6,8%) wzrost średniej aktywności w przeliczeniu na 1 rachunek. Należy zatem wnioskować, że przeciętna aktywność posiadaczy rachunków w II połowie 2011 r. uległa poprawie.

4.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze

Transakcje bezgotówkowe obejmują transakcje dokonywane przy użyciu polecenia przelewu, polecenia zapłaty, kart płatniczych i innych bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Liczbę transakcji bezgotówkowych w latach 2005-2011 przedstawia tabela nr 11.

Tabela 11. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w latach 2005 – 2011

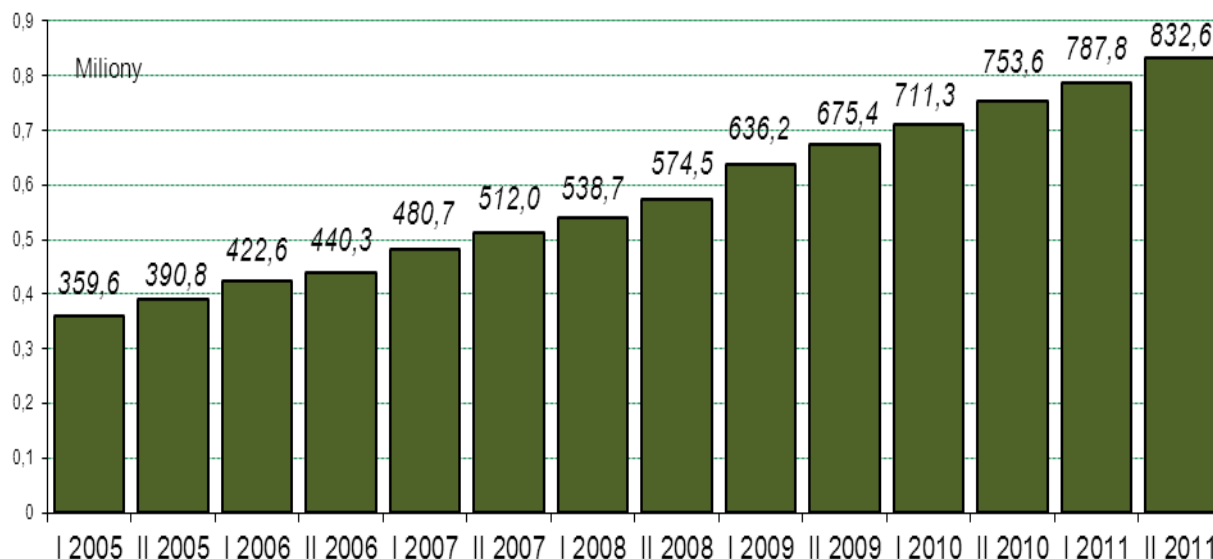
Okres	Przelewy		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)
I 2005	359 555	73,88	163	0,034	121 490	24,96	5 439	1,12	486 648
II 2005	390 783	72,32	144	0,027	142 987	26,46	6 434	1,19	540 348
2005	750 338	73,06	308	0,030	264 477	25,75	11 873	1,16	1 026 996
I 2006	422 611	71,18	106	0,018	163 721	27,58	7 290	1,23	593 728
II 2006	440 292	68,93	90	0,014	190 185	29,78	8 156	1,28	638 722
2006	862 903	70,02	196	0,016	353 906	28,72	15 446	1,25	1 232 451
I 2007	480 728	68,29	71	0,010	213 871	30,38	9 245	1,31	703 914
II 2007	512 036	66,49	68	0,009	247 901	32,19	10 048	1,30	770 052
2007	992 764	67,35	139	0,009	461 772	31,33	19 292	1,31	1 473 967
I 2008	538 694	65,65	71	0,009	271 539	33,09	10 270	1,25	820 574
II 2008	574 531	64,49	120	0,014	305 134	34,25	11 035	1,24	890 821
2008	1 113 224	65,05	191	0,011	576 673	33,70	21 306	1,24	1 711 395
I 2009	636 191	65,04	111	0,011	330 726	33,81	11 149	1,14	978 178
II 2009	675 402	63,71	116	0,011	373 201	35,20	11 373	1,07	1 060 091
2009	1 311 593	64,35	227	0,011	703 927	34,54	22 522	1,10	2 038 269
I 2010	711 269	63,59	101	0,009	395 995	35,40	11 203	1,00	1 118 567
II 2010	753 607	62,11	101	0,008	448 239	36,94	11 390	0,94	1 213 337
2010	1 464 876	62,82	201	0,009	844 234	36,20	22 593	0,97	2 331 904
I 2011	787 707	61,35	53	0,004	484 669	37,75	11 547	0,90	1 283 976
II 2011	832 640	60,09	55	0,004	541 330	39,06	11 736	0,85	1 385 761
2011	1 620 347	60,69	108	0,004	1 025 999	38,43	23 283	0,87	2 669 737

4.2.1. Polecenie przelewu

Polecenie przelewu jest najczęściej wykorzystywanym przez posiadaczy rachunków bankowych instrumentem płatności bezgotówkowych w Polsce. Ilościowo stanowi 60,1% wszystkich transakcji bezgotówkowych. Liczba oraz wartość tego rodzaju transakcji systematycznie rośnie.

W II półroczu 2011 r. liczba transakcji przy użyciu polecenia przelewu wyniosła 832,6 mln, co stanowi wzrost o 5,7% w stosunku do I półrocza 2011 r., co przedstawia wykres 24.

Wykres 24. Liczba poleceń przelewu w Polsce realizowanych w okresach półrocznych od I półrocza 2005 r. zrealizowanych w systemie ELIXIR oraz w ramach rozrachunków międzyoddziałowych

4.2.2. Polecenie zapłaty

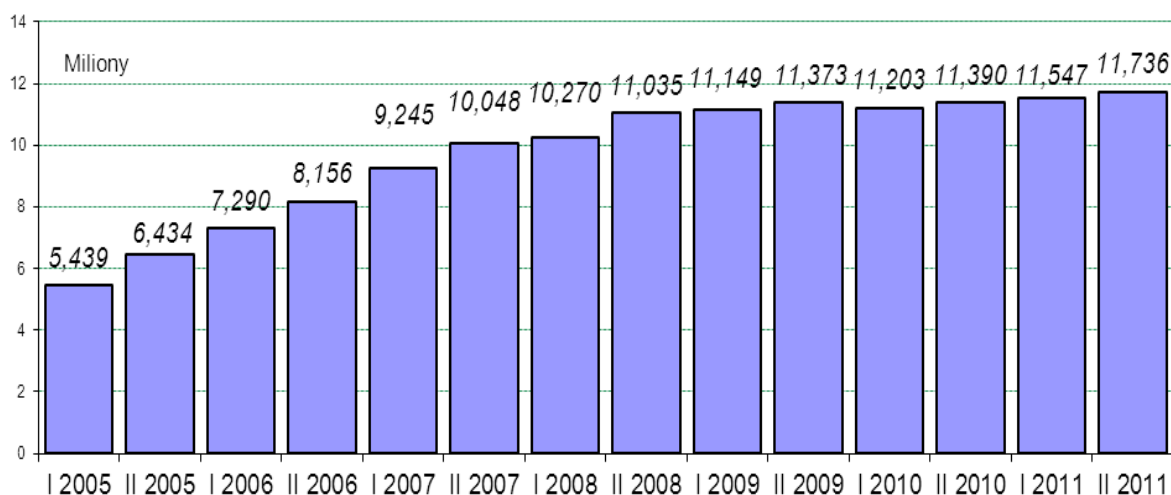
Polecenie zapłaty jest formą rozliczeń pieniężnych używaną do regulowania tzw. płatności masowych, czyli opłat za rachunki typu energia elektryczna, gaz, czynsz, telefon czy abonament telewizyjny.

Polecenie zapłaty polega na udzieleniu upoważnienia wierzycielowi do obciążania rachunku bankowego dłużnika kwotą zobowiązania wynikającą z rachunku wystawionego przez wierzyciela.

W II półroczu 2011 r. liczba transakcji poleceniem zapłaty w Polsce wyniosła 11,7 mln szt. i była wyższa o 1,6% w stosunku do I półrocza 2011 r. (wykres 25). Należy jednak zauważyć, że polecenie zapłaty stanowi jedynie 0,9% liczby wszystkich transakcji bezgotówkowych. Jedną z głównych przyczyn małej popularności polecenia zapłaty i niskiego poziomu wykorzystania tego instrumentu wydaje się niechęć Polaków do bezwarunkowego i terminowego obciążania swojego rachunku przez osoby trzecie oraz skomplikowana procedura ustanawiania polecenia zapłaty, co w efekcie ma wpływ na klientów, którzy obawiają się upoważnić wierzyciela do obciążania rachunku bankowego. Inną przyczyną jest przyzwyczajenie konsumentów do płacenia rachunków gotówkowo w banku, na poczcie lub w innym miejscu, np. w kasie

wierzyciela lub w punkcie przyjmującym wpłaty na rachunki bankowe, jak również brak zachęt dla klientów do korzystania z tej formy rozliczeń i właściwej kampanii promocyjnej.

Wykres 25. Liczba poleceń zapłaty w Polsce realizowanych w okresach półrocznych od I półrocza 2005 r.

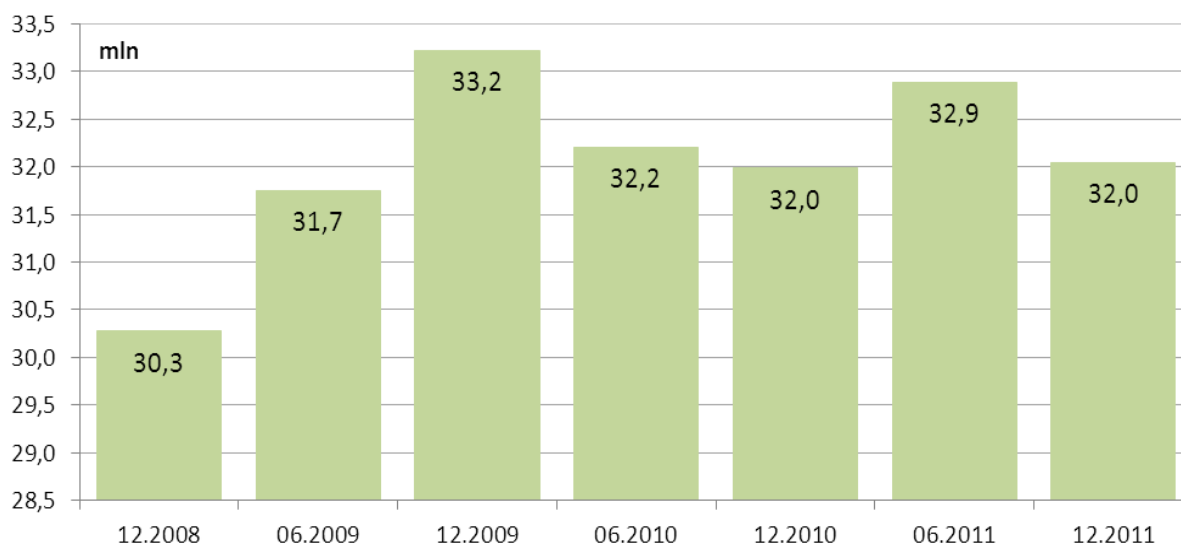
4.2.3. Karty płatnicze

Departament Systemu Płatniczego analizuje dane statystyczne dotyczące rynku kart płatniczych zbierane zarówno od wydawców kart płatniczych, jak i od agentów rozliczeniowych. Dane te zbierane są na podstawie obowiązujących przepisów ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych oraz odpowiednich rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy.

W II półroczu 2011 r. na rynku kart płatniczych zaszły następujące zmiany:

1) nastąpił spadek liczby wydanych kart płatniczych, gdyż wg stanu na koniec grudnia 2011 r. było ich w Polsce 32 mln, tj. o 841 tys. kart mniej niż na koniec czerwca 2011 r. Oznacza to, że w ciągu półrocza liczba kart spadła o 2,6% - przedstawia to wykres 26. Przyczyną odnotowanego spadku jest - analogicznie jak w kilku poprzednich okresach – spadek w liczbie kart kredytowych na poziomie 17,5%, przy równoczesnym, acz mniej dynamicznym wzroście liczby kart debetowych na poziomie 2,7%.

Wykres 26. Liczba kart płatniczych w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od grudnia 2008 r.

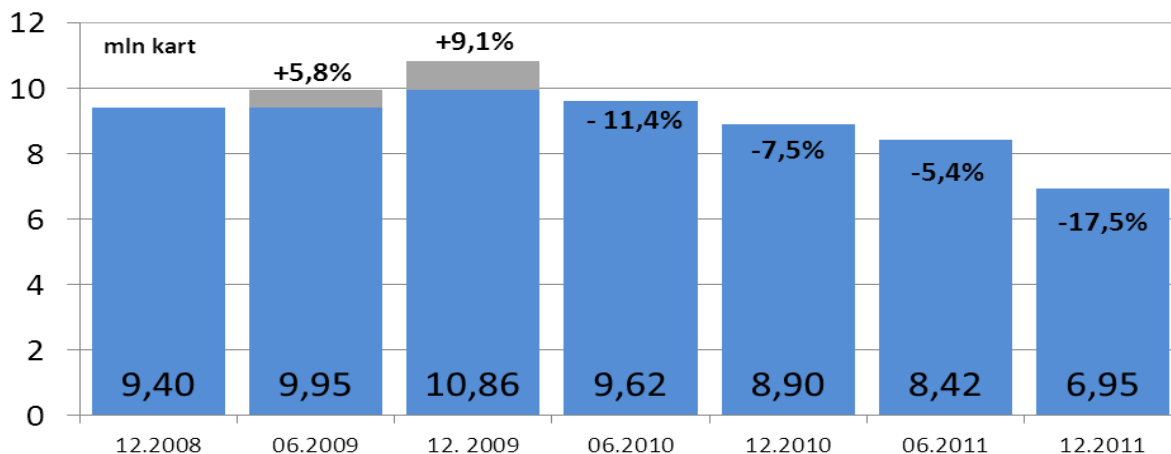
2) utrzymywała się tendencja spadkowa dotycząca liczby kart kredytowych, gdyż na koniec II półrocza 2011 r. było ich mniej o ponad 1,5 mln sztuk, czyli o 17,5% w porównaniu do czerwca 2011 r. Tendencję spadkową obserwujemy od początku 2010 r., gdy zmianie uległa polityka banków w zakresie sprzedaży kart kredytowych polegająca na zaostrzeniu kryteriów ich przyznawania. Towarzyszyło temu wiele dodatkowych obostrzeń:

- niektóre banki poddają dotychczasowych klientów procesowi bardziej rygorystycznej weryfikacji pod kątem ich zdolności kredytowej,
- klienci proszeni są o dostarczenie aktualnych zaświadczeń o wysokości dochodów, przyznane wcześniej limity są często obniżane,
- podejmowane są decyzje o odmowie wznowienia karty w przypadku stwierdzenia, że klient nie posiada wystarczających dochodów, aby spłacić zadłużenie.

W wyniku weryfikacji bazy klientów, w niektórych bankach zamykane są karty „nieaktywne”, co jest szczególnie widoczne w bankach, które jako kluczowy rynek w strategii sprzedaży wybrały rynek *consumer finance*. Klienci, zainteresowani uzyskaniem kredytu bankowego, niekiedy również sami rezygnują z dotychczas przyznanych kart kredytowych, bardzo często niewykorzystywanych, lub w niewielkim stopniu wykorzystywanych limitów kredytowych, w celu zwiększenia swojej zdolności kredytowej.

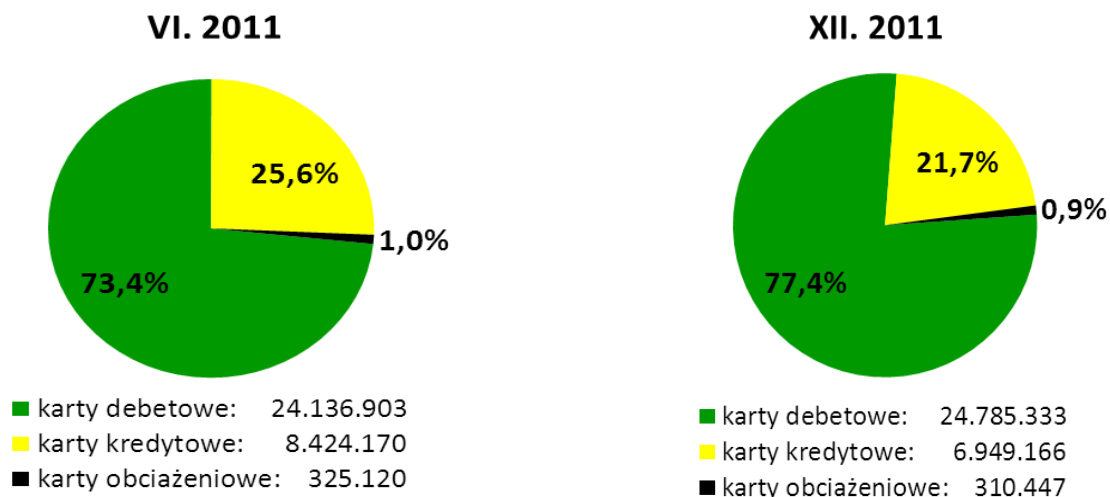
Tendencję spadkową w zakresie liczby kart kredytowych obserwujemy już od końca 2009 roku i w tym okresie liczba kart kredytowych zmniejszyła się z 10,9 mln szt. do 6,9 mln szt., czyli z rynku ubyło łącznie 4 mln kart kredytowych. Liczbę kart kredytowych na rynku polskim na koniec kolejnych okresów półrocznych od grudnia 2008 r. przedstawia wykres 27.

Wykres 27. Liczba kart kredytowych w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od grudnia 2008 r.

Fakt ten w sposób istotny wpływa na zmianę struktury kart płatniczych obecnych na rynku polskim. Na koniec grudnia 2011 r. udział kart debetowych wynosił 77,4% czyli w przeciągu ostatnich sześciu miesięcy wzrósł o 4 punkty procentowe. Równocześnie udział kart kredytowych wynosił na koniec grudnia 21,7%, co oznacza, że zmniejszył się o 3,9 punktu procentowego. Strukturę kart płatniczych na koniec czerwca oraz grudnia 2011 r. przedstawia wykres 28. Różnica jest jeszcze bardziej wyraźna, gdy dokonuje się porównania sytuacji z grudnia 2011 r. z grudniem z 2009 r., tj. z początkiem okresu wprowadzania zmienionej polityki banków wobec wydawania kart kredytowych. Na przestrzeni dwóch lat udział kart kredytowych zmalał o 11 punktów procentowych z poziomu 32,7% (grudzień 2009 r.) do poziomu 21,7% (grudzień 2011 r.). Udział kart debetowych zwiększył się o 11,2 punktu procentowego z poziomu 66,2% (grudzień 2009 r.) do poziomu 77,4% (grudzień 2011 r.).

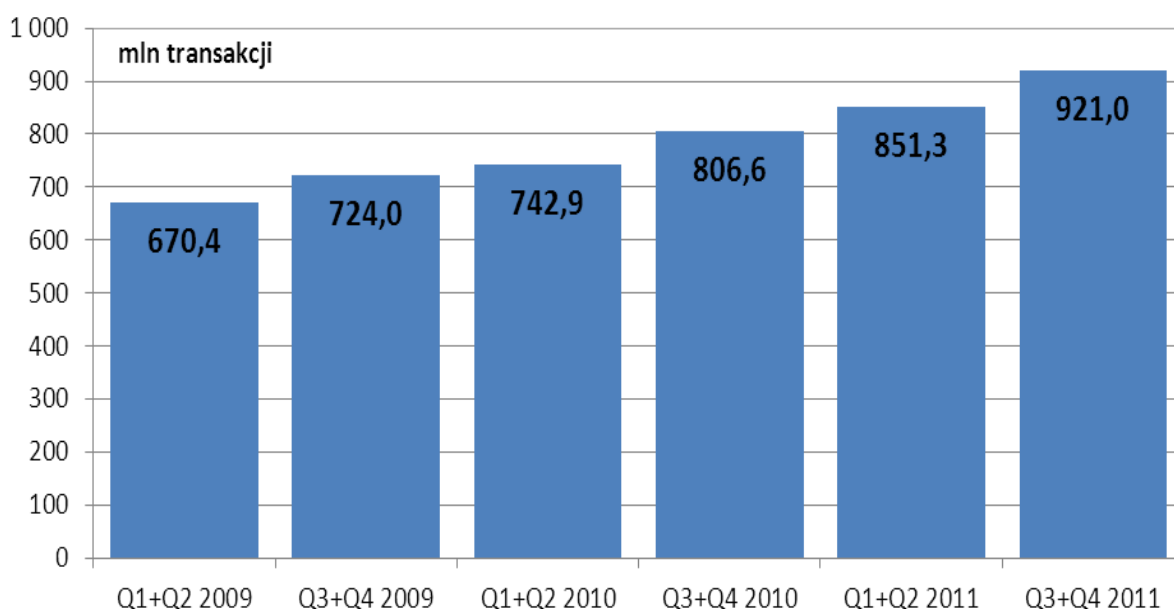
Wykres 28. Struktura wydanych kart w podziale na karty debetowe, kredytowe i obciążeniowe na koniec czerwca oraz grudnia 2011 r.

3) na rynku dominują karty hybrydowe oparte na standardzie EMV, które oprócz paska magnetycznego wyposażone są również w mikroprocesor. Na koniec grudnia 2011 r. stanowiły one 73,3%, gdy w czerwcu 2011 r. ich udział wynosił 61%. Oznacza to wzrost o 12 punktów procentowych. Drugą pod względem liczebności kategorią kart obecnych na polskim rynku są karty oparte o technologię paska magnetycznego. Ich udział na koniec grudnia 2011 r. wynosił 26,2%. Przez ostatnie trzy lata liczba kart opartych na technologii paska magnetycznego systematycznie zmniejsza się, a ich udział w rynku spada (od czerwca 2011 r. zmniejszył się o 12,3%). Wzrost kart płatniczych wyposażonych w mikroprocesor wynika z dostosowywania rynku polskiego do określonego w ramach programu SEPA standardu EMV, co ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa transakcji kartowych.

4) wzrosła liczba i wartość wszystkich transakcji dokonywanych kartami (gotówkowych i bezgotówkowych). W II półroczu 2011 r. kartami zrealizowano 921 mln transakcji, co w stosunku do ubiegłego półrocza oznacza wzrost o 8,2%. Natomiast porównując liczbę przeprowadzonych transakcji w II półroczu 2011 r. do liczby transakcji w analogicznych okresach w roku 2010 i 2009, obserwujemy wzrost odpowiednio o 14% i 27%. Wzrost liczby transakcji przeprowadzanych w Polsce przy użyciu kart na przestrzeni kolejnych półroczy od 2009 roku przedstawia wykres 29.

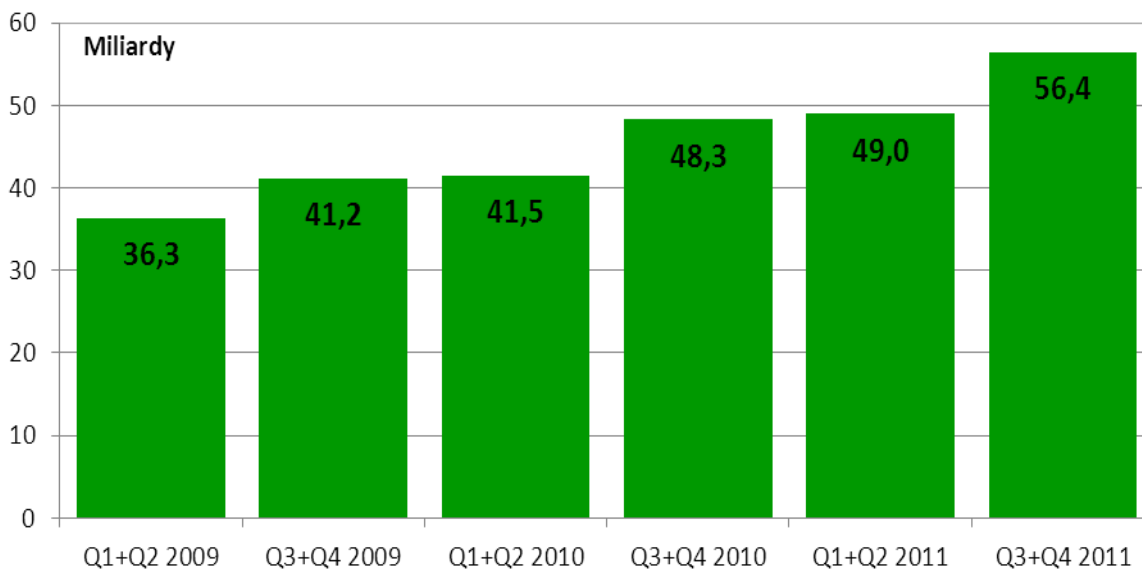
Wykres 29. Liczba transakcji dokonywanych kartami w kolejnych półroczach od 2009 r.

W II półroczu 2011 r. wartość transakcji przeprowadzonych przy użyciu kart wyniosła 204,4 mld złotych, co w stosunku do ubiegłego półrocza oznacza wzrost o 10,7%. Natomiast

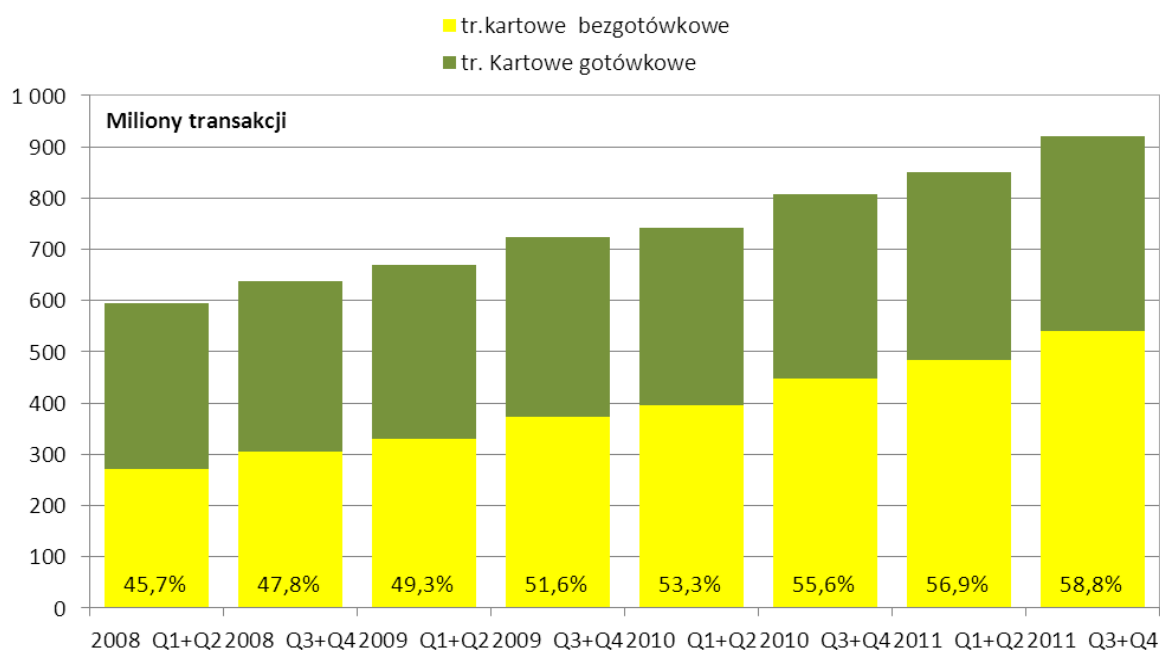
porównując wartość przeprowadzonych transakcji w II półroczu 2011 r. do wartości transakcji w analogicznych okresach w roku 2010 i 2009, obserwujemy wzrost odpowiednio o 10% i 18,5%. Wzrost wartości transakcji przeprowadzanych w Polsce przy użyciu kart na przestrzeni kolejnych półroczy od 2009 roku przedstawia wykres nr 30.

Wykres 30. Wartość transakcji dokonywanych kartami w kolejnych półroczach od 2009 r.

5) W II półroczu 2011 r. wzrastała liczba i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych. Liczba transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych w II półroczu 2011 r. przy użyciu kart wyniosła 541,3 mln. Oznacza to wzrost liczby transakcji bezgotówkowych w stosunku do I półrocza 2011 r. o 56,7 mln transakcji, tj. o 11,7%. Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji dokonanych kartami płatniczymi wynosił 58,8%. Na przestrzeni ostatnich lat udział ten systematycznie zwiększał się. W poprzednim półroczu wskaźnik ten wynosił 56,9%, a w analogicznym okresie roku ubiegłego 55,6%, co przedstawia wykres 31.

Wykres 31. Liczba transakcji kartami z wyszczególnieniem udziału transakcji bezgotówkowych w kolejnych okresach półrocznych od 2008 r.

Wartość transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych w II półroczu 2011 r. przy użyciu kart wyniosła 56,4 mld zł, czyli była o 7,4 mld zł większa niż w I półroczu 2011 r. (co stanowi wzrost o 15,1%). Udział wartości transakcji bezgotówkowych w ogólnej wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi wynosi 27,6% (w I półroczu 2011 r. udział wynosił 26,5%). W II półroczu 2011 r. średnia wartość pojedynczej transakcji bezgotówkowej wyniosła 104 zł, gdy pięć lat wcześniej wynosiła 117 zł. Wynika to z coraz powszechniejszych zmian w zachowaniu posiadaczy kart, którzy coraz częściej płacą kartami za codzienne zakupy, nawet za niewielkie wydatki.

4.2.4. Innowacyjne instrumenty płatnicze

W ostatnich latach w Polsce pojawiło się wiele innowacyjnych instrumentów oraz usług płatniczych, które zostaną poniżej krótko opisane.

Karty zbliżeniowe (bezstykowe)

Rozwiązaniem, które ma szansę zastąpić w dużym stopniu gotówkę w transakcjach niskokwotowych, są karty zbliżeniowe (ang. *contactless*). Technologia zbliżeniowa została wykorzystana przez międzynarodowe organizacje płatnicze, przy czym w ramach MasterCard funkcjonuje pod marką PayPass, a w ramach VISA pod marką payWave.

Karta zbliżeniowa wyposażona jest w umieszczony wewnątrz karty mikroprocesor wraz z anteną, umożliwiającą komunikację radiową z terminalem. W celu dokonania płatności klient

zbliża kartę do specjalnego czytnika, bez konieczności podawania karty sprzedawcy i umieszczania jej w czytniku kart mikroprocesorowych bądź przeciągnięcia jej przez czytnik kart z paskiem magnetycznym. Główną zaletą kart zbliżeniowych jest wprowadzona przez organizacje kartowe zasada, że transakcje poniżej określonej kwoty (w Polsce 50 zł, w strefie euro 20 EUR) nie są potwierdzane kodem PIN lub podpisem, co znacznie skraca czas ich realizacji. Karty te zyskują na rynku polskim coraz większą popularność. Na koniec 2011 r. było w obiegu 9,4 mln kart z funkcją zbliżeniową oraz 48,4 tys. terminali obsługujących takie karty.

Płatności mobilne

Płatności z wykorzystaniem telefonów komórkowych znajdują się w Polsce we wstępnej fazie rozwoju. Telefony komórkowe oferują możliwość płacenia za nabywane towary i usługi na zasadach podobnych jak korzystanie z kart płatniczych. Płatność można zrealizować w sklepach internetowych, jak również w tradycyjnych punktach sprzedaży. Płatności mobilne zbliżeniowe odnoszą się do rozwiązań bazujących na technologii komunikacji krótkiego zasięgu (NFC, ang. Near Field Communication). Na rynku polskim kilka banków przeprowadza pilotaże tego rozwiązania, przy czym należy zauważyć, że obecnie dostępnych jest niewiele modeli telefonów komórkowych obsługujących tą technologię. Aplikacja płatnicza jest umieszczona zazwyczaj na karcie SIM. W celu dokonania płatności niskokwotowych należy uruchomić aplikację płatniczą i zbliżyć telefon do specjalnego czytnika (czytnika kart zbliżeniowych). Płatności mobilne zdalne umożliwiają dokonywanie transakcji bez względu na miejsce przebywania użytkownika.

W Polsce jako pierwsza płatności mobilne zdalne uruchomiła spółka mPay S.A., należąca do grupy kapitałowej ATM S.A. System ten bazuje na portmonetce elektronicznej, wymagającej wcześniejszego zasilenia środkami pieniężnymi przez użytkownika, oraz mechanizmie USSD, umożliwiającym bezpośrednią komunikację pomiędzy telefonem komórkowym a poszczególnymi elementami sieci komórkowych. Użytkownicy mPay mogą np. kupować bilety na przejazdy komunikacją publiczną w Warszawie, Krakowie czy Białymstoku. W niektórych miejscowościach można w ten sposób zapłacić również za parking lub za towary w wybranych punktach handlowo-usługowych.

Kolejnym systemem płatności mobilnych w Polsce jest system uruchomiony przez SkyCash Poland S.A. System ten umożliwia przy pomocy telefonu komórkowego, który posiada dostęp do Internetu, doładowanie karty pre-paid, opłacenie biletów komunikacji miejskiej, płatności za

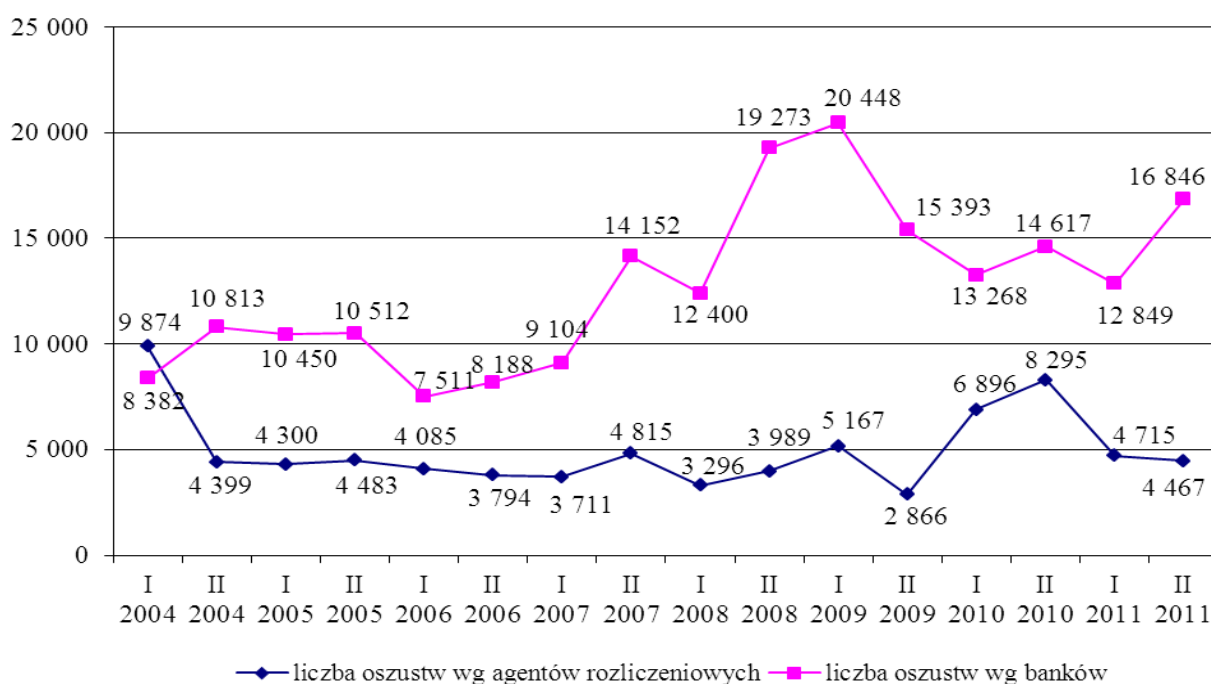
przejazd taxi, przelewy środków pieniężnych pomiędzy użytkownikami czy wypłatę gotówki z bankomatu.

Ostatnio na rynku polskim pojawiła się usługa MasterCardMobile, w ramach której podmioty takie jak: mPay, uPaid, CallPay we współpracy z agentem rozliczeniowym eCard oferują m.in. doładowania telefonów komórkowych na kartę pre-paid, płatności za komunikację miejską czy parkowanie. Nad zdalnymi płatnościami mobilnymi pracuje również organizacja Visa, której oferta powinna być znana wkrótce.

4.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych

Według danych przekazywanych przez banki, w II półroczu 2011 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 16,8 tys., a ich wartość 10,8 mln zł. W porównaniu do poprzedniego półrocza liczba takich operacji wzrosła o 31%, a wartość o 52%. Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika z kolei, że dokonano 4,5 tys. operacji oszukańczych kartami płatniczymi na kwotę 2,7 mln zł, co oznacza spadek liczby operacji oszukańczych o 5%, a ich wartości o 20%. Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowiły 0,005% ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez agentów. Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, od lat występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki, co przedstawia wykres 32.

Wykres 32. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2004 – 2011

Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi wraz z PIN-kodem lub kartami sfalszowanymi oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydanymi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanymi w innych krajach.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych najbardziej niebezpieczne, choć mało liczne, są oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie stwierdzono 166 takich przypadków w porównaniu do 245 w poprzednim półroczu. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zwiększyła się z 24.331 zł do 40.737 zł.

W II półroczu 2011 r. dokonano 5 transakcji oszukańczych z wykorzystaniem czeków, w porównaniu do 33 w I półroczu 2011 r.

W II półroczu 2011 r. nie zanotowano transakcji oszukańczych za pomocą poleceń zapłaty.

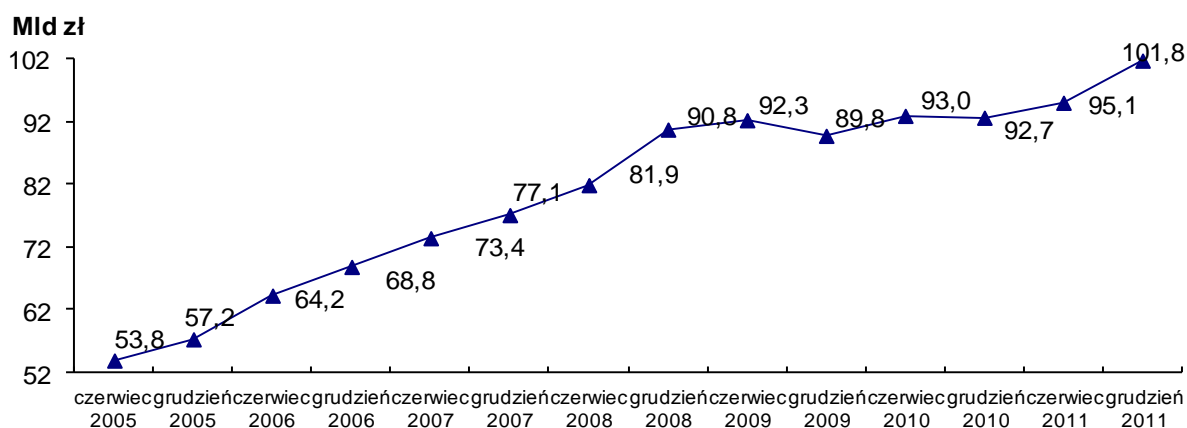
5. PIENIĄDZ BEZGOTÓWKOWY I GOTÓWKOWY

Wielkość pieniądza w ujęciu statystycznym mierzona jest agregatami pieniężnymi, które odzwierciedlają podaż pieniądza.

Podstawową miarą podaży pieniądza gotówkowego w wąskim ujęciu jest wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (znajdującego się poza kasami banków). Natomiast jedną z głównych miar pieniądza stanowi agregat pieniądza M1, stanowiący sumę wielkości pieniądza gotówkowego poza kasami banków oraz wielkości środków na rachunkach bieżących osób fizycznych i podmiotów gospodarczych. Agregat M1 obejmuje zatem pieniądz całkowicie płynny pod względem transakcyjnym.

W okresie od czerwca 2005 r. do grudnia 2011 r. wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu w ciągu danego półrocza została przedstawiona na wykresie 33.

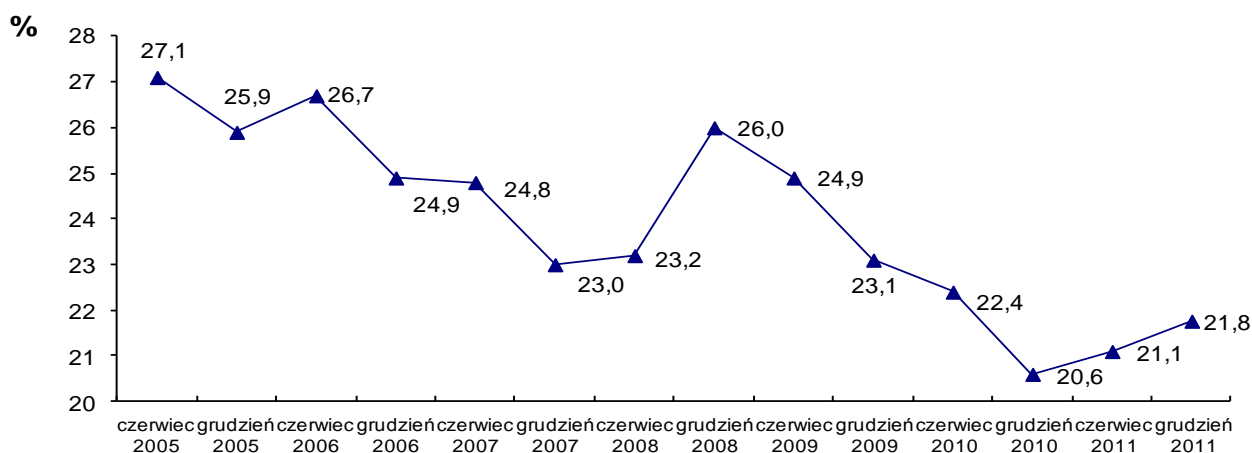
Wykres 33. Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu

W II półroczu 2011 r. wielkość gotówki w obiegu wzrosła z 95,1 mld zł w czerwcu 2011 r. do 101,8 mld zł w grudniu 2011 r.

Zwiększanie się ilości gotówki w obiegu nie oznacza jednak, że jej udział w agregacie podaży pieniądza M1 również zawsze rośnie, co pokazuje poniższy wykres 34.

Wykres 34. Udział gotówki w agregacie pieniądza M1

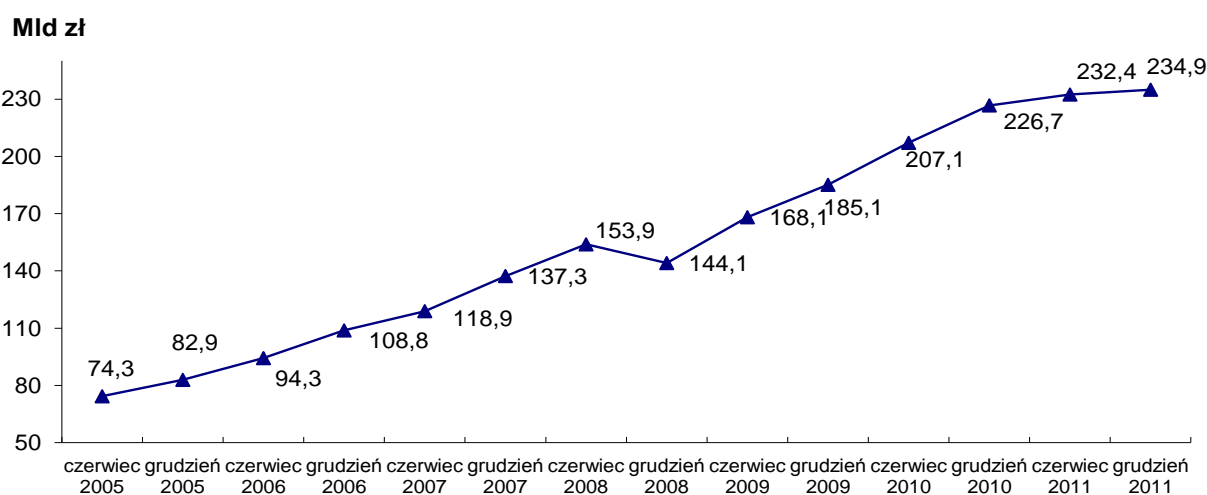

Jak wynika z danych przedstawionych w formie powyższego wykresu, wskaźnik udziału gotówki w agregacie podaży pieniądza M1 od grudnia 2008 r., w którym nastąpił gwałtowny wzrost tego wskaźnika, co, jak się wydaje, należy powiązać ze zjawiskiem kryzysu finansowego i odpowiadającym mu zwiększonym zapotrzebowaniem na pieniądź gotówkowy, do grudnia 2010 r. systematycznie malał. Od tego czasu wskaźnik ten ponownie stopniowo

wzrasta. W okresie II półrocza 2011 r. również odnotowano wzrost udziału gotówki w M1 z 21,1% w czerwcu 2011 r. do 21,8% w grudniu 2011 r.

Pieniądz bezgotówkowy jest formą pieniądza występującego w chwili obecnej głównie w postaci zapisów na bankowych rachunkach depozytowych płatnych na każde żądanie (pomijając niemal nieobecny w Polsce pieniądz elektroniczny). W omawianym okresie wielkość depozytów gospodarstw domowych na każde żądanie kształtowała się następująco.

Wykres 35. Wielkość depozytów gospodarstw domowych

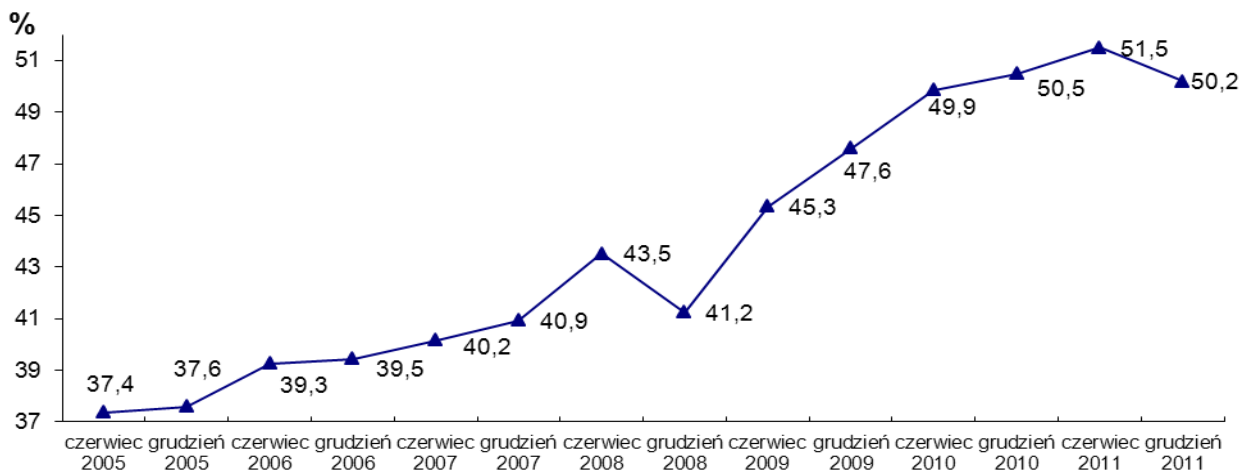

Powyższy wykres wskazuje na pewne zahamowanie dotychczas wysokiej dynamiki wzrostu depozytów gospodarstw domowych na każde żądanie. Ilość środków pieniężnych znajdujących się w dyspozycji banków ma wpływ m.in. na zakres prowadzonej przez nie akcji kredytowej, co z reguły stanowi istotny czynnik dla inwestycji i wzrostu gospodarczego. Porównanie stanu z czerwca 2011 r. (232,4 mld zł) ze stanem z grudnia 2011 r. (234,9 mld zł) pokazuje wzrost depozytów o 2,5 mld zł (tj. o około 1,1%).

Jednym ze wskaźników wielkości obrotu bezgotówkowego w Polsce jest udział depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży M1, który obejmuje pieniądz gotówkowy oraz depozyty *a vista* osób fizycznych i przedsiębiorstw.

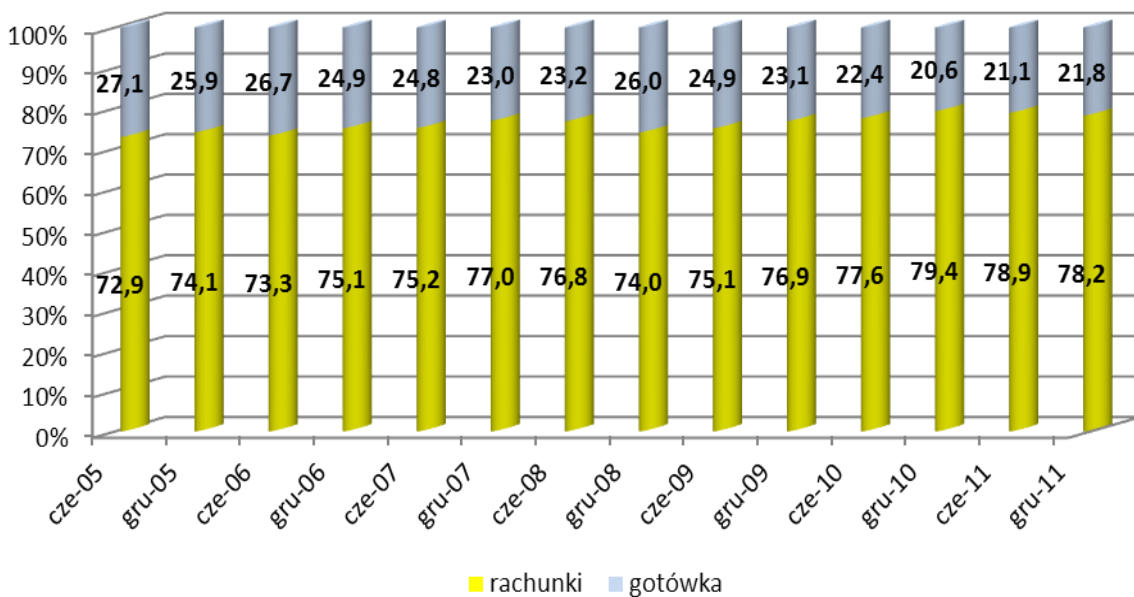
W omawianym okresie wskaźnik ten przedstawiał się następująco:

Wykres 36. Udział depozytów gospodarstw domowych w M1

Wskaźnik wielkości udziału depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1 zmalał w okresie II półrocza 2011 r. z 51,5% w czerwcu 2011 r. do 50,2% w grudniu 2011 r., co nastąpiło po raz pierwszy od 2008 r. Udział środków pieniężnych znajdujących się na rachunkach bankowych w agregacie M1 od 2005 r. utrzymuje na poziomie powyżej 70%. W II półroczu 2011 r. wskaźnik ten osiągnął 78,2% (spadek z 78,9% w I półroczu 2011 r.), co pokazuje wykres 37.

Wykres 37. Udział gotówki w M1 i środki na rachunkach bankowych a vista w latach 2005-2011 (w %)

6. DZIAŁANIA W ZAKRESIE POLITYKI I ROZWOJU SYSTEMU PŁATNICZEGO

6.1. Zagadnienia prawne

1. Ustawa o usługach płatniczych implementująca do prawa polskiego dyrektywę 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego

Prace parlamentarne nad projektem ustawy o usługach płatniczych odbywały się w drugim i trzecim kwartale 2011 r., zaś ustawa została uchwalona przez Sejm w dniu 19 sierpnia 2011 r., następnie podpisana przez Prezydenta RP w dniu 7 września 2011 r. oraz opublikowana w Dzienniku Ustaw w dniu 23 września 2011 r. Podstawowa część ustawy weszła w życie z dniem 24 października 2011 r. Ustawa stanowi implementację dyrektywy 2007/64/WE oraz wprowadza szereg zmian m.in. w ustawie z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169, poz. 1385 z późn. zm.) oraz w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (t.j. Dz. U. z 2010 r. Nr 112, poz. 743). Ustawa o usługach płatniczych definiuje nową kategorię podmiotów, jakimi są instytucje płatnicze i biura usług płatniczych, wprowadza określone wymogi co do działalności tych podmiotów oraz poddaje je nadzorowi sprawowanemu przez Komisję Nadzoru Finansowego. Ponadto ustawa określa katalog usług płatniczych oraz definiuje kategorię dostawców usług płatniczych, czyli podmiotów wyłącznie uprawnionych do świadczenia takich usług. W związku z tym, że w ramach prac nad projektem ustawy podnoszono problem opłat *surcharge* oraz opłat *interchange*, co przejawiało się m.in. w próbach wprowadzenia przepisu, który uniemożliwiałby zakazywanie (poprzez umowy akceptantów z agentami rozliczeniowymi, a pośrednio z organizacjami płatniczymi) stosowania opłat *surcharge* pobieranych od klientów posługujących się kartami płatniczymi u podmiotów akceptujących karty, jak również w wyniku analiz wysokości opłaty *interchange* w Polsce i ich negatywnego wpływu na rozwój sieci akceptacji kart w Polsce, Narodowy Bank Polski podjął się roli mediatora pomiędzy uczestnikami rynku płatności kartowych, w celu doprowadzenia do porozumienia prowadzącego do zmniejszenia opłat *interchange*. NBP uznał bowiem, że „twarde” oddziaływanie za pomocą przepisów prawnych na polski rynek w zakresie opłat *interchange* powinno być poprzedzone próbą znalezienia kompromisu rynkowego i samoregulacji rynku w tym zakresie, a więc oddziaływaniem typu „miękkiego” (szerzej patrz rozdział 9). Należy wskazać, że wprowadzenie regulacji zabraniającej ograniczania wprowadzania *surcharge* mogłoby negatywnie wpłynąć na poziom użycia kart płatniczych i obniżyć tempo rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce (w chwili obecnej, mimo formalnie

prawnej możliwości ich wprowadzenia, opłaty *surcharge* nie są w Polsce generalnie pobierane, w związku z tym, że agenci rozliczeniowi umieszczają w umowach z akceptantami odpowiednie postanowienia zakazujące ich pobierania). W trakcie prac parlamentarnych NBP przypomniał główne wnioski z raportu nt. opłat interchange z 2007 r., że opłata *interchange* jest istotnym elementem czterostronnych systemów kartowych, ale problemem jest jej wysokość w Polsce, która była wyższa niż w innych krajach. Dyskusja ta z pewnością będzie kontynuowana w 2012 r. w związku z propozycją nowelizacji ustawy o usługach płatniczych, którą przygotowało Ministerstwo Finansów w celu implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniającej dyrektywę 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylającej dyrektywę 2000/46/WE (szerzej o nowelizacji, patrz pkt. 3).

2. Implementacja do prawa polskiego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/44/WE Dz. U. UE L 146 z 10.6.2009, str. 37 i n. z dnia 6 maja 2009 r. zmieniającej dyrektywę 98/26/WE w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych oraz dyrektywę 2002/47/WE w sprawie uzgodnień dotyczących zabezpieczeń finansowych w odniesieniu do systemów powiązanych i do wierzytelności kredytowych

W II półroczu 2011 r. trwały prace dotyczące implementacji dyrektywy 2009/44/WE, która weszła w życie w czerwcu 2009 r. i powinna zostać wdrożona do polskiego systemu prawnego do dnia 30 grudnia 2010 r., zaś jej przepisy miały być stosowane od dnia 30 czerwca 2011 r. Na początku sierpnia 2011 r. projekt ustawy został przedstawiony Radzie Ministrów, lecz z uwagi na brak możliwości przyjęcia projektu ustawy jeszcze w trakcie dotychczasowej kadencji parlamentu, prace zostały ponownie podjęte przez Ministerstwo Finansów pod koniec 2011 r. W dniu 12 grudnia 2011 r. projekt wpłynął do Sejmu z wnioskiem o rozpatrzenie go w trybie pilnym. Ustawa została uchwalona przez Sejm 27 stycznia 2012 r., zaś podpisana przez Prezydenta RP w dniu 2 lutego 2012 r. Publikacja ustawy nastąpiła w Dzienniku Ustaw w dniu 16 lutego 2012 r., a wejście jej w życie miało miejsce w dniu 1 marca 2012 r. Podstawową zmianą wprowadzoną za pomocą tej nowelizacji w odniesieniu do systemów płatności jest rozszerzenie ochrony środków wprowadzonych do systemu płatności również na systemy interoperacyjne. Dodatkowo uzupełniono art. 18 ust. 6 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (t.j. z 2010 r. Dz. U. Nr 112, poz.

743 z późn. zm) w taki sposób, żeby nie było wątpliwości, że NBP ma prawo występowania o określone informacje do podmiotów, które prowadzą system płatności. Kolejną, istotną zmianą zawartą w nowelizacji jest rozszerzenie obowiązku zgłaszania przez NBP Komisji Europejskiej systemów o znaczeniu systemowym o informacje dotyczące operatorów tych systemów, zgodnie z ww. dyrektywą 2009/44/WE.

3. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 2000/46/WE (EMD II)

Dyrektywa EMD II weszła w życie z dniem 30 października 2009 r. i powinna zostać wdrożona do polskiego porządku prawnego do dnia 30 kwietnia 2011 r. Głównym celem tej dyrektywy jest likwidacja przeszkód we wchodzeniu na rynek oraz ułatwienie podejmowania i prowadzenia działalności w zakresie emisji pieniądza elektronicznego instytucjom pieniądza elektronicznego. EMD II uchyla dyrektywę 2000/46/WE, której przepisy zostały zaimplementowane w ustawie z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych.

Pierwszym etapem prac nad implementacją EMD II było przyjęcie poprawki w trakcie prac nad ustawą o usługach płatniczych. W ramach tej poprawki zaproponowano włączenie do ustawy przepisów implementujących wybrane regulacje wprowadzone dyrektywą EMD II. Ustawa o usługach płatniczych została przyjęta przez Sejm w dniu 19 sierpnia 2011 r., a wśród głównych aspektów wdrożonych w ramach niej do polskiego prawa w zakresie ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych należy wymienić: odstąpienie od wymogu określonej formy prawnej (spółki akcyjnej) dla instytucji pieniądza elektronicznego, a także dokonanie zmian w definicji instytucji pieniądza elektronicznego, w zakresie wydawania zezwoleń na utworzenie i prowadzenie instytucji pieniądza elektronicznego oraz w zakresie funkcjonowania takich instytucji. Postanowiono, iż do działalności instytucji pieniądza elektronicznego zastosowanie będą mieć odpowiednie przepisy ustawy o usługach płatniczych (poprzednio stosowano przepisy ustawy Prawo bankowe) oraz rozszerzono katalog działalności, które może wykonywać instytucja pieniądza elektronicznego w zakresie wykonywanej działalności gospodarczej innej niż wydawanie pieniądza elektronicznego.

W chwili obecnej trwają prace w ramach Ministerstwa Finansów nad wdrożeniem pozostałych przepisów dyrektywy, które ma się dokonać za pomocą nowelizacji ustawy o usługach płatniczych. Obecnie projekt nowelizacji jest na etapie konsultacji społecznych i

międzyresortowych, w których NBP bierze aktywny udział. Rozwiązania zaproponowane w projekcie dotyczą wydawania, wykupu, rozliczania i dystrybucji pieniądza elektronicznego oraz tworzenia, organizacji, działalności, i likwidacji instytucji pieniądza elektronicznego oraz nadzoru nad tymi podmiotami. Dodatkowo projekt przewiduje uchylenie ustawy z dnia 12 października 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169, poz. 1385, z późn. zm.), po to, żeby ustawa o usługach płatniczych całościowo regulowała materię instrumentów płatniczych i pieniądza elektronicznego. Oznacza to również konieczność ponownego rozważenia pozostawienia niektórych zapisów (m.in. definicji karty płatniczej, agenta rozliczeniowego, systemów autoryzacji i rozliczeń), nieistniejących na gruncie dyrektywy o usługach płatniczych, w przepisach polskiego prawa, a więc również przeniesienia lub skreślenia znacznej części uregulowań z ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych do ustawy o usługach płatniczych (m.in. przepisów dotyczących nadzoru Prezesa NBP nad systemami autoryzacji i rozliczeń).

4. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 260/2012 z dnia 14 marca 2012 r. ustanawiające wymogi techniczne i handlowe w odniesieniu do poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 924/2009.

Okres drugiej połowy 2011 r. pokrywał się z okresem Polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej. W tym czasie projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego wymogi techniczne dla poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 924/2009, po wypracowaniu w ramach Rady *general approach* w pierwszym półroczu 2011 r., został skierowany do rozpatrzenia przez Parlament Europejski. W trakcie Polskiej Prezydencji odbyły się liczne dialogi pomiędzy Komisją Europejską (autorem projektu), Radą i Parlamentem Europejskim, których celem było uzgodnienie wspólnego projektu rozporządzenia. Narodowy Bank Polski intensywnie współpracował w tym czasie z Ministerstwem Finansów odpowiedzialnym za zadania związane z Polską Prezydencją w tym zakresie i dostarczał analiz oraz opinii dotyczących rozważanych rozwiązań prawnych, a także wielokrotnie udzielał niezbędnych informacji o funkcjonowaniu instrumentów płatniczych. Pod koniec grudnia 2011 r. prace nad projektem rozporządzenia zostały zakończone i kompromisowy tekst rozporządzenia został przekazany do przedstawienia na sesji plenarnej Parlamentu Europejskiego. W dniu 14 lutego 2012 r. Parlament Europejski przyjął projekt rozporządzenia, a w dniu 28 lutego 2012 r. podobnie postąpiła Rada. Ww. rozporządzenie weszło w życie z dniem 31 marca 2012 r. i jest stosowane bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 260/2012 z dnia 14 marca 2012 r. ustanawiające wymogi techniczne i handlowe w odniesieniu do poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 924/2009 stanowi, iż zdefiniowanie unijnych instrumentów płatniczych nastąpi poprzez ustanowienie wspólnych standardów oraz ogólnych wymogów technicznych, które od 1 lutego 2014 r. staną się obowiązujące dla państw należących do strefy euro w odniesieniu do poleceń przelewu i poleceń zapłaty. Zgodnie z art. 16 ust. 2 rozporządzenia, państwa nienależące do strefy euro mają czas do 31 października 2016 r. na dostosowanie się dostawców usług płatniczych do wymogów technicznych określonych w rozporządzeniu. Narodowy Bank Polski postulował, aby bieg okresu przejściowego dla państw będących poza strefą euro w momencie przyjęcia rozporządzenia rozpoczynał się dla tych państw dopiero w momencie wejścia do strefy euro, a nie był datą określoną w rozporządzeniu, jednakże propozycja taka nie spotkała się z aprobatą ani Rady, ani Parlamentu Europejskiego. Ponadto w art. 16 ust. 3 rozporządzenia przewidziano możliwość wyłączenia do dnia 1 lutego 2016 r. z jego zakresu określonych instrumentów płatniczych (tzw. niszowych), których udział w krajowym rynku płatności nie przekracza progu 10% płatności ogółem. W przypadku Polski jako płatności niszowe mogłyby zostać zakwalifikowane płatności na rzecz ZUS i urzędów skarbowych, lecz z uwagi na fakt, iż okres tego wyłączenia jest krótszy niż termin dostosowania się do wymogów przewidzianych w rozporządzeniu dla państw nienależących do strefy euro, bardziej korzystne wydaje się skorzystanie z ogólnych zasad przewidzianych dla państw spoza strefy euro. W opinii NBP z zakresu tego rozporządzenia powinny być zostać wyłączone płatności niszowe, ponieważ z uwagi na swą specyfikę powinny one funkcjonować obok płatności realizowanych w standardzie ISO 20022 XML bez konieczności dostosowywania się do tego standardu w ogóle, nawet po upływie określonego okresu przejściowego, jednakże i ten postulat nie był możliwy do zrealizowania.

5. Krajowe inicjatywy regulacyjne w zakresie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych w drugim półroczu 2011 r.

W II połowie 2011 r., z inicjatywy KDPW S.A. prowadzone były prace nad przygotowaniem projektu nowelizacji ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, wprowadzającej do polskiego porządku prawnego instytucję nowacji rozliczeniowej, czyli mechanizmu pozwalającego izmom rozliczeniowym na uzyskiwanie statusu strony transakcji instrumentami finansowymi poprzez przejęcie związanych z tą transakcją praw i obowiązków. Aktualnie polskie prawodawstwo nie przewiduje tego typu mechanizmu.

W ocenie NBP, uchwalenie odpowiednich zmian ustawowych pozwoli usunąć ww. istotną barierę rozwoju polskiego rynku finansowego. Konsekwencją utrzymania braku możliwości dokonywania nowacji rozliczeniowej w przyszłości będzie niespełnienie przez izby rozliczeniowe prowadzące działalność na podstawie prawa polskiego jednej z zasadniczych przesłanek uzyskania statusu tzw. centralnego kontrpartnera (ang. *central counterparty* – niżej „CCP”), czyli podmiotu, którego rolą jest ograniczanie ryzyka systemowego poprzez przejmowanie na siebie i odpowiednie zabezpieczanie ryzyka kredytowego kontrahenta wszystkich pierwotnych stron transakcji. Należy bowiem wskazać, że zgodnie z definicjami przyjętymi w międzynarodowych i europejskich standardach odnoszących się do CCP (*CPSS-IOSCO Recommendations for Central Counterparties* z 2004 r. oraz projektowanych *CPSS-IOSCO Principles for financial market infrastructures*, które mają zastąpić ww. standardy, jak i *ESCB-CESR Recommendations for Securities Settlement Systems and Central Counterparties* z 2008 r.), a także w przepisach projektowanego obecnie unijnego rozporządzenia EMIR (*rozporządzenie w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, partnerów centralnych i repozytoriów transakcji*) – prawna możliwość wstępowania izby rozliczeniowej w miejsce stron transakcji (w sposób gwarantujący jej stawanie się kupującym dla każdego sprzedającego i sprzedającym dla każdego kupującego) stanowi konstytutywną cechę CCP.

W celu wypracowania regulacji adekwatnych do potrzeb rynku i zapewnienia ich zgodności z międzynarodowymi standardami, w lutym 2012 r. utworzono w ramach Rady Rozwoju Rynku Finansowego Zespół Roboczy ds. wprowadzenia do polskiego porządku prawnego mechanizmu nowacji rozliczeniowej (uczestniczą w nim przedstawiciele Ministerstwa Finansów, KNF, NBP, ZBP, KDPW S.A., GPW S.A., BondSpot S.A., Izby Domów Maklerskich oraz Stowarzyszenia Emitentów Giełdowych). Równolegle, w dniu 16 marca 2012 r. do Sejmu RP wpłynął poselski projekt ustawy wprowadzającej przedmiotowe zmiany, który znajduje się obecnie na etapie analiz w Kancelarii Sejmu. Ewentualne dalsze rozwiązania stanowiące wynik prac Zespołu Roboczego (dotyczące m.in. rozliczania transakcji *repo* oraz ich ochrony upadłościowej) będą zgłaszane w formie poprawek w toku przyszłych prac legislacyjnych nad ww. projektem.

6. Inicjatywy regulacyjne UE w zakresie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych w drugim półroczu 2011 r.

W drugim półroczu 2011 r. na forum Unii Europejskiej kontynuowano prace nad projektem *rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, partnerów centralnych i*

repozytoriów transakcji (EMIR). Projekt ten przewiduje skoncentrowanie rozliczania wystandaryzowanych instrumentów pochodnych z rynku regulowanego oraz rynku OTC w ramach podmiotów pełniących funkcję CCP (*Central Counterparty*), wprowadzenie procedury autoryzowania i nadzorowania instytucji CCP oraz wprowadzanie obowiązku raportowania transakcji derywatami z rynków OTC do centralnych repozytoriów danych (*trade repositories, TR*).

W dniu 4 października 2011 r., Rada ds. Gospodarczych i Finansowych (ECOFIN) uzgodniła podejście ogólne w sprawie projektu rozporządzenia EMIR, przy czym Rada ECOFIN zastrzegła, że „konieczne jest prowadzenie dalszych prac nad brzmieniem przepisów odnoszących się do państw trzecich, zaś prace te powinny zostać zakończone w kontekście negocjacji z Parlamentem Europejskim. Od października 2011 r. Przedstawiciele Parlamentu Europejskiego, Rady UE oraz Komisji Europejskiej odbyli w ramach tzw. dialogu pięć spotkań trójstronnych, podczas których osiągnięto postęp w kierunku osiągnięcia porozumienia w zakresie projektu EMIR w pierwszym czytaniu. Ostateczne porozumienie między instytucjami będzie zależało od ukończenia redakcji pozostałych przepisów rozporządzenia na szczeblu technicznym. W dniu 9 lutego 2012 r. osiągnięto tymczasowe porozumienie w sprawie kształtu zapisów rozporządzenia EMIR, które obecnie zostało przekazane do akceptacji przez COREPER (Komitet Stałych Przedstawicieli Państw Członkowskich Unii Europejskiej przy Radzie Unii Europejskiej w Brukseli w randze ambasadorów oraz ich zastępców), tak aby następnie można było ukończyć międzyinstytucjonalne negocjacje legislacyjne w pierwszym czytaniu w ramach zwykłej procedury ustawodawczej.

Równolegle, pod auspicjami Europejskiego Urzędu Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (*European Securities Markets Authority – ESMA*), funkcjonuje Grupa Zadaniowa ds. CCP, (*ESMA Task Force on CCP*), której celem jest stworzenie regulacyjnych standardów technicznych uszczegóławiających przyszłe regulacje, zgodnie z delegacjami zawartymi w projekcie rozporządzenia EMIR. W wyniku dotychczasowych działań przygotowany został już projekt standardów, jednak obecnie trwają jeszcze prace nad uwzględnieniem w jego treści wyników konsultacji społecznych, które miały miejsce w lutym 2012 r. Ostateczna wersja projektu standardów – po zaakceptowaniu przez PTSC (*Post-Trading Standing Committee*) – zostanie przekazana przez ESMA Komisji Europejskiej do dnia 30 września 2012 r.

Biorąc pod uwagę taki horyzont czasowy na przedstawienie tych regulacji, należy spodziewać się, iż rozporządzenie EMIR oraz stanowiące jego uzupełnienie regulacyjne standardy techniczne zaczną obowiązywać pod koniec IV kwartału 2012 r. Podkreślenia wymaga jednak,

iż dla izb rozliczeniowych, autoryzowanych do pełnienia funkcji CCP, zgodnie z prawem państwa macierzystego, przed przyjęciem ww. standardów technicznych, będą uprawnione do skorzystania z sześciomiesięcznego okresu dostosowawczego do wymogów EMIR (tj. prawdopodobnie do połowy 2013 r.). Jednocześnie, do dnia 31 grudnia 2012 r. ESMA ma obowiązek opracować również wytyczne i rekomendacje w zakresie oceny uzgodnień interoperacyjnych między CCP.

7. Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 18 lipca 2011 r. w sprawie zwykłego rachunku płatniczego

W dniu 18 lipca 2011 r. Komisja Europejska wydała zalecenie w sprawie dostępu do zwykłego rachunku płatniczego⁷. Przedmiotem Zalecenia jest zapewnienie konsumentom dostępu do zwykłego rachunku płatniczego oraz usług płatniczych w celu umożliwienia im korzystania w pełni z jednolitego rynku oraz jak najszerzego włączenia ekonomicznego grup społecznych, które w chwili obecnej nie korzystają z usług płatniczych. Przepisy Zalecenia kierowane są do państw członkowskich Unii Europejskiej. Jednocześnie jednak zaznaczono, że jego tekst ma znaczenie dla EOG, co oznacza, że poza krajami UE adresatami są również Islandia, Norwegia oraz Lichtenstein.

Zalecenie ma wywołać skutki wobec podmiotów działających na rynku usług płatniczych oraz potencjalnych konsumentów tych usług, jest ono jednak adresowane do krajów członkowskich, nie zaś do dostawców usług płatniczych, co oznacza, że Komisja zachęca władze krajowe do podjęcia działań w celu realizacji Zalecenia. Zatem to władze krajowe powinny odpowiednio oddziaływać na rynek usług płatniczych, aby osiągnąć określone w Zaleceniu cele.

Do głównych założeń Zalecenia należy zaliczyć zapisy dotyczące kręgu beneficjentów, którzy skorzystają z tego Zalecenia, tj. w szczególności tych osób, które do tej pory mogły mieć problem z otwarciem rachunku bankowego na terenie niektórych państw członkowskich. Zalecenie przewiduje, że każdy konsument przebywający legalnie na terytorium Unii Europejskiej, który nie posiada rachunku w danym państwie członkowskim, będzie mógł założyć podstawowy rachunek płatniczy. Zatem każdy konsument przebywający legalnie na terenie Unii Europejskiej, niezależnie od obywatelstwa, zatrudnienia, dochodów, historii kredytowej, etc. ma posiadać możliwość założenia jednego rachunku zwykłego na terenie danego kraju. Prawo do założenia rachunku zwykłego nie będzie przysługiwało, jeśli konsument już posiada jakikolwiek rachunek płatniczy na terenie danego państwa członkowskiego.

⁷ ZALECENIE KOMISJI z dnia 18 lipca 2011 r. w sprawie dostępu do zwykłego rachunku płatniczego (Dz. Urz. UE. L 190/87 z dn. 21.07.2011 r.)

Komisja nakłada na państwa członkowskie obowiązek dopilnowania, aby przynajmniej jeden z dostawców usług płatniczych w danym kraju oferował dostęp do zwykłego rachunku płatniczego. Wynika z tego, że Zalecenie nie wymaga, aby wszyscy dostawcy usług płatniczych w danym kraju byli zobowiązani do udostępniania usługi rachunku zwykłego, wystarczy bowiem, jeśli taka usługa będzie dostępna u niektórych tylko dostawców, albo nawet u jednego z nich. Przy wyborze dostawców, którzy obciążeni będą obowiązkiem oferowania rachunku zwykłego państwa członkowskie muszą wziąć pod uwagę warunki konkurencji, udział dostawcy w rynku oraz jego dostępność geograficzną. Podstawowy rachunek płatniczy powinien umożliwiać korzystanie z następujących usług: otwarcie, prowadzenie i zamknięcie rachunku, możliwość złożenia środków na rachunku, możliwość wypłaty środków z rachunku, dokonywanie transakcji płatniczych, w tym: polecenia zapłaty, płatności kartą płatniczą (ale nie kredytową), polecenia przelewu. Dostęp do rachunku zwykłego powinien być albo nieodpłatny, albo zapewniany za racjonalną opłatą. Również wszystkie dodatkowe opłaty, jakie może pobierać dostawca w związku ze świadczeniem usługi zwykłego rachunku bankowego, w tym opłaty za niewywiązanie się przez konsumenta ze zobowiązań umownych, powinny być racjonalne. Komisja pozostawiła państwom członkowskim uznanie, jakie opłaty należy uznać za racjonalne. Państwa członkowskie powinny były podjąć niezbędne dla wdrożenia stosowania Zalecenia w terminie 6 miesięcy od daty jego publikacji, czyli do 21 stycznia 2012 r.

W dniu 3 października 2011 r. na posiedzeniu Rady ds. Systemu Płatniczego przedstawiono materiał przygotowany przez DSP „Zalecenie Komisji Europejskiej w sprawie dostępu do zwykłego rachunku płatniczego i wynikające z niego wnioski dla Polski”. Rada po zapoznaniu się z materiałem wydała rekomendację, w której postulowała o podjęcie następujących działań:

1. wypracowanie założeń zwykłego rachunku płatniczego w Polsce przez Zespół ds. Podstawowego Rachunku Bankowego przy Komitecie ds. Systemu Płatniczego do lutego 2012 r. – rekomendacja kierowana do Związku Banków Polskich,
2. zaproponowanie działań organizacyjnych mających na celu ustalenie organu zbierającego i przekazującego do Komisji Europejskiej żądane przez nią informacje, a także sprawującego nadzór nad przestrzeganiem wymogów Zalecenia – rekomendacja kierowana do Ministerstwa Finansów, we współpracy z Narodowym Bankiem Polskim i Komisją Nadzoru Finansowego.

Narodowy Bank Polski przesłał w październiku 2011 r. do Ministerstwa Finansów i Związku Banków Polskich pisma, w których przekazał informację o rekomendacji wydanej przez Radę ds. Systemu Płatniczego. W ramach prowadzonych prac przez Zespół ds. Podstawowego Rachunku Bankowego przy Komitecie ds. Systemu Płatniczego w ZBP wypracowano założenia do zwykłego rachunku płatniczego na podstawie Zalecenia Komisji Europejskiej w sprawie

dostępu do zwykłego rachunku płatniczego, które zostały przedstawione na Radzie ds. Systemu Płatniczego w dniu 30 marca 2012 r.

6.2. Działania na rzecz wprowadzenia standardów SEPA

W II półroczu 2011 r. działania związane z wprowadzaniem paneuropejskich instrumentów płatniczych w Polsce koncentrowały się głównie na monitorowaniu uruchomionego w dniu 28 stycznia 2008 r. paneuropejskiego polecenia przelewu – SEPA Credit Transfer (SCT) oraz funkcjonowaniu instrumentów SEPA w krajach UE.

Uczestnikami systemu polecenia przelewu SEPA w grudniu 2011 r. było 29 polskich banków, w tym kilka największych banków o istotnym wolumenie transakcji w euro w Polsce.

Z danych gromadzonych przez Związek Banków Polskich (SEPA Polska), które pochodziły od 21 polskich banków uczestników schematu SCT, wynika, że trwa stabilny wzrost liczby transakcji SCT. Odnotowano, iż w II półroczu 2011 r. polskie banki przetworzyły ok. 4,4 mln transakcji (w I półroczu 2011 r. ok. 3,4 mln) na ogólną kwotę ok. 33,7 mld euro (w I półroczu ok. 24,1 mld euro).

Na koniec grudnia 2011 r. NBP był bankiem rozliczeniowym w obsłudze SCT dla siedemnastu banków, które podpisały z NBP umowę w sprawie uczestnictwa pośredniego w systemie STEP2 SEPA Credit Transfer za pośrednictwem NBP. Przelewy SCT są przekazywane do EBA Clearing przy wykorzystaniu systemu EuroELIXIR w KIR S.A. Rozrachunek SCT ma miejsce w systemie TARGET2. Uczestnicy systemu EuroELIXIR mają również możliwość realizacji transakcji SCT bez konieczności posiadania statusu uczestnika systemu STEP2, prowadzonego przez EBA Clearing, dzięki współpracy KIR S.A. z dwoma izbami rozliczeniowymi w ramach EACHA, w tym najpierw z holendersko-niemiecką izbą rozliczeniową Equens SE, a od 11 kwietnia 2011 r. z brytyjską izbą rozliczeniową VocaLink. Izba rozliczeniowa VocaLink w sierpniu 2011 r. podjęła jednak decyzję o rezygnacji z uczestnictwa w SEPA, uzasadniając ją brakiem biznesowych perspektyw w dłuższym okresie. Zgodnie z deklaracją brytyjskiej izby, proces wychodzenia z usług SEPA będzie długi i łagodny. Obecnie podejmowane są działania, których celem jest przedstawienie alternatywnego rozwiązania, prawdopodobnie poprzez przejęcie realizacji zobowiązań umownych przez podmiot trzeci (jeden z brytyjskich banków).

W październiku 2011 r. KIR S.A. podjęła działania związane z wprowadzeniem zmian w zasadach funkcjonowania systemu płatności EuroELIXIR, tj. zmianę harmonogramu przebiegów rozliczeniowo-rozrachunkowych systemu. Zmiany te polegały przede wszystkim na wprowadzeniu dodatkowego trzeciego przebiegu rozliczeniowego. Potrzeba ich wprowadzenia wynikała z planowanego uruchomienia z dniem 20 lutego 2012 r. przez ABE Clearing S.A.S. à

capital variable (EBA Clearing) – operatora systemu STEP2 SCT – dodatkowych przebiegów rozliczeniowych, do obsługi których KIR S.A. będzie zobligowana. Obecnie rozrachunek usługi STEP2 SCT, który przeprowadzany jest w systemie TARGET2, dokonywany jest w ramach dwóch sesji rozliczeniowych. Od dnia 20 lutego 2012 r. NBP, jako uczestnik systemu STEP2 SCT, został zobligowany do odbioru zleceń z tytułu dwóch dodatkowych sesji rozliczeniowych systemu STEP2 SCT. W dniu 15 grudnia 2011 r. Prezes NBP wyraził zgodę na wprowadzenie przez KIR S.A. zmian w zasadach funkcjonowania systemu płatności EuroELIXIR.

W dniu 5 grudnia 2011 r. EBA Clearing zaprzestała prowadzenia rozliczeń transakcji w euro w systemie STEP2 XCT. Od tego dnia wszystkie polecenia przelewu w euro w ramach systemu STEP2 mogą być rozliczane wyłącznie w standardzie SEPA.

W związku m.in. z potrzebą zwiększenia dla klientów banków dostępności do informacji niezbędnych dla właściwego przygotowania zleceń płatniczych, w tym zwłaszcza w standardzie SEPA, przez nich i ich kontrahentów, w grudniu 2011 r. na stronie internetowej NBP została uruchomiona aplikacja umożliwiająca pozyskiwanie informacji o numerach banków działających w Polsce oraz numerach rozliczeniowych ich jednostek organizacyjnych. Aplikacja umożliwia wyszukiwanie informacji wg określonych przez użytkownika kryteriów, co znacznie ułatwia dotarcie do poszukiwanych danych, takich jak: numer rozliczeniowy, dane teled adresowe banku i jego jednostki organizacyjnej, która operacyjnie obsługuje daną płatność, oraz kody BIC (Business Identifier Code), niezbędne do prawidłowego wykonywania transakcji SEPA.

6.3. Działania w zakresie rozwoju rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych

1) TARGET2-Securities

Wobec faktu, iż KDPW S.A. wstępnie zdecydował o uczestniczeniu w realizowanej z inicjatywy Europejskiego Banku Centralnego paneuropejskiej platformie rozrachunku papierów wartościowych TARGET2-Securities jedynie z walutą euro, prowadzono dalsze prace zmierzające do opracowania rozwiązań służących wbudowaniu KDPW S.A. w infrastrukturę rozliczeń pieniężnych w euro, w tym poprzez zapewnienie udziału KDPW S.A. w systemie rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym TARGET2-NBP.

W związku z przygotowaniem do efektywnego uczestnictwa w TARGET2-Securities sfinalizowano prace legislacyjne nad wprowadzeniem do prawa polskiego instytucji rachunków zbiorczych (*omnibus accounts*). Zmiany te zostały przyjęte w dniu 16 września 2011 r. i weszły w życie z dniem 1 stycznia 2012 r.

W ramach działań związanych z przygotowywaniem projektu TARGET2-Securities reprezentanci Narodowych Banków Centralnych (NBC) Eurosystemu oraz NBC spoza strefy euro podłączonych do TARGET2 (w tym NBP) brali udział w organizowanych przez EBC spotkaniach roboczych oraz warsztatach w sprawie funkcjonalnych, operacyjnych, informatycznych i prawnych aspektów uruchomienia, jak też funkcjonowania TARGET2-Securities.

W dniu 17 listopada 2011 r. Rada Prezesów EBC zaakceptowała Umowę Ramową, określającą uprawnienia i obowiązki Eurosystemu jako operatora platformy TARGET2-Securities oraz uczestniczących centralnych depozytów papierów wartościowych. Czas na jej podpisanie przez centralne depozyty papierów wartościowych upłynie z końcem czerwca 2012 r.

Ponadto, na obecnym etapie prac, NBC zaangażowane w projekt TARGET2-Securities obowiązane będą opracować tzw. *feasibility assessments* pod kątem możliwości dostosowania systemów IT oraz procesów do uczestnictwa w TARGET2-Securities i przekazać je do EBC do końca czerwca 2012 r.

2) Prace nad umożliwieniem KDPW_CCP S.A. rozliczania transakcji na rynku OTC

W II półroczu 2011 r. Grupa kapitałowa KDPW kontynuowała prace nad jednym ze strategicznych projektów, tj. umożliwieniem rozliczania transakcji na rynku OTC przez KDPW_CCP S.A. Plany działań w tym obszarze przedstawiciele KDPW S.A. zaprezentowali na posiedzeniu Rady ds. Systemu Płatniczego w dniu 16 grudnia 2011 r.

W II połowie 2011 r. projekt wszedł w zaawansowaną fazę realizacji. W ramach postępowania mającego na celu wybór dostawcy systemu rozliczeniowego przygotowano zapytanie ofertowe, w którym sprecyzowano m.in. zakres wymaganych funkcjonalności systemu informatycznego, wymagania technologiczne oraz organizacyjno-prawne, podpisano umowę i rozpoczęto współpracę z dostawcą systemu rozliczeniowego oraz rozpoczęto rozmowy z dostawcami usług potwierdzania i zestawiania transakcji na rynku OTC. W spotkaniach mających na celu prezentację możliwych rozwiązań w zakresie ww. usług uczestniczyli przedstawiciele banków współpracujących z KDPW_CCP S.A. w ramach tego projektu. Rozpoczęte zostały przygotowania do wdrożenia przyjętych rozwiązań komunikacyjnych. Wybór usługi w tym zakresie jest kluczowy dla późniejszych możliwości rozliczeń transakcji w derywatach pomiędzy partnerami w kraju i za granicą. Efektem zakończenia współpracy z ekspertami bankowymi w zespołach roboczych było wypracowanie rozwiązania w zakresie wyceny instrumentów pochodnych, zabezpieczeń, komunikatów i komunikacji.

Przewiduje się, że uruchomienie rozliczeń instrumentów pochodnych OTC będzie możliwe w IV kwartale 2012 r.

7. DZIAŁANIA W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMEM PŁATNICZYM

7.1. Działania w zakresie nadzoru nad systemami płatności

Realizowane w II półroczu 2011 r. przez NBP zadania w zakresie nadzoru nad systemami płatności wynikają z przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami. W przedmiotowym okresie sprawozdawczym działania nadzorcze prowadzone przez NBP polegały przede wszystkim na bieżącym monitorowaniu funkcjonowania systemów płatności z wykorzystaniem informacji od operatorów systemów oraz poprzez śledzenie tendencji zarówno pod względem wolumenów, jak i dotyczącym poszczególnych uczestników systemów płatności. Prowadzone były również analizy służące identyfikacji wydajności systemów prowadzonych przez NBP oraz ich maksymalnego obciążenia, umożliwiające zarówno szybsze reagowanie na niespodziewane odchylenia, jak również wyjaśnianie ich przyczyn.

W ramach sprawowanego nadzoru systemowego pod koniec drugiego półrocza 2011 r. Prezes NBP wydał dwie zgody dotyczące prowadzenia nowego na polskim rynku rodzaju systemów, tj. detalicznych systemów płatności realizujących niskokwotowe płatności w czasie rzeczywistym, tzw. systemów płatności natychmiastowych. W tym zakresie Prezes NBP wydał w dniu 25 listopada 2011 r. zgodę na prowadzenie przez Blue Media S.A. „Systemu płatności BlueCash”, zaś w dniu 28 grudnia 2011 r. zgodę na prowadzenie przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. „Systemu Rozliczeń Płatności Natychmiastowych”. Ponadto w dniu 15 grudnia 2011 r. Prezes NBP wydał zgodę na wprowadzenie zmian w zasadach funkcjonowania systemu płatności EuroELIXIR. W związku z wejściem w życie w dniu 24 października 2011 r. ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. Nr 199, poz. 1175), wprowadzającej dodatkowe regulacje dotyczące funkcjonowania m.in. systemów płatności, jej przepisy zostały uwzględnione w procesie wydawania zgody przez Prezesa NBP.

W Departamencie Systemu Płatniczego NBP, w ramach prac nadzorczych nad systemami NBP, opracowano dwa kwartalne dokumenty o charakterze wewnętrznym pt. „Raport nadzorczy z systemów SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP”. Raport ten opracowywany jest od II półrocza 2010 r. i ma charakter cykliczny. Zawiera informacje na temat bieżących i stałych działań nadzorczych podejmowanych w stosunku do ww. systemów, porównanie rzeczywistych danych dotyczących m.in. średniej i maksymalnej dziennej liczby zleceń

zrealizowanych w danym systemie oraz dostępności systemów z wymogami wydajnościowymi określonymi przez gestora dla poszczególnych systemów.

7.2. Działania w zakresie nadzoru nad systemami autoryzacji i rozliczeń

Zasady sprawowania ww. nadzoru uregulowane są w prawie polskim głównie w ustawie z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych. Ze względu na podobieństwo do systemów płatności, większość zasad sprawowania nadzoru nad systemami autoryzacji i rozliczeń została określona poprzez odesłanie ustawowe (art. 67 ust. 2) do odpowiednich przepisów ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz o zasadach nadzoru nad tymi systemami. Nadzór NBP nad systemami autoryzacji i rozliczeń prowadzonymi przez agentów rozliczeniowych niebędących bankami polega głównie na: wydawaniu zgody przez Prezesa NBP na prowadzenie systemu autoryzacji i rozliczeń lub dokonanie zmian w zasadach funkcjonowania systemu, systematycznej ocenie zasad prowadzenia ww. systemów, bieżącej współpracy z ich operatorami i uczestnikami, a także na inicjowaniu oraz autoryzacji zmian w zasadach funkcjonowania systemów. Monitorowanie rynku umożliwia także analiza informacji uzyskanych zgodnie z przepisami ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych. Obowiązki informacyjne podmiotów prowadzących systemy autoryzacji i rozliczeń obejmują przekazywanie do NBP danych o:

- liczbie akceptantów (zob. rozdz. 3.3);
- liczbie urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (zob. rozdz. 3.3);
- liczbie i wartości przeprowadzonych transakcji (zob. rozdz. 3.3);
- zarejestrowanych próbach przeprowadzenia i przeprowadzonych transakcjach mających na celu naruszenie lub obejście przepisów prawa albo reguł uczciwego obrotu (zob. rozdz. 4.3).

W dniu 24 października 2011 r. weszła w życie ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. Nr 199, poz. 1175), wprowadzając nadzór ostrożnościowy Komisji Nadzoru Finansowego nad instytucjami płatniczymi, do których zaliczają się również, zgodnie z ustawą, agenci rozliczeniowi niebędący bankami, prowadzący nadzorowane przez Prezesa NBP systemy autoryzacji i rozliczeń.

W ramach sprawowanego nadzoru systemowego w dniu 28 grudnia 2011 r. Prezes NBP wydał zgodę na wprowadzenie zmian w zasadach funkcjonowania systemu autoryzacji i rozliczeń "System Płatności.pl", które dotyczyły m.in. zmiany nazwy systemu na "System PayU.PL". Aktualny wykaz podmiotów prowadzących działalność agenta rozliczeniowego, działających zgodnie z ustawą o elektronicznych instrumentach płatniczych, znajduje się na stronie

7.3. Działania w zakresie nadzoru nad systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych

W II półroczu 2011 r. w ramach działań nadzorczych przyjęto raport końcowy pt. „The assessment report on the *kdpw_stream*'s compliance with the ESCB-CESR recommendations for securities settlement systems” oraz przygotowano opinie Prezesa NBP do zmian Regulaminu Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych (Regulamin KDPW) oraz Regulaminu Izby Rozliczeniowej i Rozrachunkowej (rynek finansowy), prowadzonej przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych S.A. (IRGIT S.A.)

Powyższy raport stanowi podsumowanie wspólnych działań nadzorczych Komisji Nadzoru Finansowego i Narodowego Banku Polskiego mających na celu ocenę systemu *kdpw_stream* pod względem spełniania Rekomendacji dla systemów rozrachunku papierów wartościowych, opracowanych przez wspólną grupę roboczą Europejskiego Systemu Banków Centralnych (European System of Central Banks, ESBC) i Komitetu Europejskich Regulatorów Papierów Wartościowych (Committee of European Securities Regulators, CESR). Głównym celem Rekomendacji jest promowanie konkurencyjnego, sprawnego i bezpiecznego rozliczania i rozrachunku na poziomie paneuropejskim. Zgodnie z Raportem, NBP i KNF oceniają pozytywnie system rozrachunku *kdpw_stream* pod względem spełniania Rekomendacji ESBC-CESR dla systemów rozrachunku papierów wartościowych i uznają ewentualne uchybienia za nieistotne. W opinii oceniających, ryzyko wynikające z działalności *kdpw_stream* nie zagraża stabilności rynku finansowego. Ponadto, w rezultacie przedmiotowej oceny, w II półroczu 2011 r. NBP i UKNF zainicjowały wspólne prace nad oceną KDPW_CCP S.A. pod względem spełniania Rekomendacji ESBC-CESR dla izb rozliczeniowych CCP.

Zmiany w Regulaminie KDPW były związane z przeniesieniem w dniu 21 listopada 2011 r. rozrachunków w euro z wykorzystywanego obecnie systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2. Najistotniejszą z wnioskowanych przez Zarząd KDPW S.A. zmian w Regulaminie KDPW było wskazanie systemu TARGET2 jako miejsca prowadzenia rachunków rozliczeniowych w walucie euro oraz umożliwienie pełnienia funkcji płatnika przez podmioty niebędące uczestnikami bezpośrednimi KDPW. Mając na uwadze systemowy charakter wnioskowanych zmian, Prezes NBP wyraził pozytywną opinię i wskazał na potrzebę wprowadzenia dodatkowych wymogów formalno-operacyjnych wobec tych podmiotów po przystąpieniu Polski do strefy euro.

Zmiany w Regulaminie przedstawione przez IRGIT S.A. miały na celu przede wszystkim rozszerzenie działalności IRGIT S.A., poprzez umożliwienie prowadzenia rozliczeń i rozrachunku transakcji zawieranych na rynkach posiadających status alternatywnego systemu obrotu. Prezes NBP wyraził pozytywną opinią w sprawie przedmiotowych zmian, wskazując, iż mogą one przyczynić się do wzrostu konkurencji w zakresie rozliczania i rozrachunku transakcji na tych rynkach, a tym samym do rozwoju tego segmentu rynku finansowego.

8. WYNIKI WYBRANYCH BADAŃ I ANALIZ W ZAKRESIE SYSTEMU PŁATNICZEGO

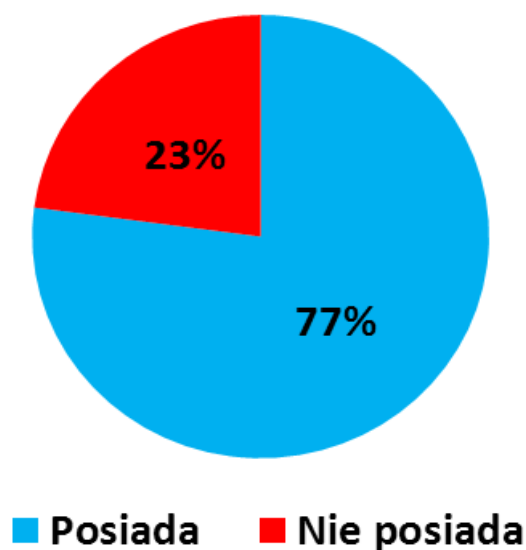
8.1. Badanie dzienniczkowe zwyczajów płatniczych Polaków

W drugiej połowie 2011 r. w Departamencie Systemu Płatniczego w Narodowym Banku Polskim wykonano badawcze, organizacyjne i administracyjne prace związane z przeprowadzeniem badania pod tytułem *Zwyczaje płatnicze Polaków*.

Jest to pierwsze tego typu badanie w Polsce i jedno z nielicznych w Europie. Podobne badanie zostało zrealizowane w Niemczech, Austrii, Holandii i na Węgrzech. Projekt *Zwyczaje płatnicze Polaków* składał się z dwóch połączonych ze sobą badań. Pierwszy etap to wywiady wspomagane komputerowo na 1000-osobowej reprezentatywnej grupie Polaków, które dotyczyły korzystania z płatności oraz postaw związanych z obrotem bezgotówkowym i gotówkowym. Druga część to dzienniczki płatności, w których respondenci każdego dnia rejestrowali swoje płatności. Ze względu na tą drugą część badania, pozwalającą na bardziej precyzyjne ustalenie dokonanych płatności w porównaniu ze zwykłymi badaniami opinii publicznej, otrzymane wyniki badania dzienniczkowego należy uznać za oddające w sposób pełniejszy niż inne badania rzeczywiste zwyczaje płatnicze Polaków.

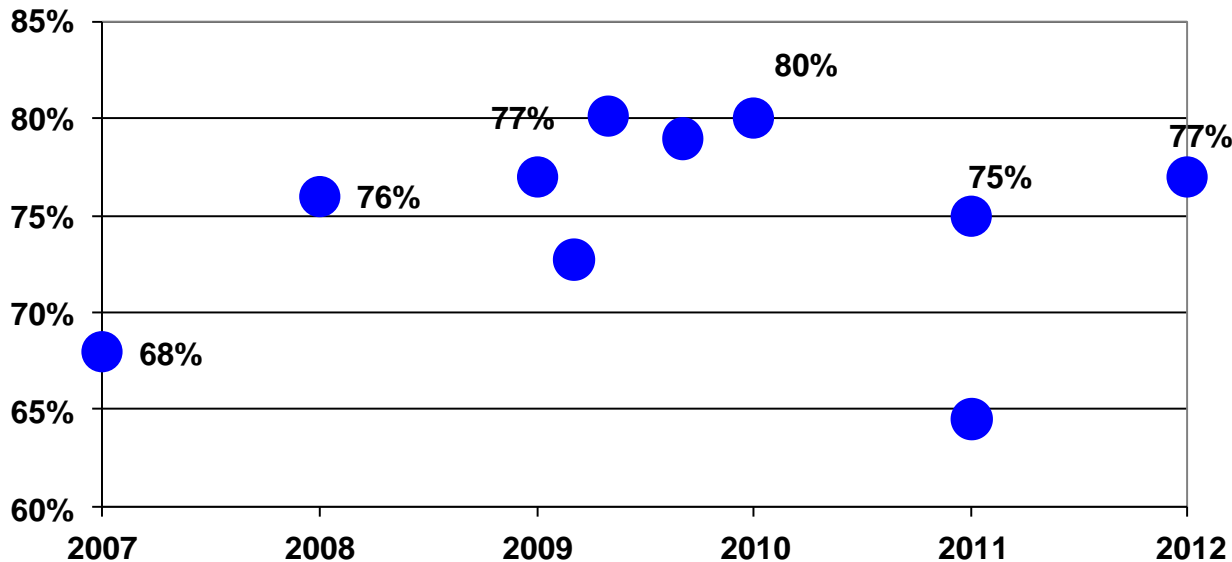
Według omawianego badania 77% dorosłych Polaków posiada dostęp do konta osobistego/rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego (ROR) w banku lub SKOK, co przedstawia wykres 38. Otrzymany w ramach tego badania poziom ubankowienia polskiego społeczeństwa jest zgodny z wynikami kilku innych badań przeprowadzonych na ten temat w latach 2008-2011 przez różnych naukowców i firmy badania opinii publicznej, co przedstawia wykres 39. Powyższe wskazuje jednak, że poziom ubankowienia uzyskany w 2012 r. nie jest wyższy w porównaniu do kilku badań z lat 2009-2010, co może być niepokojącym zjawiskiem.

Wykres 38. Posiadanie konta osobistego/ rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego (ROR) w banku lub SKOK w 2012 r. (w %)

Źródło: T. Koźliński, *Wybrane wyniki badania zwyczajów płatniczych Polaków*, materiał na Radę ds. Systemu Płatniczego, NBP, 30.03.2012 Warszawa.

Wykres 39. Posiadanie konta osobistego/ rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego (ROR) w banku lub SKOK w Polsce w latach 2007-2012 według badań (w %)

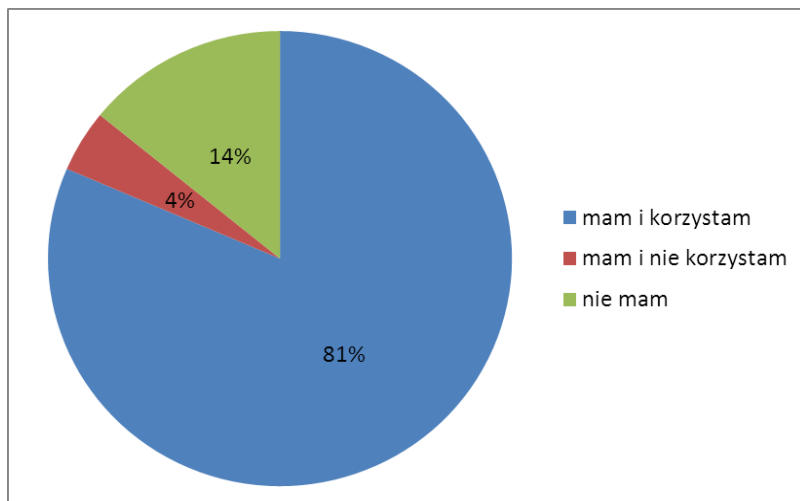

Źródło: 2007 r. - Prof. P. Błędowski, Prof. M. Iwanicz-Drozdowska (68%); 2008 r. - The Gallup Organization dla Komisji Europejskiej, Eurobarometer (76%); 2009 r. - T. Koźliński NBP (77%), UOKiK (72%), KIR (80%), Prof. D. Maison dla NBP (78%); 2010 r. - Prof. D. Maison MoneyTrack 2010 (80%); 2011 r. - Prof. D. Maison MoneyTrack 2011 (75%), M. Polasik i inni (64,6% - wyniki tego badania nie obejmowały jednak kont wspólnych); 2012 r. - T. Koźliński NBP (77%).

Badanie pokazało również, że 81% posiadaczy kont osobistych i rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych w banku lub SKOK posiada i korzysta z karty płatniczej. 4% Polaków pomimo

posiadania karty płatniczej nie korzysta z niej. 14% osób, które posiada konto osobiste nie ma karty płatniczej.

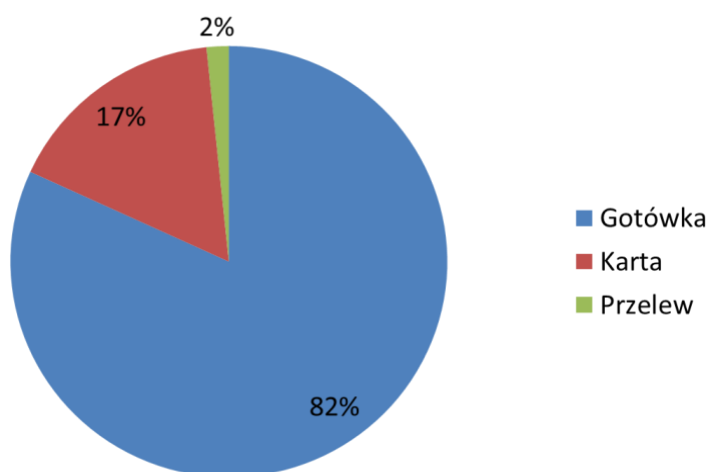
Wykres 40. Posiadanie i korzystanie z kart płatniczych przez posiadaczy kont osobistych/ROR w Polsce w 2012 r. (w %)

Źródło: T. Koźliński, *Wybrane wyniki badania zwyczajów płatniczych Polaków*, materiał na Radę ds. Systemu Płatniczego, NBP, 30.03.2012 Warszawa.

Zgodnie z otrzymanymi wynikami badania, 82% codziennych płatności Polacy wykonują gotówkowo, natomiast na karty płatnicze przypada 17% płatności, a na polecenie przelewu zaledwie 2%. Inne sposoby płatności mają marginalny udział.

Wykres 41. Struktura sposobów codziennych płatności Polaków w 2012 r. (w %)

Źródło: T. Koźliński, *Wybrane wyniki badania zwyczajów płatniczych Polaków*, materiał na Radę ds. Systemu Płatniczego, NBP, 30.03.2012 Warszawa.

Podstawowe wyniki badania po raz pierwszy zostały zaprezentowane na posiedzeniu Rady ds. Systemu Płatniczego w marcu 2012 r., a pełny raport będzie jednym z tematów posiedzenia Rady w czerwcu 2012 r.

8.2. Badanie odporności systemu płatniczego i jej wpływu na stabilność sektora bankowego

W II półroczu 2011 r. podejmowane były także działania związane z zadaniem pt. „Badanie odporności systemu płatniczego i jej wpływu na stabilność sektora bankowego”, w wyniku którego ma zostać przeprowadzona symulacja pozwalająca ocenić możliwości przeprowadzenia rozliczeń w systemie płatności SORBNET w przypadku problemów płynnościowych jednego lub kilku banków. Analiza przeprowadzana jest z wykorzystaniem Symulatora Systemów Płatności i Rozrachunku Banku Finlandii BoF-PSS2. W przedmiotowym okresie zrealizowano ostatnie zadanie drugiego z planowanych trzech etapów badania, polegające na ostatecznej konfiguracji i przeprowadzeniu symulacji, a także rozpoczęto realizację trzeciego etapu, czyli analizę wyników badania.

8.3 Badanie na temat płatności detalicznych na rynku polskim

Na przełomie 2010 i 2011 r. Michał Polasik, Jerzy Marzec, Piotr Fiszeder i Jakub Górka przeprowadzili badanie na temat płatności detalicznych w Polsce pt. „Modelowanie wykorzystania metod płatności detalicznych na rynku polskim”. Badanie było sfinansowane ze środków Narodowego Banku Polskiego w ramach konkursu Komitetu Badań Ekonomicznych NBP na projekty badawcze. Celem badania było przeprowadzenie analizy stosowania poszczególnych metod płatności w codziennych zakupach dokonywanych przez konsumentów w Polsce. W materiale przedstawiono wyniki badań empirycznych wykorzystujących zaawansowane metody ekonometryczne, przedstawiające strukturę i intensywność stosowania poszczególnych metod płatności m.in. gotówką, kartami płatniczymi, przelewem bankowym w transakcjach w punktach handlowo-usługowych, płatnościach za rachunki i zakupach internetowych. Zaprezentowano również teoretyczny model ekonomiczny opisujący podejście konsumenta do wyboru metody zapłaty, gotówki lub karty debetowej, podczas codziennych zakupów. Przyjęto, że podstawą decyzji podejmowanych przez konsumenta jest kryterium minimalizacji własnych kosztów posługiwania się gotówką lub kartą oraz czynniki społeczno-demograficzne. Wykazano, że płatności gotówkowe są częściej wykorzystywane przez osoby zamieszkałe na wsi, osoby starsze, w stanie wolnym, słabiej wykształcone i traktujące nowe technologie z dużą ostrożnością. Natomiast płatności kartami debetowymi częściej dokonują kobiety, osoby młodsze, zamężne lub żonate, o wyższym poziomie wykształcenia oraz korzystające z Internetu.

W badaniu zanotowano 64,6% wskaźnik posiadania osobistego konta bankowego, ponieważ badanie nie obejmowało kont osobistych posiadanych przez współwłaścicieli. Z tego też powodu uzyskano stosunkowo niski 45,6% wskaźnik posiadania kart debetowych wśród

dorosłych Polaków. Według szacunków 89% płatności za zakupy w punktach handlowo-usługowych respondenci dokonywali gotówką, na karty płatnicze przypadało natomiast 10,5% płatności.

Szczegóły badania znajdują się w publikowanych przez NBP Materiałach i Studiach nr 265 na stronie internetowej NBP (http://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/ms265.pdf)

9. POZOSTAŁE DZIAŁANIA DOTYCZĄCE SYSTEMU PŁATNICZEGO

1) Raport o opłacie *interchange*

W II połowie 2011 r. Departament Systemu Płatniczego NBP podjął prace nad przygotowaniem raportu dotyczącego opłaty *interchange* („*Analiza funkcjonowania opłaty interchange w transakcjach bezgotówkowych na rynku polskim*”), zawierającego m.in. porównanie stawek opłat *interchange* w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Raport przedstawia ocenę rynku kart płatniczych w Polsce w kontekście zagadnień związanych z opłatą *interchange*, ze szczególnym uwzględnieniem roli i miejsca tej opłaty w polskim systemie kart płatniczych, stawek i wysokości tej opłaty w porównaniu do innych krajów oraz wskazanie możliwych kierunków działań zmierzających do przyspieszenia rozwoju rynku kart płatniczych w Polsce. W Raporcie wykazano, że opłaty *interchange* dla transakcji dokonywanych kartami debetowymi w Polsce są ponad dwukrotnie wyższe niż średnio w krajach Unii Europejskiej, a ośmiokrotnie wyższe niż na Węgrzech czy w Finlandii. Raport przedstawia ocenę NBP, iż utrzymujący się od wielu lat tak wysoki poziom opłat *interchange*, będących kosztem akceptantów, ma negatywny wpływ na rozwój sieci akceptacji kart w Polsce, a tym samym stanowi barierę dla dalszego wzrostu obrotu bezgotówkowego. Ważnym elementem Raportu są wyniki dwóch badań ankietowych przeprowadzonych wśród dwóch grup podmiotów prowadzących działalność na rynku polskim. Pierwsze z nich zostało skierowane do organizacji płatniczych, natomiast drugie do siedmiu największych agentów rozliczeniowych. Raport ten został przedstawiony Radzie ds. Systemu Płatniczego działającej przy Zarządzie NBP w dniu 3 października 2011 r., a następnie, po uzupełnieniu i uwzględnieniu zgłoszonych uwag, Raport został ostatecznie zatwierdzony w styczniu 2012 r. i opublikowany na stronie internetowej NBP (http://www.nbp.pl/systemplatniczy/obrot_bezgotowkowy/interchange.pdf).

2) Zespół Roboczy ds. Opłaty Interchange

Na podstawie przedłożonego raportu dotyczącego opłaty *interchange* pt. „*Analiza funkcjonowania opłaty interchange w transakcjach bezgotówkowych na rynku polskim*”, Rada ds. Systemu Płatniczego w dniu 3 października 2011 r. postanowiła powołać Zespół Roboczy ds. Opłaty Interchange. W skład Zespołu, poza przedstawicielami NBP, weszli przedstawiciele

wszystkich zainteresowanych stron, w tym akceptantów, wydawców kart płatniczych, organizacji kartowych, centrów rozliczeniowych, konsumentów oraz instytucji rządowych. Zespół ten został zobowiązany do przeprowadzenia analizy możliwości dokonania zmian w zakresie struktury i wysokości opłaty *interchange* w Polsce. Koordynację prac Zespołu powierzono Narodowemu Bankowi Polskiemu, a jego pracami kierował Dyrektor Departamentu Systemu Płatniczego. Rada ds. Systemu Płatniczego określiła równocześnie w dniu 3 października 2011 r., że spodziewa się:

- przygotowania i przedstawienia wyników prac Zespołu na posiedzeniu Rady w marcu 2012 r., a następnie
- przygotowania przez organizacje kartowe harmonogramu działań mających na celu dojście do oczekiwanej struktury i wielkości opłat *interchange* oraz zaprezentowania go na posiedzeniu Rady w czerwcu 2012 r.

W 2011 r. odbyły się dwa spotkania Zespołu. Pierwsze spotkanie odbyło się w dniu 21 listopada 2011 r., natomiast drugie w dniu 14 grudnia 2011 r., podczas których uczestnicy Zespołu przedstawiali swoje oceny i stanowiska odnośnie do problemu opłat i prowizji kartowych na rynku polskim. W 2012 r. odbyły się dwa kolejne spotkania Zespołu: w dniu 31 stycznia 2012 r. i 13 marca 2012 r. W dniu 31 stycznia 2011 r. NBP przedstawił wstępną propozycję kompromisowego rozwiązania powyższego problemu. W dniu 13 marca 2012 r. Zespół rozpatrzył, przygotowany przez NBP, projekt raportu końcowego ze swoich prac, w którym zawarto projekt „Programu redukcji opłat kartowych w Polsce”. Program ten przedstawia kompleksową propozycję kompromisowego rozwiązania problemu wysokich opłat *interchange* w Polsce, które miałyby formę samoregulacji (albo w formie wielostronnego porozumienia zainteresowanych stron, albo jednostronnych decyzji właściwych organów decyzyjnych organizacji kartowych). Głównym elementem Programu jest propozycja określenia i stopniowego zmniejszania, w okresie 2012-2017, maksymalnych stawek opłat *interchange*. Pierwsze takie stawki (ustalone jeszcze w 2012 r., a wchodzące w życie najpóźniej od stycznia 2013 r.) określono na 1,1% dla kart debetowych i 1,2% dla kart kredytowych i obciążeniowych, przy czym obniżki do tych stawek miałyby charakter bezwarunkowy, zaś kolejne obniżki tych maksymalnych poziomów w latach 2014-2016 miałyby charakter warunkowy (uzależniony od tempa wzrostu wybranych trzech wskaźników rozwoju obrotu bezgotówkowego), a obniżka od 2017 r. (do poziomów średnich w Unii Europejskiej) miałyby ponownie charakter bezwarunkowy. Obok tego podstawowego elementu są proponowane dodatkowe działania obejmujące m.in. ustalenie maksymalnych opłat akceptanta, zwiększenie ich transparentności, przeniesienie obniżek opłat *interchange* na obniżenie opłat akceptanta, a następnie na ceny, jak również szereg działań dodatkowych i wspierających. Jeżeli rozwiązanie kompromisowe nie

zostanie zaakceptowane w formule porozumienia lub jednostronnych decyzji organizacji kartowych, będzie realizowany scenariusz alternatywny, w którym poziomy opłat *interchange* zostaną poddane działaniom regulacyjnym. Raport Końcowy z prac Zespołu Roboczego ds. Opłaty Interchange został ostatecznie uzgodniony w dniu 23 marca 2012 r. (przy 5 zdaniach odrębnych na 25 podmiotów uczestniczących w Zespole) i przedstawiony na posiedzeniu Rady ds. Systemu Płatniczego w dniu 30 marca 2012 r.

Materiał opracowali:

Małgorzata Celińska
Adam Jankowski
Robert Klepacz
Małgorzata Kopańska
Tomasz Koźliński
Radosław Krawczyk
Paweł Łysakowski
Krzysztof Maciejewski
Piotr Maziarz
Karolina Nakoneczny
Ewa Oźdżeńska
Magdalena Rabong
Paweł Ryll
Wioletta Siwek
Maciej Szymański

Adam Tochmański
Dyrektor Departamentu